

IMPERIALISMI

KAPITALISMIN KORKEIMPANA VAIHEENA

Vladimir Lenin

VLADIMIR LENIN
IMPERIALISMI KAPITALISMIN
KORKEIMPANA VAIHEENA

Sosialismin kirjasto III

1796-928x

SOSIALISMI.NET

Tampere 2010

SISÄLTÖ

<i>Alkulause (1917)</i>	6
<i>Alkulause ranskalaiseen ja saksalaiseen painokseen (1920)</i>	8
<i>Imperialismi kapitalismin korkeimpana vaiheena</i>	15
I <i>Tuotannon keskittyminen ja monopolit</i>	17
II <i>Pankit ja niiden uusi tehtävä</i>	33
III <i>Finanssipääoma ja finanssioligarkia</i>	51
IV <i>Pääoman vienti</i>	67
V <i>Maailman jako kapitalistiliittojen kesken</i>	73
VI <i>Maailman jako suurvaltojen kesken</i>	83
VII <i>Imperialismi kapitalismin erityisenä vaiheena</i>	96
VIII <i>Kapitalismin loismaisuus ja mätäneminen</i>	109
IX <i>Imperialismin kritiikkiä</i>	120
X <i>Imperialismin paikka historiassa</i>	136

ALKULAUSE

Kirjasen, joka tässä tarjotaan lukijalle, olen kirjoittanut Zürichissä keväällä 1916. Sikääläisissä työskentelyolosuhteissa jouduin tietenkin kärsimään jossakin määrin puutetta ranskalaisesta ja englantilaisesta kirjallisuudesta ja hyvin suurta puutetta venäläisestä kirjallisuudesta. Imperialismia koskevaa tärkeintä englantilaista teosta, J. A. Hobsonin kirjaa, olen kuitenkin käyttänyt omistaen teokselle sitä huomiota, jonka se mielestäni ansaitsee.

Kirjanen on kirjoitettu tsaarin sensuuria silmälläpitäen. Sen vuoksi minun oli pakko ei ainoastaan rajoittua mahdollisimman tarkasti yksinomaan teoreettiseen – varsinkin taloudelliseen – eritelyyn, vaan myös esittää harvalukuiset välttämättömät politiikkaa koskevat huomautukset hyvin varovaisesti, vihjauksin, sillä vertauskuvallisella – kirotulla vertauskuvallisella – kielellä, johon tsarismi pakotti kaikki vallankumoukselliset turvautumaan silloin, kun he tarttuivat kynään kirjoittaakseen »legaalisen» teoksen.

Raskasta on nyt vapauden päivinä lukea uudelleen näitä kokoonahdettuja, rautaisiin ruuvipihteihin puserrettuja kirjasen kohtia, jotka ajatus tsaarin sensuurista on runnellut. Siitä, että imperialismi on sosialistisen vallankumouksen aatto, että sosiaalisovinismi (socialismia sanoissa, sovinismia teoissa) on täydellistä sosialismin kaivaltamista, täydellistä porvariston puolelle siirtymistä, että tämä työväenliikkeen kahtiajakautuminen on yhteydessä imperialismiin objektiivisiin ehtoihin yms. – kaikesta tuosta jouduin puhumaan »orjan»kielellä, ja minun on kysymystä harrastavalle lukijalle viitattava piakkoin uutena painoksena ilmestyviin, vuosina 1914–1917 ulkomailla kirjoittamiini artikkeleihin. Erikoisesti on paikallaan huomauttaa eräästä kohdasta sivuilla 119–120¹: voidakseni selittää

* Ks. tämä kirja, sivu 130–131. (*Toim.*)

sensuurin läpäisevässä muodossa lukijalle, kuinka häpeämättömästi kapitalistit ja heidän puolelleen siirtyneet sosiaalisovinnit (joita vastaan Kautsky niin epäjohdonmukaisesti taistelee) valehtelevat aluevaltauksia koskevassa kysymyksessä, kuinka häpeämättömästi he *peittelevät omien* kapitalistien aluevaltauksia, joutuin otta-
maan esimerkiksi... Japanin! Tarkkaava lukija voi asettaa helposti Japanin tilalle Venäjän ja Korean tilalle Suomen, Puolan, Kuurin-
maan, Ukrainan, Khivan, Buharan, Viron sekä muut ei-isovenäläis-
ten asuttamat alueet.

Toivon, että kirjaseni auttaa pääsemään selville siitä taloudellises-
ta peruskysymyksestä, jota tutkimatta ei kyetä lainkaan arvioimaan
nykyistä sotaa eikä nykyajan politiikkaa, nimittäin imperialismin
taloudellista olemusta koskevasta kysymyksestä.

Tekijä

Pietari. 26. huhtikuuta 1917.

ALKULAUSE RANSKALAISEEN JA SAKSALAISEEN PAINOKSEEN*

I

Tämä kirjanen on kirjoitettu, kuten venäläisen painoksen alkulauseessa sanotaan, vuonna 1916 tsaarin sensuuria silmälläpitäen. Minulla ei ole nyt tilaisuutta muokata uudelleen koko tekstiä, eikä se ehkä olisi tarkoituksenmukaistakaan, sillä kirjan perustetävänä oli ja on: näyttää kiistattomien porvarillisten tilastoyhteenvetojen ja kaikkien maiden porvarillisten tiedemiesten lausuntojen perusteella, minkälainen oli kapitalistisen maailmantalouden *kokonaiskuva* sen kansainvälisten keskinäissuhteiden kannalta katsoen 1900-luvun alussa, ensimmäisen imperialistisen maailmansodan aattona.

Osaksi on monille kommunisteille eturivin kapitalistisissa maissa jopa hyödyllistäkin vakuuttua tämän, tsaarin sensuurin kannalta legaalisen kirjaseen perusteella siitä, että on mahdollista – ja välttämättömyyden – käyttää niitäkin vähäisiä legaalisuuden rippeitä, joita kommunisteilla on vielä jäljellä esimerkiksi nykypäivien Amerikassa tai Ranskassa äskeisen miltei kaikkien kommunistien vangitsemisen jälkeen, sosiaalipasifististen katsomusten ja »maailmandemokratiiaan» pantujen toiveiden täydellisen valheellisuuden selittämiseksi. Välttämättömimmät lisäykset tähän sensuuria silmälläpitäen kirjoitettuun kirjaseen koetan antaa tässä alkulauseessa.

* Tämä alkulause julkaistiin ensi kerran lokakuussa 1921 otsikolla *Imperialismi ja kapitalismi* aikakauslehdessä *Kommunistitšeski Internatsional*, nr. 18. Leninin eläessä *Imperialismi*-pamfletti ilmestyi erillisinä painoksina saksaksi 1921 ja ranskaksi ja englanniksi (ei kokonaisuudessaan) 1923. (*Toim.*)

II

Kirjasessa todistetaan, että vuosien 1914–1918 sota oli molemmin puolin imperialistista sotaa (eli anastus-, ryöstö- ja rosvosotaa) maailman jaosta, siirtomaiden, finanssipääoman »vaikutuspiirien» yms. jakamisesta ja uudelleenjakamisesta.

Todistusta siitä, mikä oli sodan todellinen yhteiskunnallinen tai oikeammin sen todellinen luokkaluonne, ei tietenkään löydy sodan diplomaattisesta historiasta, vaan kaikkien sotaikäyvien valtojen vallassaolevien luokkien objektiivisen aseman erittelystä. Tämän objektiivisen aseman kuvaamiseksi ei saa ottaa esimerkkejä eikä irrallisia todisteita (koska yhteiskunnallisen elämän ilmiöt ovat suunnattoman moninaisia, voidaan aina löytää kuinka paljon tahansa esimerkkejä tai irrallisia todisteita minkä tahansa väitteen vahvistukseksi), vaan ehdottomasti kaikkien sotaikäyvien valtojen ja koko maailman talouselämän perusteita koskevien tietojen kokonaisuus.

Juuri tällaisia yhteenvedonnumeroita, joita ei voida kumota, olen esittänyt kuvatessani maailman jakoa vuosina 1876 ja 1914 (6. §) ja koko maailman rautateiden jakautumista vuosina 1890 ja 1913 (7. §). Rautatiet ovat yhteenve-toja kapitalistisen teollisuuden perusalosta, kivihiili- ja rautateollisuudesta, yhteenve-toja ja samalla havainnollisimpia osoittimia maailmankaupan ja porvarillis-demokraattisen sivilisaation kehityksestä. Kirjan edellisissä luvuissa on näytetty, millä tavoin rautatiet ovat sidotut suurtuotantoon, monopoleihin, syndikaatteihin, kartelleihin, trusteeihin, pankkeihin ja finanssioli-garkiaan. Rautatieverkon jakautuminen, tuon jakautumisen epäta-saisuus ja verkon kehityksen epätasaisuus – kaikki se on nykyaikai-sen, monopolistisen kapitalismin tulosta maailmanmitassa. Ja nämä tulokset osoittavat, että tällaisella taloudellisella pohjalla, niin kau-

an kuin vallitsee tuotantovälineiden yksityisomistus, imperialistiset sodat ovat ehdottomasti kiertämättömiä. Rautateiden rakentaminen näyttää yksinkertaiselta, luonnolliselta, demokraattiselta, kulttuurilliselta sivistysyritykseltä: sellaista se on porvarillisten professorien mielestä, joille maksetaan kapitalistisen orjuuden kaunistelusta, sekä pikkuporvarillisten filisterien mielestä. Kapitalistiset langat, jotka liittävät tuhansin säikein näitä yrityksiä tuotantovälineiden yksityisomistukseen yleensä, ovat tosiasiaissa tehneet tästä rakennustyöstä miljardin ihmisen (siirtomaat ja puolisiirtomaat) sorron välikappaleen, ts. sen avulla sorretaan enempiä kuin puolta maapallon väestöä riippuvuussuhteissa olevissa maissa ja pääoman palkkajorkkia »sivistys»maissa.

Pienomistajan työhön perustuva yksityisomistus, vapaa kilpailu, demokratia – kaikki nuo iskusanat, joilla kapitalistit ja heidän lehdistönsä pettävät työläisiä ja talonpoikia, ovat jääneet kauas menneisyyteen. Kapitalismi on muuttunut maailmanjärjestelmäksi, jossa muutamat harvat »edistyneimmät» maat harjoittavat maapallon väestön valtaenemmistöön kohdistuvaa siirtomaasortoa ja finanssiorjuutusta. Ja tämän »saaliin» jako tapahtuu 2–3 maailman mahdavan, kiireestä kantapäähän aseistautuneen rosvon (Amerikan, Englannin ja Japanin) kesken, jotka vetävät omaan sotaansa oman saaliinsa jaosta koko maailman.

III

Monarkistisen Saksan sanelema Brest-Litovskin rauha ja sen jälkeen »demokraattisten» tasavaltojen, Amerikan ja Ranskan, sekä myös »vapaan» Englannin sanelema paljon petomaisempi ja katalampi Versailles'n rauha ovat tehneet ihmiskunnalle sangen hyödyllisen palveluksen paljastaessaan sekä imperialismien palkkaamat kynän-

pyörittäjä-kulit että taantumukselliset poroporvarit, vaikka nämä nimittävätkin itseään pasifisteiksi ja sosialisteiksi, jotka ylistivät »wilsonilaisuutta» ja todistelivat rauhan sekä reformien mahdollisuutta imperialismin vallitessa.

Kymmenet miljoonat sodan jälkeensä jättämät kaatuneet ja raajarikot, sodan jota käytiin siitä, englantilainenko vai saksalainen finanssirosvojen ryhmä saa suuremman osan saaliista, ja sen jälkeen nämä kaksi »rauhansopimusta» avaavat ennen kuulumattoman nopeasti miljoonien ja kymmenien miljoonien porvariston näennyttämien, polkemien, petkuttamien ja pimittämien ihmisten silmät. Sodan aiheuttaman yleismaailmallisen hävityksen pohjalta kasvaa näin ollen yleismaailmallinen vallankumouksellinen kriisi, joka, olivatpa sen vaiheet miten pitkäaikaisia ja raskaita tahansa, ei voi päättyä muuhun kuin proletaariseen vallankumoukseen ja sen voittoon.

II Internationaalin Baselin manifesti, joka vuonna 1912 antoi arvi-
on juuri 1914 alkaneesta sodasta eikä sodasta yleensä (sotia on erilaisia, on myös vallankumouksellisia sotia), tämä manifesti on jäänyt muistomeriksi, joka paljastaa II Internationaalin sankarien koko häpeällisen romahduksen, koko heidän luopiomaisuutensa.

Sen vuoksi julkaisen tuon manifestin teokseni tämän laitoksen liitteenä* ja kiinnitän yhä uudelleen lukijain huomiota siihen, että II Internationaalin sankarit kiertävät yhtä huolellisesti ne tuon manifestin kohdat, joissa puhutaan täsmällisesti, selvästi ja suoraan juuri tämän lähestyvän sodan yhteydestä proletaariseen vallankumoukseen – kiertävät ne yhtä huolellisesti kuin varas kiertää paikkaa, missä on tehnyt rikoksensa.

* Ei tässä painoksessa. (Toim.)

IV

Erikoinen huomio on tässä kirjasessa kiinnitetty »kautskylaisuuden», tuon kansainvälisen aatevirtauksen arvosteluun, mitä maailman kaikissa maissa edustavat »huomatuimmat teoreetikot», II Internationaalin johtajat (Itävallassa Otto Bauer ja kumpp., Englannissa Ramsay MacDonald ym., Ranskassa Albert Thomas jne. jne. sekä suuri joukko sosialisteja, reformisteja, pasifisteja, porvarillisia demokraatteja ja pappeja.

Tämä aatevirtaus on toisaalta II Internationaalin lahoamisen ja mätänemisen tuote, toisaalta pikkuporvareiden ideologian kiertämätön hedelmä, pikkuporvareiden, joita koko elämänympäristö pitää porvarillisten ja demokraattisten ennakkoluulojen vankina.

Kautskylla ja hänen kaltaisillaan tuollaiset mielipiteet ovat juuri niiden marxilaisuuden vallankumouksellisten perusteiden täydellistä hylkäämistä, joita tämä kirjailija on vuosikymmeniä puolustanut, muun muassa erityisesti taistelussa sosialistista opportunistia (Bernsteiniä, Millerandia, Hyndmania, Gompersia ym.) vastaan. Sen vuoksi ei olekaan sattuma, että »kautskylaiset» ovat nyt kaikkialla maailmassa liittyneet käytännöllisesti ja poliittisesti yhteen äärimmäisten opportunistien kanssa (II eli keltaisen Internationaalin kautta) ja porvarillisten hallitusten kanssa (porvarillisten kokoomushallitusten kautta, joihin sosialistit osallistuvat).

Koko maailmassa kasvava proletaarinen vallankumouksellinen liike yleensä ja varsinkin kommunistinen liike vaatii, että »kautskylaisuuden» tekemät teoreettiset virheet analysoidaan ja paljastetaan. Tämä on sitäkin välttämättömämpää, koska pasifismi ja yleensä »demokratismi» jotka, lainkaan tavoittelematta marxilaisuuden nimeä hämäävät aivan samoin kuin Kautsky ja kumpp. imperialismin ristiriitojen syvyyttä ja sen synnyttämän vallanku-

mouksellisen kriisin kiertämättömyyttä, koska nämä virtaukset ovat, vielä tavattoman voimakkaasti levinneitä koko maailmassa. Ja taistelu näitä virtauksia vastaan on välttämätön proletariaatin puolueelle, jonka on vallattava porvaristolta sen pettämät pikkuyrittäjät ja miljoonat työätekevät, joiden elinehdot ovat enemmän tai vähemmän pikkuporvarillisia.

V

On välttämättä sanottava muutama sana VIII luvusta: »Kapitalismin loismaisuus ja mätäneminen». Kuten kirjan tekstissä on jo todettu, Hilferding, entinen »marxilainen», nykyinen Kautskyn työtoveri ja eräs Saksan Riippumattoman Sosialidemokraattisen Puolueen porvarillisen, reformistisen politiikan pääedustajista, on ottanut tässä kysymyksessä askelen taaksepäin englantilaiseen Hobsoniin, avoimeen pasifistiin ja reformistiin verrattuna. Koko työväen liikkeen kansainvälinen kahtiajakautuminen on nyt tullut jo täysin selvästi näkyviin (II ja III Internationaali). Myös molempien virtausten välinen aseellinen taistelu ja kansalaissota on käynyt tosiasiaksi: Venäjän menševikit ja »sosialistivallankumoukselliset» tukevat Koltšakia ja Denikiniä bolševikkeja vastaan, Saksan scheidemanni-laiset, Noske ja kumpp. ovat porvariston rinnalla spartakisteja vastaan, samoin on Suomessa, Puolassa, Unkarissa jne. Mikä on tämän maailmanhistoriallisen ilmiön taloudellinen perusta?

Juuri kapitalismin loismaisuus ja mätäneminen, jotka ovat ominaisia sen korkeimmalle historialliselle vaiheelle, ts. imperialismille. Kuten tässä kirjasessa on todistettu, kapitalismi on nyt kehittänyt kourallisen (vajaa kymmenesosa ja mitä »runsaskätisimmin» sekä liioitellusti laskien vajaa viidesosa maapallon väestöstä) erikoisen rikkaita ja mahtavia valtioita, jotka ryöstävät – yksinkertaisesti »ku-

ponkeja leikkaamalla» – koko maailmaa. Pääoman vienti tuottaa vuosittain 8–10 miljardin frangin tuloja sodanedellisten hintojen ja sodanedellisten porvarillisten tilastotietojen mukaan. Nykyään tietenkin paljon enemmän.

On ymmärrettävää, että tällaisella jättiläismäisellä ylivoitolla (sillä se saadaan sen voiton lisäksi, jonka kapitalistit puristavat »oman» maansa työläisistä) voidaan lahjoa työväen johtajia ja työläisaristokratian ylin kerros. »Edistyneimpien» maiden kapitalistit lahjovatkin niitä, lahjovat tuhansin keinoin, välittömin ja välillisin, avoimin ja peitetyin.

Tämä porvarillistuneiden työläisten eli »työläisaristokratian» kerros, joka on täysin poroporvarillinen elintavoiltaan, ansiotulonsa ja koko maailmankatsomuksensa puolesta, on II Internationaalin päätuki ja meidän päivinämme porvariston tärkein yhteiskunnallinen (ei sotilaallinen) tuki. Sillä nämä työläiset ovat porvariston todellisia asiamiehiä työväenliikkeessä, kapitalistiluokan työläisvouteja (*labor lieutenants of the capitalist class*), todellisia reformismin ja sovinismin asian ajajia. Proletariaatin kansalaissodassa porvaristoa vastaan he asettuvat väistämättömästi ja runsaslukuisina porvariston puolelle, »versaillesilaisten» puolelle »kommunardeja» vastaan.

Käsittämättä tämän ilmiön taloudellisia juuria, arvioimatta sen poliittista ja yhteiskunnallista merkitystä ei voida ottaa askeltakaan kommunistisen liikkeen ja koittavan yhteiskunnallisen vallankumouksen käytännöllisten tehtävien ratkaisuun saattamisessa.

Imperialismi on proletariaatin yhteiskunnallisen vallankumouksen aatto. Tämä on tullut vahvistetuksi vuodesta 1917 koko maailman mitassa.

Heinäkuun 6. päivänä 1920. N. Lenin

IMPERIALISMI KAPITALISMIN KORKEIMPANA VAIHEENA

Viimeisten 15–20 vuoden aikana, varsinkin Espanjan ja Amerikan (1898) sekä buurisodan (1899–1902) jälkeen vanhan ja uuden maailman taloudellinen sekä poliittinen kirjallisuus käyttää yhä useammin käsitettä »imperialismi» luonnehtiessaan aikakautta, jota elämme. Lontoossa ja New Yorkissa ilmestyi v. 1902 englantilaisen taloustieteilijän J. A. Hobsonin teos *Imperialismi*. Tekijä, joka on porvarillisen sosiaalireformismin ja pasifismin näkökannalla – itse asiassa samanlaisella kuin entinen marxilainen K. Kautsky nykyään –, on sangen hyvin ja seikkaperäisesti kuvannut imperialismin taloudellisia ja poliittisia peruserikoisuuksia. Vuonna 1910 ilmestyi Wienissä itävaltalaisen marxilaisen Rudolf Hilferdingin teos *Finanssipääoma* (venäjännös ilmestyi Moskovassa 1912). Huolimatta tekijän virheestä rahateoriaa koskevassa kysymyksessä ja tietyistä taipumuksesta marxilaisuuden sovitteluun opportunistin kanssa tämä teos on erittäin arvokas teoreettinen analyysi »uusimmasta vaiheesta kapitalismin kehityksessä», kuten Hilferdingin kirjan alaotsikko kuuluu. Se, mitä viime vuosina on puhuttu imperialismista – varsinkin tavattoman monilukuisissa aikakaus- ja sanomalehtikirjoituksissa tästä aiheesta sekä päätöslauselmissa, esimerkiksi syksyllä 1912 pidettyjen Chemnitzin ja Baselin kongressien päätös-

lauselmissa* –, on itse asiassa tuskin mennyt niiden aatteiden piirin ulkopuolelle, joita kumpikin mainittu tekijä on esittänyt tai oikeamin, joista he ovat tehneet johtopäätökset...

Seuraavassa koetamme esittää lyhyesti ja mahdollisimman yleis-tajuisessa muodossa imperialismiin tärkeimpien taloudellisten erikoisuuksien yhteyden ja keskinäiset suhteet. Kysymyksen ei-taloudelliseen puoleen meillä ei ole tilaisuutta kajota, niin hyvin kuin se sen ansaitsisikin. Viittaukset kirjallisuuteen ja muut huomautukset, jotka eivät kiinnosta kaikkia lukijoita, jätämme kirjasen loppuun.**

* Sosiaalidemokraattien päätöslauselmat sotaa vastaan. (*Toim.*)

** Tässä kirjasessa alaviiteinä. (*Toim.*)

TUOTANNON KESKITTÄMINEN JA MONOPOLIT

Teollisuuden valtava kasvu ja tuotannon erinomaisen nopea keskittyminen yhä suurempiin yrityksiin on kapitalismin luonteenomaisimpia erikoisuuksia. Täydellisimmät ja täsmällisimmät tiedot tästä prosessista saa nykypäivien teollisuustilastosta.

Esimerkiksi Saksassa jokaisesta tuhannesta teollisuuslaitoksesta oli suuria, ts. sellaisia, joissa työskenteli yli 50 palkkatyöläistä, v. 1882 – 3; v. 1895 – 6 ja v. 1907 – 9. Niiden osalle tuli jokaisesta sadasta työläisestä: 22, 30 ja 37. Mutta tuotannon keskittyminen on paljon voimakkaampaa kuin työläisten keskittyminen, sillä suurissa laitoksissa työ on paljon tuottavampaa. Sitä osoittavat tiedot höyrykoneista ja sähkömoottoreista. Jos otamme sen, mitä Saksassa sanotaan teollisuudeksi laajassa merkityksessä, so. luemme mukaan myös kaupan, kulkulaitoksen ym., niin saamme seuraavan kuvan. 3 265 623:sta yrityksestä suuryrityksiä on 30 588, so. vain 0,9 %. Niissä on työläisiä 5,7 miljoonaa 14,4 miljoonasta, so. 39,4 %; höyryvoimaa hevosvoimiksi laskettuna 6,6 miljoonaa 8,8 miljoonasta, ts. 75,3 %; sähkövoimaa 1,2 milj. kilowattia 1,5 milj. kilowattista, ts. 77,2 %.

Vähemmällä kuin sadasosalla yrityksistä on *enemmän* kuin $\frac{3}{4}$ kaikista höyry- ja sähkövoimasta! 2,97 miljoonalla pikkuyrityksellä (kussakin enintään 5 palkkatyöläistä), jotka muodostavat 91 % koko yritysten määrästä, on käytettävissään kaiken kaikkiaan 7 % höyry- ja sähkövoimasta! Jotkut kymmenentuhannet suuryritykset ovat kaikki kaikessa; miljoonat pikkuyritykset eivät ole mitään.

Laitoksia, joissa on tuhat työläistä tai enemmän, oli v. 1907 Saksassa 586. Niissä työskenteli melkein *kymmenesosa* (1,38 milj.) työläis-

ten koko lukumäärästä ja niillä oli käytettävissään *melkein kolmasosa* (32 %) höyry- ja sähkövoimasta*. Rahapääoma ja pankit, kuten tulemme näkemään, tekevät tämän harvalukuisten jättiläisyriyten ylivoiman vieläkin masentavammaksi tämän sanan kirjaimellisessa mielessä, ts. miljoonat pienet, keskisuuret ja jopa osa suuria-kin »yrittäjiä» ovat todellisuudessa muutaman sadan finanssimiehen-miljonäärin täydellisessä orjuudessa.

Toisessa nykykapitalismin kehittyneimmässä maassa, Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa, tuotannon keskittymisen kasvu on vieläkin voimakkaampi. Siellä tilasto erottaa teollisuuden sanan suppeassa merkityksessä ja ryhmittelee laitokset vuosituotannon arvon mukaan. V. 1904 oli 1 900 suuryritystä (216 180:stä, ts. 0,9 %), joiden tuotanto oli miljoona dollaria ja siitä yli; niissä oli 1,4 milj. työläistä (5,5 miljoonasta, ts. 25,6 %) ja vuosituotanto 5,6 miljardia (14,8 miljardista, ts. 38 %). Viiden vuoden kuluttua, v. 1909, vastaavat luvut olivat: 3 060 yritystä (268 491:stä; 1,1 %), 2 milj. työläistä (6,6 miljoonasta; 30,5 %) ja 9 miljardin vuosituotanto (20,7 miljardista; eli 43,8 %).**

Melkein puolet maan kaikkien yritysten koko tuotannosta on yritysten yhden sadasosan käsissä! Ja nuo kolme tuhatta jättiläisyri-tystä käsittävät 258 teollisuusalaa. Tästä selviää, että keskittyminen määrättyllä kehitysasteellaan niin sanoaksemme johtaa itsestään vä-
littömästi monopoliin. Muutaman kymmenen jättiläisyri-tyksen on näet helppo päästä sopimukseen keskenään, ja toisaalta juuri yri-tysten suuruus vaikeuttaa kilpailua ja synnyttää monopolisoitumisen-
tendenssin. Tämä kilpailun muuttuminen monopoliksi on eräs tärkeimmistä – ellei tärkein – uusimman kapitalismin talouselämän ilmiöistä, ja meidän on seikkaperäisemmin kajottava siihen. Mutta aluksi on poistettava eräs mahdollinen väärinkäsitys.

* Numerotiedot kirjasta *Annalen des deutsches Reichs*, 1911, Zahn.

** *Statistical Abstract of the United States* 1912, p. 202.

Amerikkalaisessa tilastossa sanotaan: 3 000 jättiläisyriytystä 250 teollisuusalalla. Sen mukaan olisi vain 12 jättiläisyriytystä kullakin alalla.

Mutta asianlaita ei ole siten. Suuryrityksiä ei ole kaikilla teollisuusaloilla; toisaalta taas korkeimman kehitysasteen saavuttaneella kapitalismilla on tavattoman tärkeä erikoisuus, niin sanottu kombinaatio, ts. se, että yhdessä yrityksessä yhdistyy erilaisia teollisuusaloja, jotka ovat joko perättäisiä raaka-aineen jalostuksen asteita (esim. malmin pelkistys raakaraudaksi ja raakaraudan jalostaminen teräkseksi sekä edelleen ehkä joidenkin valmiiden terästuotteiden valmistaminen) – tahi avustavia osia toinen toisiinsa nähden (esim. jätteiden tai sivutuotteiden jalostus; pakkaustarpeiden valmistus jne.).

Kombinaatio tasoittaa suhdanne-eroja ja sen vuoksi takaa kombinoidulle yritykselle vakaamman voiton suhdeluvun», kirjoittaa Hilferding. »Toiseksi kombinaatio johtaa kaupan syrjäyttämiseen. Kolmanneksi se tekee mahdolliseksi tekniset parannukset ja siis myös lisävoiton saannin verrattuna 'puhtaisiin' (so. kombinoinnattomiin) yrityksiin. Neljänneksi se lujittaa kombinoidun yrityksen asemaa 'puhtaiden' yritysten asemaan verrattuna, tekee sen voimakkaammaksi kilpailussa ankarana depression (lamakauden, kriisin) aikana, jolloin raaka-aineiden hintojen lasku jää jälkeen valmisteiden hintojen laskusta.*

Saksalainen porvarillinen taloustieteilijä Heymann sanoo Saksan rautateollisuuden »seka»yrityksiä, ts. kombinoituja yrityksiä käsittelevässä erikoisteoksessaan: »puhtaat yritykset sortuvat raaka-aineiden korkeiden hintojen ja valmiiden tuotteiden alhaisten hintojen rusementamina». Tuloksena on seuraava kuva:

* *Финансовый капитал*, рус. пер. стр. 286–287.

Yhtäältä ovat jääneet jäljelle suuret kivihiiliyhtiöt, joiden hiilen-
tuotanto on muutamia miljoonia tonneja ja jotka ovat lujasti jär-
jestyneet hiilisyndikaattiinsa; ja sitten näihin läheisesti liittyneet
suuret teräsvalimot terässyndikaatteineen. Nämä jättiläisyri-
tykset ovat Saksan rautateollisuuden tyypillisiä edustajia, ne tuotta-
vat vuosittain 400 000 tonnia (tonni = 60 puutaa) terästä, valta-
van suuret määrät malmia, hiiltä ja valmiita terästuotteita, niillä
on 10 000 työläistä, jotka asuvat tehdasasutusten kasarmeissa, ja
väliin omat rautatiet sekä satamat. Ja keskittyminen menee yhä
pitemmälle. Eri yritykset kasvavat yhä suuremmiksi; yhä suurem-
pi määrä saman teollisuusalan tai eri teollisuusalojen yrityksiä
yhtyy jättiläisyrietyksiksi, joita tukee ja johtaa puoli tusinaa Ber-
liinin suurpankkeja. Saksan vuoriteollisuuden suhteen Karl Mar-
xin keskittymisopin oikeellisuus on täsmälleen todistettu; tosin
tämä koskee maata, jossa teollisuus on suojattu suojelutulleilla
ja liikennetariffeilla. Saksan vuoriteollisuus on kypsynyt pakko-
luovutettavaksi.*

Poikkeuksellisesti tunnollisen porvarillisen taloustieteilijän täytyi
tulla tuollaiseen johtopäätökseen. On pantava merkille, että hän
asettaa Saksan tavallaan erikoisasemaan sen teollisuuden korkeit-
ten suojelutullien vuoksi. Mutta tämä seikka saattoi vain jouduttaa
keskittymistä ja yrittäjäin monopoliyhtymien, kartellien, syndikaat-
tien ym. muodostusta. Erikoisen tärkeää on, että myös vapaakaupan
maassa, Englannissa, keskittyminen johtaa monopoliin, vaikkakin
jonkin verran myöhemmin ja ehkä toisessa muodossa. Professori
Hermann Levy kirjoittaa erikoistutkielmassaan »Monopolit, kar-
tellit ja trustit» Ison-Britannian taloudellista kehitystä koskevien
tietojen perusteella seuraavaa:

* Hans Gideon Heymann. *Die gemischten Werke im deutschen Großeisengewerbe*,
Stuttgart 1904 (ss. 256, 278–279).

Isossa-Britanniassa juuri yritysten suuruuteen ja niiden korkeaan tekniseen tasoon kätkeytyy monopolisoitumistendenssi. Keskittyminen on yhtäältä johtanut siihen, että yrityksiin täytyy käyttää valtavia pääomasummia; sen vuoksi on uusien yritysten edessä yhä suuremmat vaatimukset tarvittavan pääoman suuruuteen nähden, ja se vaikeuttaa niiden syntymistä. Toisaalta (ja tätä kohtaa pidämme tärkeämpänä) jokaisen uuden yrityksen, joka haluaa nousta keskittymisen tuloksena syntyneiden jättiläisyriyten tasolle, täytyy tuottaa niin valtava määrä liikanaisia tuotteita, että niiden kannattava myynti on mahdollista vain kysynnän tavattomasti lisääntyessä, sillä muussa tapauksessa tämä liikojen tuotteiden määrä painaa hinnat tasolle, joka on epäedullinen sekä uudelle tehtaalle että monopoliyhtymille.

Englannissa yrittäjäin monopoliyhtymät, kartellit ja trustit, syntyvät pääasiassa – erotukseksi muista maista, joissa suojelutullit helpottavat kartelloitumista – vasta silloin, kun tärkeimpien kilpailevien yritysten lukumäärä supistuu »suunnilleen pariin tusinaan». »Keskittymisen vaikutus monopolin syntymiseen suurteollisuudessa ilmenee täällä kristallinkirkkaasti.»*

Puoli vuosisataa sitten, jolloin Marx kirjoitti »Pääomansa», vapaa kilpailu näytti taloustieteilijäin valtaenemmistöstä »luonnonlailta». Virallinen tiede yritti vaikenemalla tappaa Marxin teoksen, jossa hän kapitalismin teoreettisella ja historiallisella analyysillä todisti, että vapaa kilpailu synnyttää tuotannon keskittymistä ja että tietyille asteelle kehityttyään tämä keskittyminen vie monopoliin. Nyt, monopoli on tullut tosiasiksi. Taloustieteilijät kirjoittelevat röykkiöittäin kirjoja, joissa kuvaavat monopolin eri ilmiöitä ja julistavat edelleenkin kuorossa, että »marxilaisuus on kumottu». Mutta tosiasiat ovat itsepintaisia, kuten englantilainen sananlasku sanoo, ja ne on pakostakin otettava huomioon. Tosiasiat osoittavat, että

* Hermann Levy. *Monopole, Kartelle und Trusts*, Jena 1909, ss. 286, 290, 298.

eri kapitalistimaiden väliset eroavuudet, esimerkiksi suojeletullijärjestelmään ja vapaakauppaan nähden, aiheuttavat vain epäoleellisia eroavuuksia monopolien muotoon tai niiden syntymisaikaan nähden, mutta monopolin syntyminen tuotannon keskittymisestä yleensä on kapitalismin nykyisen kehitysvaiheen yleinen peruslaki.

Eurooppaan nähden voidaan melko tarkasti määritellä aika, jolloin vanha kapitalismi lopullisesti vaihtui uuteen: se on juuri 20. vuosisadan alku. Eräässä uusimmassa »monopolien muodostumisen» historiaa yleistävässä teoksessa sanotaan:

Vuotta 1860 edeltäneeltä aikakaudelta voidaan esittää yksityisiä esimerkkejä kapitalistisista monopoleista; niissä voidaan havaita sellaista muotojen ituja, jotka nykyään ovat niin yleisiä; mutta kaikki se on ehdottomasti kartellien esihistoriaa. Nykyaikaisten monopolien varsinainen alku palautuu varhaisintaan 1860-luvulle. Monopolien ensimmäinen suuri kehityskausi alkaa teollisuuden kansainvälisestä 1870-luvun ahdinkotilasta ja jatkuu 1890-luvun alkuun.

Jos tarkastellaan asiaa Euroopan mitassa, niin vapaan kilpailun kehityksen äärirajana ovat 60- ja 70-luvut. Englanti päätti silloin vanhantyyllisen kapitalistisen organisaationsa rakentamisen. Saksassa tämä organisaatio ryhtyi päättävään taisteluun käsityötä ja kotiteollisuutta vastaan ja alkoi luoda omia olomuotojaan.

Suuri mullistus alkaa vuoden 1873 romahduksesta tai oikeammin sitä seuranneesta lamakaudesta, joka – tuskin huomattavin keskeytyksin 80-luvun alussa ja vaihtuen tavattoman voimakkaaseen, mutta lyhyeen nousukohtaan vuoden 1889 vaiheilla – jatkuu Euroopan taloudellisessa historiassa 22 vuotta. Lyhyen nousun aikana vuosina 1889–1890 kartelleja käytettiin voimaperäisesti suhdannepolitiikan välikappaleena. Harkitsematon politiikka nostatti hintoja vielä nopeammin ja voimakkaammin kuin mitä olisi tapahtunut ilman kartelleja, ja melkein kaikki nuo kartellit

luhistuivat kunniatta 'vararikon hautaan'. Huonoa aikaa ja alhaisia hintoja. kesti vielä viisi vuotta, mutta teollisuudessa ei vallinnut enää entinen mieliala. Lamaannusta ei enää pidetty minään itsestään selvänä asiana, siinä nähtiin vain tauko uuden suotuisan suhdanteen edellä.

Ja niinpä kartelloitumisliike siirtyikin toiseen kauteensa. Kartellit muuttuvat ohimenevästä ilmiöstä yhdeksi koko talouselämän perusteista. Ne valtaavat teollisuusalan toisensa jälkeen ja ennen muuta raaka-aineiden jalostuksen. Jo 1890-luvun alussa kartellit kehittivät itselleen koksisyndikaatin organisaatiossa, jonka malliin on perustettu hiili-syndikaatti, sellaisen kartellitekniikan, jota kauemmas kehitys ei varsinaisesti ole mennyt. Suuri nousu 19. vuosisadan lopulla ja vuosien 1900–1903 kriisi tapahtuvat – ainakin vuori- ja rautateollisuudessa – ensi kerran täydellisesti kartellien merkeissä. Ja jos tämä näytti silloin joltain uudelta, niin nyt on laajalle yleiselle mielipiteelle käynyt itseltään selväksi totuudeksi, että taloudellisen elämän suuret alat on yleensä suljettu vapaan kilpailun ulkopuolelle.*

Monopolioiden historian perusvaiheet ovat siis seuraavat: 1) 1860- ja 1870-luvulla vapaa kilpailu saavutti korkeimman, äärimmäisen kehitysasteensa. Monopolit olivat aivan alkioasteella. 2) Vuoden 1873 kriisin jälkeen seuraa laaja kartellien kehitysvaihe, mutta ne ovat vielä poikkeuksia. Ne eivät ole vielä kestäviä. Ne ovat vielä ohimenevä ilmiö. 3) Nousu 1800-luvun lopulla ja vuosien 1900–1903 kriisi: kartellit muodostuvat yhdeksi koko talouselämän perusteista. Kapitalismi on muuttunut imperialismiksi.

* Th. Vogelstein. *Die finanzielle Organisation der kapitalistischen Industrie und die Monopolbildungen, Grundriß der Sozialökonomik*, VI Abt., Tübingen 1914. Vrt. saman tekijän teosta *Organisationsformen der Eisenindustrie und Textilindustrie in England und Amerika*. Bd. I, Leipzig 1910.

Kartellit sopivat myyntiehdoista, maksuajoista ym. Ne jakavat keskenään markkinointialueet. Ne päättävät valmistettavien tuotteiden määrästä. Ne määräävät hinnat. Ne jakavat liikevoiton eri yritysten kesken jne.

Vuonna 1896 laskettiin Saksassa olleen noin 250 kartellia ja v.1905 385 kartellia, ja niihin kuului noin 12 000 yritystä.* Mutta kaikki myöntävät, että nämä numerot ovat tyypistettyjä. Edellä esitetyistä Saksan teollisuustilastotiedoista vuodelta 1907 näkyy, että jo 12 000 suurinta yritystä on keskittänyt käsiinsä varmasti enemmän kuin puolet kaikesta höyry- ja sähkövoimasta. Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa laskettiin v.1900 olleen 185 trustia; v.1907 niitä oli 250. Amerikan tilasto ryhmittelee kaikki teollisuuslaitokset yksityisille henkilöille, toiminimille ja yhtymille kuuluviksi. Viimeksi mainitut omistivat v.1904 23,6 %, v.1909 25,9 %, so. yli neljäsosan yritysten koko määrästä. V.1904 näissä laitoksissa oli työläisiä 70,6 % ja v.1909 75,6 % eli kolme neljäsosaa koko määrästä; tuotantoluvut olivat 10,9 ja 16,3 miljardia dollaria eli 73,7 % ja 79,0 % kokonaismäärästä.

Kartellien ja trustien käsiin keskittyy usein 7–8 kymmenesosaa asianomaisen teollisuusalan koko tuotannosta. Reinin-Westfalenin kivihiilisyndikaattia perustettaessa 1893 se keskitti käsiinsä 86,7% koko alueen hiilentuotannosta ja v. 1910 jo 95,4 %.* Täten luotu monopoli takaa jättiläistulot ja johtaa tavattoman suurten teknillis-tuotannollisten yksikköjen muodostumiseen. Kuuluisa öljytrusti Yhdysvalloissa (*Standard Oil Company*) perustettiin v.1900.

Sen pääoma oli 150 miljoonaa dollaria. Tavallisia osakkeita laskettiin liikkeelle 100 milj. ja etuoikeutettuja 106 milj. arvosta. Vii-

* Dr. Riesser. *Die deutschen Großbanken und ihre Konzentration im Zusammenhange mit der Entwicklung der Gesamtwirtschaft in Deutschland*, 4. Aufl. 1912, s. 149. – R. Liefmann. *Kartelle und Trusts und die Weiterbildung der Volkswirtschaftlichen Organisation*, 2. Aufl. 1910, s. 25.

** Dr. Fritz Kestner. *Der Organisationszwang. Eine Untersuchung über die Kämpfe zwischen Kartellen und Außenseitern*. Berlin 1912, s. 11.

meksi mainituille maksettiin vuosina 1900–1907 osinkoa: 48, 48, 45, 44, 36, 40, 40, 40 %, kaikkiaan 367 milj. dollaria. Vuodesta 1882 vuoteen 1907 saatiin puhdasta voittoa 889 milj. dollaria; niistä maksettiin 606 miljoonaa osinkoina ja loppu siirrettiin vararahastoon.*

Kaikissa terästrustin (*United States Steel Corporation*) teollisuuslaitoksissa oli v.1907 ainakin 210 180 työläistä ja toimihenkilöä. Saksan vuoriteollisuuden suurimmalla yrityksellä Gelsenkirchenin vuoriteollisuusyhtiöllä (*Gelsenkirchener Bergwerksgesellschaftilla*) oli v.1908 palveluksessaan 46 048 työläistä ja toimihenkilöä.**

Terästrusti tuotti jo v. 1902 yhdeksän milj. tonnia terästä.*** Vuonna 1901 sen terästuotanto oli 66,3 % ja v.1908 56,1 % koko Yhdysvaltain terästuotannosta****, malmin tuotanto samoina vuosina käsitti 43,9 % ja 46,3 %.

Trusteja koskevassa Amerikan hallituksen valiokunnan selonteossa sanotaan:

Trustien ylivoima kilpailijoihinsa nähden perustuu niiden yritysten suuruuteen ja erinomaiseen tekniikkaan. Perustamisestaan saakka tupakkatrusti on ponnistellut kaikin voimin korvataksaan kaikkialla käsityön laajassa mitassa konetyöllä. Tässä tarkoituksessa se osti kaikki patentit, jotka olivat jossakin yhteydessä tupakan jalostukseen, ja käytti siihen valtavia summia. Monet patentit osoittautuivat ensin kelvottomiksi, ja trustin palveluksessa olevien insinöörien täytyi kehittää niitä. Vuoden 1906 lopussa perustettiin kaksi tytäryhtiötä, joiden tarkoituksena oli vain patenttien osto. Samaa tarkoitusta varten trusti perusti omia valimoita, ko-

* R. Liefmann. *Beteiligungs- und Finanzierungsgesellschaften. Eine Studie über den modernen Kapitalismus und das Effektenwesen.* 1. Aufl. Jena 1909.

** Sama, s. 218.

*** Dr. S. Tschierschky. *Kartell und Trust*, Gött. 1903, s. 13.

**** Th. Vogelstein. *Organisationsformen*, s. 275.

netehtaita ja korjauspajoja. Eräässä näistä laitoksista, joka sijaitsee Brooklynnissa, työskentelee keskimäärin 300 työläistä; siellä kokeillaan savukkeiden, pienten sikarien, nuuskatupakan, pakkaukseen käytettävän tinapaperin, laatikkojen ym. valmistamista koskevia keksintöjä, siellä tehdään myös parannuksia keksintöihin.*

Toiset trustit pitävät samoin palveluksessaan niin sanottuja *developing engineers* (tekniikkaa kehittäviä insinöörejä), joiden tehtävänä on keksiä uusia tuotantomenetelmiä ja kokeilla teknisiä parannuksia. Terästrusti maksaa insinööreilleen ja työläisilleen korkeita palkkioita keksinnöistä, jotka ovat omiaan kohottamaan laitoksen teknistä tasoa tai alentamaan tuotantokustannuksia.**

Samalla tavoin on järjestetty tekninen parannustyö Saksan suurteollisuudessa, esimerkiksi kemiallisessa teollisuudessa, joka on viime vuosikymmeninä kehittynyt aivan jättiläismäisesti. Tuotannon keskittymisprosessi oli luonut jo vuoteen 1908 mennessä tässä teollisuudessa kaksi pää»ryhmää», jotka tavallaan myös lähentelivät monopolia. Aluksi nämä ryhmät olivat kahden suuren tehdasparin »kaksoisliittoja», ja kummankin pääoma oli 20–21 milj. markkaa: toisaalta entinen Meisterin tehdas Höchstissä ja Cassellan Frankfurt am Mainissa sekä toisaalta aniliini- ja soodatehdas Ludwigshafenissa ja entinen Bayerin tehdas Elberfeldissä. Sitten v. 1905 toinen ryhmä ja v. 1908 toinen tekivät kumpikin sopimuksen vielä yhden suurtehtaan kanssa. Täten syntyi kaksi »kolmiliittoa», ja kummallakin oli 40–50 miljoonan markan pääoma; näiden »liittojen» välillä alkoi jo »lähentyminen», hinta»sopimusten» solmiminen jne.***

* *Report of the Commissioner of Corporations on the Tobacco Industry*. Washington 1909, s. 266. – lainaus on otettu Dr. Paul Tafelin kirjasta *Die nordamerikanischen Trusts und ihre Wirkungen auf den Fortschritt der Technik*. Stuttgart 1913, s. 48.

** Sama, ss. 48–49.

*** Riesser, mainittu teos, s. 547 ja seuraava 3. painoksen mukaan. Lehdet kertovat (kesäkuussa 1916) uudesta jättiläistrustista, joka yhdistää Saksan kemiallisen teollisuuden.

Kilpailu muuttuu monopoliksi. Tuloksena on jättiläismäinen tuotannon yhteiskunnallistumisen edistys. Muun muassa yhteiskunnallistuu myös teknisten keksintöjen ja parannusten prosessi.

Tämä on jo aivan toista kuin vanha vapaa kilpailu erillisten yksityisyrittäjien kesken, jotka eivät tienneet mitään toisistaan ja valmistivat tuotteita tuntemattomia markkinoita varten. Keskittymisen on mennyt niin pitkälle, että voidaan tehdä likipitäisiä laskelmia asianomaisen maan, jopa, kuten tulemme näkemään, useiden maiden, koko maailman kaikista raaka-ainelähteistä (esimerkiksi rautamalmiesiintymistä). Eikä suinkaan rajoituta vain tällaisiin laskelmiin, vaan jättiläismonopoliyhtymät anastavat nämä lähteet yksin käsiin. Likimäärin lasketaan markkinain suuruus, ja nämä yhtymät »jakavat» ne keskenään sopimustietä. Ammattitaitoinen työvoima monopolisoidaan, palkataan parhaat insinöörit, vallataan kulkulaitokset ja liikennevälineet – rautatiet Amerikassa, laivayhtiöt Euroopassa ja Amerikassa. Imperialistisella asteellaan kapitalismi vie kaikinpuoliseen tuotannon yhteiskunnallistumiseen, se tavallaan raahaa kapitalisteja vastoin näiden tahtoa ja tietoa eräänlaiseen uuteen yhteiskuntajärjestykseen, joka on siirtymäaste täydellisestä kilpailuvapaudesta täydelliseen yhteiskunnallistumiseen.

Tuotanto muodostuu yhteiskunnalliseksi, mutta omistus jää yksityiseksi. Yhteiskunnalliset tuotantovälineet jäävät pienen henkilöryhmän yksityisomaisuudeksi. Muodollisesti tunnustettavan vapaan kilpailun yleiset puitteet säilyvät, ja harvalukuisten monopolistien harjoittama muun väestön sorto käy sata kertaa raskaammaksi, tuntuvammaksi ja sietämättömämmäksi.

Saksalainen taloustieteilijä Kestner omisti erikoisen teoksen »kartellien ja sivullisten», so. kartelliin kuulumattomien yrittäjäin, »välisen taistelun» tutkimiselle. Hän pani teoksensa nimeksi: »Järjestymispakko», vaikka olisi tietenkin pitänyt kapitalismia kaunistelematta puhua monopolistiliittojen tahtoon alistumispa-

kosta. On opettavaista luoda silmäys vaikkapa niihin nykyaikaisen, uusimman, sivistyneen taistelun keinoihin, joihin monopolistien liitot turvautuvat taistelussa »järjestymisen» puolesta: 1) raaka-aineita jättäminen («... eräs tärkeimmistä keinoista pakotettaessa liittymään kartelliin»); 2) työvoimatta jättäminen »allianssien» avulla (so. kapitalistien ja työväenjärjestöjen sopimuksilla siitä, että työläiset työskentelevät vain kartelloiduissa yrityksissä); 3) kuljetuksen epääminen; 4) markkinoiden riistäminen; 5) sopimus ostajan kanssa kauppasuhteiden ylläpitämisestä vain kartellien kanssa; 6) suunnitelmallinen hintojen polkeminen («sivullisten», ts. monopolistien tahtoon alistumattomien yritysten nujertamiseen käytetään miljoonia, jotta jonkin aikaa voitaisiin myydä alle tuotantokustannusten; bensiniiteollisuudessa on ollut tapauksia hintojen alentamisesta 40:stä 22:een markkaan, ts. melkein puoleen!); 7) luoton epääminen; 8) boikotin julistaminen. Tämä ei ole enää pienten ja suurten, teknisesti takapajuisten ja teknisesti edistyneitten yritysten kilpataistelua.

Tässä monopolistit kuristavat niitä, jotka eivät alistu monopoliin, sen ikeeseen, sen mielivaltaan. Tämä prosessi heijastuu porvarillisen taloustieteilijän tajunnassa seuraavalla tavalla:

Jopa puhtaasti taloudellisenkin toiminnan alalla», kirjoittaa Kestner, »tapahtuu tietty siirtyminen kauppatoiminnasta entisessä mielessä organisatoris-spekulatiiviseen toimintaan. Parhaiten ei menesty suinkaan kauppias, joka teknisen ja kauppa-kokemuksensa perusteella ymmärtää parhaiten ostajan tarpeet, osaa hakea ja niin sanoaksemme 'löytää' piilevän kysynnän, vaan spekulaationero (!), joka osaa etukäteen laskea tai vaikkapa vain vainuta organisatorisen kehityksen, yritysten ja pankkien tiettyjen suhteiden mahdollisuuden...

Ihmiskielelle käännettynä tämä merkitsee: kapitalismin kehitys on mennyt niin pitkälle, että vaikka tavaratuotanto edelleenkin

»vallitsee» ja sitä pidetään koko talouden perustana, niin sitä on todellisuudessa jo horjutettu ja päävoitot joutuvat niille, jotka ovat »neroja» finanssihuijausten alalla. Näiden huijausten ja petkutusten perustana on tuotannon yhteiskunnallistuminen, mutta tähän yhteiskunnallistumiseen työllään päässeen ihmiskunnan saavuttama jättiläisedistys menee... keinottelijain hyväksi. Tuonnempänä näemme, miten kapitalistisen imperialismin pikkuporvarillis-taantumuksellinen arvostelu haaveilee »tällä perusteella» paluusta takaisin »vapaaseen», »rauhalliseen» ja »rehelliseen» kilpailuun.

Kartellien muodostamisen aiheuttama pitkäaikainen hintojen nousu», sanoo Kestner, »on tähän saakka havaittu vain tärkeimpiin tuotantovälineisiin, varsinkin kivihiileen, rautaan ja kaliin nähden; mutta sen sijaan valmiisiin tuotteisiin nähden sitä ei ole koskaan ollut havaittavissa. Tämän kanssa yhteydessä oleva tulojen kohoaminen on samoin rajoittunut tuotantovälineitä tuotavaan teollisuuteen. Tätä havaintoa on vielä täydennettävä sillä, että teollisuus, joka jalostaa raaka-aineita (eikä puolivalmisteita), ei vain nauti kartellien tuottamia etuja suurten voittojen muodossa puolivalmisteita jalostavan teollisuuden kustannuksella, vaan on myös päässyt tähän teollisuuteen nähden tiettyyn *herruussuhteeseen*, jollaista ei ollut vapaan kilpailun vallitessa.*

Alleviivaamamme sana paljastaa sen pääasian, jonka porvarilliset taloustieteilijät niin haluttomasti ja harvoin tunnustavat ja josta opportunistimin nykyiset puolustajat K. Kautskyn johdolla niin hartaasti yrittävät selviytyä kaikenlaisilla verukkeilla. Herruussuhde ja siihen liittyvä väkivalta, juuri se on tyyppillistä »uusimmalle vaiheelle kapitalismin kehityksessä», juuri sen täytyi kiertämättä johtua ja se johtuikin kaikkivaltiaitten taloudellisten monopolien muodostumisesta.

* Kestner, mt. s. 254.

Vielä yksi esimerkki kartellien isännöimisestä. Siellä, missä on mahdollista vallata kaikki tai tärkeimmät raaka-ainelähteet, on kartellien syntyminen ja monopolien muodostuminen erittäin helppoa. Mutta olisi väärin luulla, ettei monopoleja synny muillakin teollisuusaloilla, missä on mahdotonta vallata raaka-ainelähteitä. Sementtiteollisuuden raaka-ainetta on kaikkialla. Mutta tämänkin teollisuus on Saksassa vahvasti kartelloitu. Tehtaat ovat yhtyneet aluesyndikaateiksi: Etelä-Saksan, Reinin-Westfalenin jne. syndikaateiksi. On säädetty monopolihinnat: 230–280 markkaa vaunulastilta, tuotantokustannusten ollessa 180 markkaa! Yritykset jakavat 12–16 % osinkoa, eikä sitä paitsi pidä unohtaa, että osinkoina jaettavien summien lisäksi nykyaikaisen keinottelun »nerot» osaavat pistää taskuihinsa muitakin suuria voittosummia. Poistaakseen kilpailun näin suurta voittoa tuottavasta teollisuudesta monopolistit turvautuvat viekkauteenkin: levitetään perättömiä huhuja teollisuuden muka kehnosta tilasta, julkaistaan lehdissä nimettömiä ilmoituksia: »kapitalistit! varokaa sijoittamasta pääomia sementtiteollisuuteen»; vihdoin ostetaan »sivullisten» (ts. syndikaattien ulkopuolella olevien) yrityksiä, maksetaan heille »purkajaisia» 60–80–150 tuhatta markkaa.* Monopoli raivaa itselleen tien kaikkialla ja kaikin keinoin, alkaen »vaatimattomista» purkajaismaksuista ja päättyen amerikkalaiseen dynamiitin »käyttöön» kilpailijaa vastaan. Kriisien estäminen kartellien avulla on porvarillisten taloustieteilijäin satua heidän yrittäessään hinnalla millä tahansa kaunistella kapitalismia. Päinvastoin, eräillä teollisuuden aloilla muodostuva monopoli lisää ja kärjistää kaaosmaisuuksia, joka on ominaista koko kapitalistiselle tuotannolle yleensä. Kapitalismille yleensä ominainen epäsuhte maanviljelyksen ja teollisuuden kehityksen välillä tulee yhä suuremmaksi. Se etuoikeutettu asema, jossa on eniten kartelloitunut ns. raskas teollisuus, varsinkin hiili- ja rautateollisuus, johtaa

* »Zement» von L. Eschwege. *Die Bank*, 1909, 1, s. 115 ja seuraavat.

muilla teollisuuden aloilla »entistä suurempaan suunnitelmattomuuteen», kuten tunnustaa Jeidels, joka on kirjoittanut erään parhaista »Saksan suurpankkien suhdetta teollisuuteen» käsittelevistä teoksista*.

Mitä kehittyneempi kansantalous on», kirjoittaa Liefmann, kapitalismin häikäilemätön puolustaja, »sitä enemmän se suuntautuu uskallettuihin tai ulkomaisiin yrityksiin, sellaisiin, jotka kehitykseen vaativat pitkän ajan, tai vihdoinkin sellaisiin, joilla on vain paikallinen merkitys.**

Suurempaan riskiin antautuminen on loppujen lopuksi yhteydessä pääoman jättiläismäiseen kasvuun, kun pääoma niin sanoaksemme tulvii yli äyräittänsä, virtaa ulkomaille jne. Tämän ohella tekniikan kiihtyvä kasvu synnyttää yhä enemmän epäsuhteen aineksia kansantalouden eri puolien välillä, yhä enemmän kaaosta ja kriisejä. »Ihmiskunnalla», on saman Liefmannin pakko tunnustaa, »on todennäköisesti lähitulevaisuudessa tekniikan alalla jälleen edesään suuria mullistuksia, jotka tulevat vaikuttamaan myös kansantalouden organisaatioon...» sähkö, ilmapurjehdus... »Tavallisesti ja yleisen säännön mukaan tällaisina perinpohjaisten taloudellisten muutosten kausina kehittyvä kova keinottelu...»***

Mutta kriisit – kaikenlaiset, useimmiten taloudelliset, vaikkakaan eivät yksinomaan taloudelliset – voimistavat vuorostaan tavattomasti keskittymis- ja monopolisoitumistendenssiä. Kiinnitämme huomiota Jeidelsin erittäin opettavaan lausuntoon vuoden 1900 kriisin merkityksestä, kriisin, joka, kuten tiedämme, oli käännekohta nykyajan monopolien historiassa:

* Jeidels. *Das Verhältnis der deutschen Großbanken zur Industrie mit besonderer Berücksichtigung der Eisenindustrie*. Leipzig 1905, s. 271

** Liefmann. *Beteideligungs- etc. Ges.*, s. 434.

*** Sama, ss. 465–466.

Vuoden 1900 kriisi tavoitti jättiläisyriyten rinnalla teollisuuden pääaloilla vielä paljon sellaisia yrityksiä, joiden organisaatio oli nykyisten käsitysten mukaan vanhentunut, 'puhtaita'» (so. kombinoimattomia) »yrityksiä, jotka olivat päässeet kohoamaan teollisuuden nousun aallonharjalla. Hintojen lasku ja kysynnän heikentyminen saattoi nämä 'puhtaat' yritykset sellaiseen hätätilaan, jollaiseen kombinoitujen jättiläisyriyten eivät lainkaan jou-
tuneet tai joka kosketti niitä vain varsin lyhyen ajan. Tästä syystä vuoden 1900 kriisi johti teolliseen keskittymiseen verrattomasti suuremmissa mitassa kuin vuoden 1873 kriisi: viimeksi mainittu sai tosin myös aikaan parhaiden yritysten valikoitumista, mutta tuo valikoituminen ei silloisen tekniikan vallitessa voinut johtaa kriisistä voitokkaasti selviytyneiden yritysten monopoliin. Juuri sellainen kestävä ja samalla korkeatasoinen monopoli on nyky-
päivien rauta- ja sähköteollisuuden jättiläisyriyksillä niiden varsin monimutkaisen tekniikan, pitkälle kehitetyn organisaation ja pääoman voiman ansiosta, ja vähemmässä määrin myös koneen-
rakennusalan yrityksillä, tiettyjen metallurgian, liikenteen ym. alojen yrityksillä.*

Monopoli on »kapitalismin kehityksen uusimman vaiheen» viimeinen sana. Mutta käsityksemme nykyaikaisten monopolien todellisesta voimasta ja merkityksestä olisi sängen riittämätön, epätäydellinen ja suppea, ellemmme ottaisi huomioon pankkien merkitystä.

* Jeidels, s. 108

II

PANKIT JA NIIDEN UUSI TEHTÄVÄ

Pankkien alkuperäisenä ja varsinaisena toimenä on maksujen välittäminen. Sen yhteydessä pankit muuttavat toimeettoman rahapääoman toimivaksi, ts. voittoa tuottavaksi pääomaksi, kokoavat kaikkia mahdollisia rahatuloja sekä antavat ne kapitalistiluokan käytettäväksi.

Sitä mukaa kuin pankkitoimi kehittyi ja keskittyi harvalukuisiin laitoksiin, pankit kasvavat vaatimattomista välittäjistä kaikkivaltiaiksi monopolisteiksi, jotka määräävät kaikkien kapitalistien ja pikkuyrittäjien melkein kaikesta rahapääomasta, samoin myös suurimmasta osasta tuotantovälineitä ja raaka-ainelähteitä asianomaisessa maassa ja suuressa joukossa maita. Tämä monilukuisten vaatimattomien välittäjien muuttuminen kouralliseksi monopolisteja on eräs kapitalismin kapitalistiseksi imperialismiksi kasvamisen perusprosesseja, ja meidän on sen vuoksi ensi kädessä pysähdyttävä käsittelemään pankkitoimen keskittymistä.

Saksan kaikkien niiden osakepankkien talletukset, joiden pääoma oli yli miljoona markkaa, käsittivät v. 1907/8 seitsemän miljardia markkaa; v. 1912/3 ne olivat jo 9,8 miljardia. Siis 40 prosentin lisäys viidessä vuodessa, ja tästä 2,8 miljardin lisäyksestä 2,75 miljardia tulee 57 pankin osalle, joilla oli pääomaa yli 10 miljoonan markan. Talletukset jakautuivat suurten ja pienten pankkien kesken seuraavasti*:

Kaikki talletukset prosentteina

	(A)	(B)	(C)	(D)
1907/8	47	32,5	16,5	4
1912/3	49	36	12	3

(A) Berliinin 9:llä suurpankillä

(B) muilla 48 pankilla, joilla oli yli 10 milj. mk pääoma

(C) 115 pankilla, joilla oli 1 – 10 milj. mk pääoma

(D) pikkupankeilla (alle 1 milj. mk pääoma)

* Alfred Lansburgh. »Fünf Jahre d. Bankwesen«, *Die Bank*, 1913, No 8, s. 728.

Suurpankit ovat sysänneet syrjään pienet pankit. Vain yhdeksän suurpankkia keskittää käsiinsä lähes puolet kaikista talletuksista. Ja tässä on vielä jätetty monta seikkaa huomioonottamatta, esimerkiksi se, että kokonainen joukko pieniä pankkeja muuttuu tosiasiassa suurpankkien haaraosastoiksi jne., mistä puhumme tuonnempana.

Vuoden 1913 lopussa Schulze-Gaevernitz arvioi Berliinin yhdeksän suurpankin talletukset 5,1 miljardiksi markaksi noin 10 miljardin markan kokonaissummasta. Ottaen huomioon paitsi talletukset myös koko pankkipääoman sama tekijä kirjoitti:

Vuoden 1909 lopussa Berliinin 9 suurpankkia yhdessä niihin liittyvien pankkien kanssa hallitsi 11,3 miljardin markan pääomaa, so. noin 83 % Saksan koko pankkipääomasta. »Saksan pankki» (»Deutsche Bank»), joka hallitsee yhdessä siihen liittyvien pankkien kanssa noin kolmea miljardia markkaa, on Preussin valtionrautateiden hallinnan ohella suurin ja samalla erittäin hajautettu pääomakasauha vanhassa maailmassa.*

Alleviivasimme viittauksen »liittyviin» pankkeihin, sillä se kohdistuu erääseen usuaikaisimman kapitalistisen keskityksen tärkeimpään luonteenomaiseen erikoisuuteen. Suuryritykset, varsinkin pankit, eivät vain suorastaan niele pieniä, vaan myös »yhdistävät» niitä itseensä, alistavat ne, liittävät »omaan» ryhmäänsä, omaan »konserniinsa» – kuten tekninen termi kuuluu – »osallistamalla» niiden pääomaan, ostamalla tai vaihtamalla osakkeita, velkasuhdejärjestelmällä jne. jne. Professori Liefmann omisti kokonaisen puoli tuhatta sivua käsittävän suurteoksen» nykyaikaisten »osakkuus- ja rahoitusyhtiöiden»** kuvaamiseen – valitettavasti lisäten sangen halpahintaisia »teoreettisia» mietelmiä useinkin sulattamattomaan, raakaan aineistoon. Mihin tulokseen keskityksen kannalta

* Schulze-Gaevernitz. »Die deutsche Kreditbank» teoksessa *Grundriß der Sozialökonomik*, Tübingen 1915, ss. 12 ja 137.

** R. Liefmann. *Beteiligungs- etc. Ges.*, s. 212.

vie tämä »osakkuus»järjestelmä, sen on parhaiten kuvannut pankkialan »tekijämies» Riesser Saksan suurpankkeja käsittelevässä teoksessaan. Mutta ennen kuin siirrymme hänen numerotietoihin, esitämme konkreettisen esimerkin »osakkuus»järjestelmästä. Saksan pankin »ryhmä» on eräs suurimmista ellei suurin kaikista suurpankkiryhmistä. Saadaksemme selville tärkeimmät langat, jotka sitovat yhteen kaikki tähän ryhmään kuuluvat pankit, meidän täytyy erottaa ensimmäisen, toisen ja kolmannen asteen »osakkuus» tai, mikä on aivan sama, ensimmäisen, toisen ja kolmannen asteen riippuvuus (pienempien pankkien riippuvuus Saksan pankista). Saamme seuraavan kuvan:

	1. asteen riippuvuus	2. asteen riippuvuus	3. asteen riippuvuus
»Saksan pankki» on osakkaana:	vakituisesti 17 pankissa epämääräisen ajan 5 pankissa aika ajoin 8 pankissa	niistä 9 34:ssä – niistä 5 14:ssä	niistä 4 7:ssä – niistä 2 2:ssä
<hr/>			
	<i>Yhteensä</i> 30 pankissa	niistä 14 48:ssä	niistä 6 9:ssä.

Niistä kahdeksasta pankista, jotka ovat »aika ajoin» »ensimmäisen asteen riippuvuussuhteessa» Saksan pankkiin, on kolme ulkomaista: yksi itävaltalainen (Wienin »Pankkiliitto» – »*Bankverein*») ja kaksi venäläistä (Siperian kauppapankki ja Venäjän ulkomaankauppapankki). Saksan pankin ryhmään kuuluu välittömästi tai välillisesti, kokonaan tai osaksi, kaikkiaan 87 pankkia; ryhmän oma ja sen käytettävissä oleva pääoma arvioidaan 2–3 miljardiksi markaksi.

On selvää, että pankki, joka on tuollaisen ryhmän johdossa ja tekee sopimuksia puolen tusinan itseään vähän heikomman pankin kanssa erityisen suurista ja edullisista finanssioperaatioista, kuten valtionlainoista, on jo kehittynyt »välittäjä» pitemmälle ja muodostunut harvalukuisten monopolistien liitoksi.

Miten nopeasti Saksan pankkitoimen keskittyminen tapahtui juuri 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa, nähdään Riesserin numerotiedoista, jotka seuraavassa esitämme supistettuina:

Berliinin kuudella suurpankilla oli

V u o s i	Osastoja Saksassa	Talletus- kassoja ja vaihto- kontto- reita	Vakituinen osakkuus Saksan osakepan- keissa	Yhteensä kaikkia laitoksia
1895 . . .	16	14	1	42
1900 . . .	21	40	8	80
1911 . . .	104	276	63	450

Näemme, kuinka nopeasti kasvaa niiden kanavien tiheä verkko, jotka ulottuvat yli koko maan, kasaavat kaikki pääomat ja rahatulot, muuttavat tuhannet ja taas tuhannet hajallaan olevat taloudet yhtenäiseksi yleiskansalliseksi kapitalistiseksi taloudeksi ja vihdoin kapitalistiseksi maailmantaloudeksi. Se »hajautus», josta Schulze-Gaevernitz puhuu edellä esitettyssä lainauksessa meidän päiviemme porvarillisen kansantaloustieteen nimissä, merkitsee todellisuudessa sitä, että yhä suurempi määrä aikaisemmin verrattain »itsenäisiä» tai oikeammin lokaalisesti (paikallisesti) sulkeutuneita talousyksiköltä on alistettu yhden keskuksen alaiseksi. Todellisuudessa se merkitsee *yhteenkokoutumista*, monopolijättiläisten osuuden, merkityksen ja mahdin kasvua.

Vanhemmissa kapitalistimaissa tämä »pankkiverkko» on vieläkin tiheämpi. Englannissa, Irlanti mukaan luettuna, kaikkien pankkien haaraosastojen lukumäärä 1910 oli yhteensä 7151. Neljällä suurpankilla oli kullakin enemmän kuin 400 haaraosastoa (447:stä 689:ään), sitten oli vielä neljä, joilla kullakin oli yli 200, ja yksitoista, kullakin yli 100 haaraosastoa.

Ranskassa kolme jättiläispankkia »Credit Lyonnais», »Comptoir National» ja »Société Générale» kehittivät toimintaansa ja osastoverkkoaan seuraavalla tavalla*:

Vuosi	Osastojen ja kassojen lukumäärä			Pääoman suuruus (milj. frangia)	
	Maa-seudulla	Pariisissa	Yhteensä	Oman	Vieraan
1870 . . .	47	17	64	200	427
1890 . . .	192	66	258	265	1245
1909 . . .	1033	196	1229	887	4363

Kuvatakseen nykyaikaisen suurpankin »yhteyksiä» Riesser esittää tietoja »Diskonttoyhtiön» (»Disconto-Gesellschaft»), Saksan ja koko maailman erään suurimman pankin (jonka pääoma v. 1914 oli 300 miljoonaa markkaa) lähettämien ja saamien kirjeiden lukumäärästä:

Kirjeiden lukumäärä	
saatuja	lähetettyjä
1852 . . .	6 135
1870 . . .	85 800
1900 . . .	533 102
	6 292
	87 513
	626 043

Pariisilaisessa suurpankissa »Credit Lyonnais'ssa» nousi tilien lukumäärä 28 535:stä v. 1875 633 539:een v. 1912.**

Nämä yksinkertaiset numerot osoittavat ehkä havainnollisemmin kuin pitkät selittelyt, kuinka pankkien merkitys pääoman keskittyessä ja niiden liikevaihdon kasvaessa muuttuu perinpohjin. Erillisistä kapitalisteista muodostuu yksi kollektiivinen kapitalisti. Hoi- taessaan muutamien kapitalistien juoksevia tilejä pankki suorittaa ikään kuin puhtaasti teknistä, pelkästään avustavaa liikeoperaatiota.

* Eugen Kaufmann. *Das französische Bankwesen*. Tübingen 1911, ss. 356 ja 362.

** Jean Lescure. *L'épargne en France*. Paris 1914, s. 52.

Mutta kun tämä operaatio kasvaa mittasuhteiltaan jättiläismäiseksi, ilmeneekin, että kourallinen monopolisteja alistaa valtaansa koko kapitalistisen yhteiskunnan kauppaja- ja teollisuustoiminnan, sillä noille monopolisteille käy – pankkiyhteyksien, juoksevien tilien ja muiden finanssioperaatioiden kautta – mahdolliseksi ensin *saada tarkasti tietoonsa* yksityisten kapitalistien asiat, sitten *valvoa* heitä, vaikuttaa heihin lisäämällä tai supistamalla luottoa, helpottamalla tai vaikeuttamalla sen saantia ja vihdoin *kokonaan määrätä* heidän kohtalostaan, määrätä heidän tuloistaan, riistää heiltä pääoma tai sitten sallia heidän kartuttaa pääomaansa nopeasti ja voimakkaasti jne.

Mainitsimme vastikään Berliinin »Diskonttoyhtiön» 300 milj. markan pääoman. »Diskonttoyhtiön» pääomanlisäys kuuluu eräänä tapauksena siihen taisteluun, mitä käytiin hegemoniasta Berliinin kahden suurimman pankin, »Saksan pankin» ja »Diskonttoyhtiön» välillä. Ensin mainittu oli v. 1870 vielä vasta-alkaja ja sillä oli pääomaa kaiken kaikkiaan 15 miljoonaa, jälkimmäisellä oli 30 miljoonan pääoma. Vuonna 1908 oli ensin mainitulla 200 milj. ja viimeksi mainitulla 170 milj. Vuonna 1914 ensin mainittu korotti pääomansa 250 miljoonaan, viimeksi mainittu, yhdistymällä toisen ensiluokkaisen suurpankin »Schaffhausenin liittopankin» kanssa, 300 miljoonaan. Ja tämä taistelu hegemoniasta käy tietenkin rinnan »sopimusten» lisääntymisen ja lujittumisen kanssa molempien pankkien kesken. Tämä kehityskulku panee pankkispesialistit, jotka katselevat talouskysymyksiä sellaiselta näkökannalta, ettei se millään muotoa ylitä maltillisimman ja sääntillisimmän porvarillisen reformiharrastelun rajoja, tekemään seuraavat johtopäätökset:

Muut pankit tulevat seuraamaan samaa tietä», kirjoitti saksalainen aikakauslehti "Pankki", kun "Diskonttoyhtiön" pääoma kohosi 300 miljoonaan, »ja niistä 300 henkilöstä, jotka nykyään hallitsevat Saksaa taloudellisesti, jää ajan oloon jäljelle 50,25 tai vieläkin vähemmän. Ei ole odotettavissa, että uusin keskittymis-

liike rajoittuu vain pankkitoimintaan. Eri pankkien väliset läheiset yhdyssiteet vievät luonnollisesti myös niiden suosimien teollisuussyndikaattien keskinäiseen lähentymiseen... Eräänä kauniina päivänä me havahdumme, ja ihmettelevä katseemme tapaa vain pelkkiä trusteja; tulee välttämättömäksi muuttaa yksityismonopolit valtion monopoleiksi. Emmekä kuitenkaan voi oikeastaan moittia itseämme mistään muusta kuin siitä, että olemme antaneet asioiden kehittyä vapaasti, omaa menoaan, jota osakkeet ovat hieman jouduttaneet.*

Siinä mallinäyte avuttomasta porvarillisesta yhteiskuntapoliittisesta kirjallisuudesta, josta porvarillinen tiede eroaa vain siinä, että se on vähemmän vilpiton ja pyrkii hämäämään asian ytimen niin, ettei nähtäisi metsää puilta. »Ihmetellään» keskittymisen seurauksia, »moititaan» kapitalistisen Saksan hallitusta tai kapitalistista »yhteiskuntaa» (»me»), pelätään keskittymisen »jouduttamista» osakkeiden käytäntöön oton johdosta, kuten eräs saksalainen »kartelli»-asiantuntija Tschierschky pelkää amerikkalaisia trusteja ja »pitää parempina» saksalaisia kartelleja, koska ne eivät muka ole omiaan »niin ylettömästi jouduttamaan teknistä ja taloudellista edistystä, kuten trustit tekevät»** – eikö tämä ole avuttomuutta?

Tosiasiat ovat kuitenkin tosiasioita. Saksassa ei ole trusteja, vaan »ainoastaan» kartelleja, mutta sitä *hallitsee* enintään 300 raharuhtinasta. Ja heidän lukumääränsä pienenee jatkuvasti. Joka tapauksessa pankit kaikissa kapitalistimaissa, hyvin erilaisen pankkilainsäädännön vallitessa, lisäävät ja jouduttavat moninkertaisesti pääoman keskittymis- ja monopolien muodostumisprosessia.

»Pankit luovat yhteiskunnan mitassa tuotantovälineiden yleisen kirjanpidon ja niiden yleisen jakautumisen muodon, mutta nimen-

* A. Lansburgh. »Die Bank mit den 300 Millionen». *Die Bank*, 1914. 1, s. 426.

** S. Tschierschky, mt. s. 128.

omaa vain muodon», kirjoitti Marx puoli vuosisataa sitten »Pääomas-
sa» (venäjännös, III osa, II nide, s. 144). Esittämämme tiedot pank-
kipääoman kasvusta, suurimpien pankkien konttorien ja haaraosasto-
jen sekä niiden tilien lukumäärän ym. lisääntymisestä näyttävät meille
konkreettisesti tämän *koko* kapitalistiluokan »yleisen kirjanpidon»
eivätkä vain kapitalistiluokan, sillä pankit kokoavat, ainakin joksikin
ajaksi, myös kaikenlaisia pikkuyrittäjiin, toimihenkilöiden ja mitättö-
män pienen työläis-huippukerrosrahatuloja. »Tuotantovälineiden
yleinen jakautuminen» – juuri se, muodollisesti katsoen, kasvaa esiin
nykyaikaisista pankeista, jotka joidenkin kolmen tai kuuden suurim-
man ranskalaisen pankin, kuuden tai kahdeksan saksalaisen pankin
muodossa määräävät miljardeista ja yhä uusista miljardeista. Mutta *si-
sällöltään* tämä tuotantovälineiden jakautuminen ei ole lainkaan »yleis-
tä», vaan yksityistä, ts. se noudattaa suuren ja ensi kädessä suurimman,
monopolistisen pääoman etuja sen toimiessa olosuhteissa, joissa väes-
töjoukot elävät puolinäkkäisinä, joissa koko maanviljelyksen kehitys jää
auttamattomasti jälkeen teollisuuden kehityksestä ja raskas teollisuus
perii pakkoveroa kaikilta muilta teollisuuden aloilta.

Kapitalistisen talouden yhteiskunnallistamisessa alkavat pankkien
kanssa kilpailla säästöpankit ja postilaitokset, jotka ovat enemmän »ha-
jautettuja», ts. valtaavat vaikutuspiiriinsä lukuisampia paikkakuntia,
syrjäseutuja, laajempia väestökerroksia. Esitämme seuraavat numero-
tiedot, jotka on koonnut pankki- ja säästöpankkitalletusten kehitystä
eri maissa tutkinut amerikkalainen valiokunta*:

Talletuksia (miljardia mk)

	<i>Englanti</i>		<i>Ranska</i>		<i>Saksa</i>		
	Pankeissa	Säästö- pankeissa	Pankeissa	Säästö- pankeissa	Pankeissa	Luotto- yhtiöissä	Säästö- p:issa.
1880 . .	8,4	1,6	?	0,9	0,5	0,4	2,6
1888 . .	12,4	2,0	1,5	2,1	1,1	0,4	4,5
1908 . .	23,2	4,2	3,7	4,2	7,1	2,2	13,9

* Amerikkalaisen National Monetary Commissionin *Die Bank* -lehdessä antamat tiedot.

Maksaessaan 4 ja 4½ % talletuskorkoa säästöpankkien täytyy etsiä »tuottavia» sijoituksia pääomilleen, antautua vekseli-, hypoteekki- ym. operaatioihin. Pankkien ja säästöpankkien väliset rajat »häviävät yhä enemmän». Kauppakamarit esimerkiksi Bochumissa ja Erfurtissa vaativat, että säästöpankkeja »kielletään» harjoittamasta »puhtaita» pankkioperaatioita, kuten vekseliä diskonttausta, vaativat postilaitosten »pankki»toiminnan rajoittamista.* Pankkiporhot näyttävät pelkäävän, että valtion monopoli lähestyy heitä salaviihkaa odottamattomalta taholta. Mutta tämä pelko ei tietenkään ylitä niin sanoaksemme saman kanslian kahden osastopäällikön kilpailun rajoja. Sillä toisaalta säästöpankkien miljardipääomista tosiasiassa määräävät loppujen lopuksi samat pankkipääomamagnaatit; toisaalta taas valtion monopoli on kapitalistisessa yhteiskunnassa vain jonkin teollisuusalan vararikon partaalle joutuneiden miljoonanomistajain tulojen kohottamis- ja lujittamiskeino. Vapaan kilpailun valtakauden, vanhan kapitalismin vaihtuminen uuteen kapitalismiin, jolloin vallitsee monopoli, ilmenee mm. pörssin merkityksen vähenemisessä.

Pörssi on jo kauan sitten», kirjoittaa aikakauslehti "Pankki", »lakannut olemasta sellainen välttämätön kierron välittäjä, mikä se oli aikaisemmin, jolloin pankit eivät vielä kyenneet sijoittamaan suurinta osaa liikkeellelaskettavista arvopapereista asiakkaitensa keskuuteen.**

'Jokainen pankki on pörssi' – tähän nykypäivien puheenparteen sisältyy sitä enemmän totuutta, mitä suurempi on pankki ja mitä enemmän keskitys pankkialalla edistyy.***

Jos aikaisemmin, 70-luvulla, pörssi nuoruudenhairahdukseen» ("hieno" viittaus vuoden 1873 pörssiromahdukseen, Grün-

* *Die Bank*, 1913, ss. 811, 1022; 1914, s. 713.

** *Die Bank*, 1914, 1, s. 316.

*** Dr. Oscar Stillich. *Geld und Bankwesen*, Berlin 1907, s. 169.

der-skandaaleihin ym.) »aloitti Saksan teollistamisen aikakauden, niin tätä nykyä pankit ja teollisuus kykenevät 'tulemaan toimeen itsenäisesti'. Suurpankki emme herruus pörssiin nähden... ei ole mitään muuta kuin ilmaus siitä, että Saksa on täysin järjestynyt teollisuusvaltio. Koska automaattisesti vaikuttavien taloudellisten lakien vaikutuspiiri täten supistuu ja pankkien kautta tapahtuvan tietoisien sääntelyn piiri laajenee tavattomasti, niin sen kautta kasvaa tavattomasti myös harvalukuisten johtavien henkilöiden kansantaloudellinen vastuu

– näin kirjoittaa saksalainen professori Schulze-Gaevernitz*, saksalaisen imperialismien puolustaja ja kaikkien maiden imperialistien auktoriteetti, joka yrittää hämätä »pikkuasian», nimittäin sen, että tämä pankkien kautta tapahtuva »tietoinen sääntely» merkitsee harvalukuisten »täysin järjestyneiden» monopolistien harjoittamaa yleisön kynimistä. Porvarillisen professorin tehtävänä ei näet ole koko mekanismin selvittäminen eikä pankkimonopolistien kaikkien koltosten paljastaminen, vaan niiden kaunistelu.

Aivan samoin Riesser, vieläkin arvovaltaisempi taloustieteilijä ja pankkialan »tekijämies», kuittaa tyhjillä lauseparsilla tosiasiat, joita on mahdoton kiistää:

pörssi menettää yhä enemmän tuota koko taloudelle ja arvopapereiden kiertokululle ehdottoman välttämätöntä ominaisuuttaan toimia paitsi tarkimpana mittausvälineenä myös melkein automaattisesti vaikuttavana siihen kerääntyvän taloudellisen liikunnan sääntelijänä.**

Toisin sanoen: vanha kapitalismi, vapaan kilpailun kapitalismi sille ehdottoman välttämättömine sääntelijöineen, pörssiineen, siirty menneisyyteen. Sen tilalle on tullut uusi kapitalismi, jolla on ilmei-

* Schulze-Gaevernitz. »Die deutsche Kreditbank» teoksessa *Grundriß der Sozialökonomik*, Tübingen 1915, s. 101.

** Riesser, mt. s. 629 4. painoksen mukaan.

siä siirtymävaiheelle, eräänlaiselle vapaan kilpailun ja monopolin sekoitukselle ominaisia piirteitä. Luonnollisesti herää kysymys, mihin tämä uusi kapitalismi on »siirtymässä», mutta porvarilliset oppineet pelkäävät asettaa tätä kysymystä.

Kolmekymmentä vuotta sitten vapaasti kilpailevat yrittäjät suorittivat 9/10 siitä taloudellisesta työstä, joka ei kuulunut 'työläisten' ruumiillisen työn alaan. Nykyisin virkamiehet suorittavat 9/10 tästä taloudellisesta henkisestä työstä. Pankkitoiminta on tämän kehityksen etunenässä.*

Tämä Schulze-Gaevernitzin tunnustus vie yhä uudelleen kysymykseen: mihin siirtymistä on uusin kapitalismi, kapitalismi imperiaalistisessa vaiheessaan.

Niiden harvalukuisten pankkien kesken, jotka keskittymisprosessin vaikutuksesta jäävät koko kapitalistisen talouden johtoon, ilmenee ja vahvistuu luonnollisesti yhä enemmän pyrkimys monopolistiseen sopimukseen, *pankkitrustiin*. Amerikassa 11 miljardin markan pääomaa ei hallitse yhdeksän, vaan *kaksi* suurinta miljardöörien Rockefellerin ja Morganin pankkia.** Edellä mainitsemamme »Diskonttoyhtiön» suorittama »Schaffhausenin liittopankin» nielaiseminen aiheutti Saksassa pörssiä valvovan »Frankfurter Zeitungin» taholta seuraavan arvion:

Pankkien keskittymisen kasvaessa supistuu niiden laitosten piiri, joiden puoleen yleensä voidaan kääntyä luoton haussa, minkä johdosta suurteollisuuden riippuvaisuus harvalukuisista pankkiryhmistä lisääntyy. Teollisuuden ja finanssimiesmaailman läheisen yhteyden vallitessa on pankkipääomaa tarvitsevien teollisuusyhtiöiden liikuntavapaus rajoitettu. Sen vuoksi suurteollisuus seuraa sekavin tuntein pankkien lisääntyvää trustitutumista

* Schulze-Gaevernitz. »Die deutsche Kreditbank» teoksessa *Grundriß der Sozialökonomik*, Tübingen 1915, s. 151.

** *Die Bank*, 1912, 1, s. 435.

(yhtymistä tai muuttumista trusteiksi); todellakin, on jo usein havaittu suurpankkikonsernien keskinäisten, kilpailun rajoittamiseen tähtäävien sopimusten ituja.*

Pankkitoiminnan kehityksen viimeisenä sanana on yhä uudelleen monopoli.

Mitä tulee pankkien ja teollisuuden läheiseen keskinäiseen yhteyteen, niin juuri tällä alalla pankkien uusi tehtävä on tullut melkein pä havainnollisimmin ilmi. Kun pankki diskonttaa jonkun yrittäjän vekseleitä, avaa hänelle juoksevan tilin jne., niin erikseen otettuina nämä liiketoimet eivät vähennä rahtuakaan kyseessä olevan yrittäjän itsenäisyyttä eikä pankki ylitä vaatimattoman välittäjän tehtävää. Mutta kun nämä liiketoimet taajenevat ja vakiintuvat, kun pankki »kokoo» hallintaansa mittasuhteiltaan tavattoman suuria pääomia ja kun asianomaisen yrityksen juoksevien tilien hoito antaa pankille mahdollisuuden – juuri niin tapahtuukin – tutustua yhä yksityiskohtaisemmin ja täydellisemmin asiakkaansa taloudelliseen asemaan, on tuloksena teollisuuskapitalistin yhä täydellisempi riippuvuus pankista.

Samalla kehittyä pankkien niin sanoaksemme personaaliunioni suurimpien teollisuus- ja kauppaliikkeiden kanssa, niiden molempien yhteensulautuminen osakkeen omistuksen kautta, siten, että pankinjohtajista tulee kauppa- ja teollisuusyritysten hallintoneuvostojen (tai johtokuntien) jäseniä, ja päinvastoin. Saksalainen taloustieteilijä Jeidels on kerännyt mitä yksityiskohtaisimpia tietoja tällaisesta pääomien ja yritysten keskittymismuodosta. Kuusi Berliinin suurpankkia oli johtajiensa kautta edustettuna 344:ssä teollisuusyhtiössä ja johtokuntansa jäsenten kautta vielä 407:ssä, yhteensä 751 yhtiössä. 289 yhtiössä niillä oli joko kaksi jäsentä kussakin hallintoneuvostossa tai puheenjohtajan paikka. Näiden kauppa- ja teollisuusyhtiöiden joukosta tapaamme mitä erilaisimpia teollisuus-

* Siteerattu Schulze-Gaevernitzin teoksesta, s. 155.

aloja, sekä vakuutustoimintaa että kulkulaitoksia, sekä ravintoloita että teattereita, taideteollisuutta ym. Toisaalta taas samojen kuuden pankin hallintoneuvostoissa oli (vuonna 1910) 51 suurinta teollisuudenharjoittajaa, niiden joukossa toiminimi Kruppin johtaja, jättiläislaivayhtiö »Hapagin» (Hamburg–Amerikka) johtaja jne. jnp. Kukin näistä kuudesta pankista osallistui vuosina 1895–1910 monien satojen teollisuusyhtiöiden, nimittäin 281–419 teollisuusyhtiön*, osakkeiden ja obligaatioiden liikkeellelaskemiseen.

Pankkien ja teollisuuden välistä »personaaliunionia» täydentää kumppaistenkin yhtiöiden »personaaliunioni» hallituksen kanssa.

Hallintoneuvostojen jäsenpaikkoja», kirjoittaa Jeidels, »annetaan vapaaehtoisesti henkilöille, joilla on kuuluisa nimi, sekä myös entisille valtion virkamiehille, jotka voivat helpottaa huomattavasti (!) kanssakäymistä viranomaisten kanssa...

Suurpankin hallintoneuvostossa tapaamme tavallisesti parlamentin jäsenen tai Berliinin kaupunginvaltuuston jäsenen.

Suurkapitalististen monopolien luominen ja muokkaaminen tapahtuu siis niin sanoaksemme täydellä höyryllä, kaikin »luonnollisin» ja »yliluonnollisin» keinoin. Nykyisen kapitalistisen yhteiskunnan muutamien satojen finanssikuninkaiden kesken syntyy järjestelmällisesti tietty työnjako:

Rinnan tämän yksityisten suurteollisuuden harjoittajain» (jotka ryhtyvät jäseniksi pankkien johtokuntiin jne.) »toimintalan laajenemisen kanssa ja rinnan sen kanssa, että maaseutupankkien johtajain hoidettavaksi jätetään vain jokin määrätty teollisuusalue, lisääntyy tietty spesialisoituminen suurpankkien johtomiesten kesken. Tällainen spesialisoituminen on yleensä ajateltavissa vain silloin, kun pankkiliike on suuri ja varsinkin kun sillä on laajat yhteydet teollisuuteen. Tämä työnjako tapah-

* Jeidels ja Riesser, mainitut teokset.

tuu kahteen suuntaan: toisaalta jätetään suhteiden ylläpito koko teollisuuteen yhden johtajan erikoisalaksi: toisaalta taas kukin johtaja ottaa valvontaansa sellaisia yksityisiä yrityksiä tai yritysten ryhmiä, jotka ovat keskenään läheisiä ammattialansa tai etujensa puolesta»... (Kapitalismi on kehittynyt jo niin pitkälle, että se suorittaa yksityisten yritysten järjestynyttä valvontaa)... »Jonkun erikoisalana on Saksan teollisuus, vieläpä toisinaan vain Länsi-Saksan teollisuus» (Länsi-Saksa on teollisesti kehittynein osa Saksaa), »toisten alana ovat suhteet ulkovaltoihin ja niiden teollisuuteen, tiedot teollisuudenharjoittajain henkilöisyydestä ym., pörssiasiat jne. Sitä paitsi kukin pankinjohtaja saa usein hoitoonsa jonkin paikkakunnan tai erikoisen teollisuusalan; joku työskentelee pääasiassa sähköyhtiöiden hallintoneuvostoissa, toinen kemiallisissa tehtaissa, olutpanimoissa tai juurikassokeritehtaissa, kolmas muutamissa eristyneissä yrityksissä ja tämän ohella vakuutusyhtiöiden hallintoneuvostossa... Sanalla sanoen suurpankeissa epäilemättä kehittyvät niiden liiketoiminnan laajetessa ja monipuolistuessa yhä pitemmälle menevä työnjako johtajien kesken siinä tarkoituksessa (ja sillä tuloksella), että heidät niin sanoaksemme kohotetaan jonkin verran korkeammalle varsinaisia pankkiasioita, tehdään heidät kykenevämmiksi harkitsemaan, paremmin tuntemaan teollisuuden yleisiä kysymyksiä ja sen eri alojen erikoiskysymyksiä, koulutetaan heidät toimimaan pankin teollisen vaikutuspiirin alalla. Tätä pankkijärjestelmää täydentää pyrkimys valita omiin hallintoneuvostoihin teollisuutta hyvin tuntevia henkilöitä, yrittäjiä, entisiä virkamiehiä, erittäinkin rautateillä ja vuoriteollisuusvirastoissa palvelleita» jne.*

Samanluontoisia laitoksia, vain hiukan toisessa muodossa, tapaamme Ranskan pankkitoiminnassa. Esimerkiksi yksi Ranskan kolmesta suurimmasta pankista, »Lyonin luotto», perusti itselleen erityi-

* Jeidels, mt. ss. 156–157.

sen »finanssitietojen kokoamisosaston» (*service des études financières*). Siinä työskentelee vakinaisesti yli 50 insinööriä, tilastomiestä, talousoppinutta, lakimiestä ym. Se maksaa 600–700 tuhatta frangia vuodessa. Se on vuorostaan jaettu kahdeksaan alaosaan: yksi kerää tietoja erikoisesti teollisuusyrityksistä, toinen tutkii yleistä tilastoa, kolmas rautatie- ja laivayhtiöitä, neljäs arvopapereita, viides tilikertomuksia jne.*

Toisaalta on tuloksena pankki- ja teollisuuspääomien yhä täydellisempi yhteensulautuminen eli, kuten N. I. Buharin sattuvasti sanoi, yhteenkasvaminen, ja toisaalta se, että pankit muuttuvat todella »universaaliksi» laitoksiksi. Katsomme välttämättömäksi esittää asiaa parhaiten tutkineen kirjoittajan, Jeidelsin, tarkat sanonnat tästä kysymyksestä:

Tarkasteltuamme teollisia yhteyksiä kokonaisuutena saamme tulokseksi, että teollisuuden hyväksi toimivat finanssilaitokset ovat *luonteeltaan universaalisia*. Päinvastoin kuin muut pankkimuodot ja vastoin kirjallisuudessa väliin esitettyjä vaatimuksia, että pankkien olisi välttyäkseen kadottamasta pohjaa altaan erikoistuttava määrätylle toimi- tai teollisuusalalle, suurpankit pyrkivät tekemään yhdyssiteensä teollisuusyrityksiin mahdollisimman monipuoliseksi tuotannon paikkaan ja laatuun nähden, pyrkivät poistamaan ne epätasaisuudet pääoman jakautumisessa eri paikkakuntien tai teollisuusalojen kesken, jotka saavat selityksensä eri yritysten historiasta.

Toisena tendenssinä on tehdä yhteys teollisuuteen yleiseksi ilmiöksi, toisena – tehdä se lujaksi ja tehokkaaksi; molemmat on toteutettu kuudessa suurpankissa epätäydellisesti, mutta jo huomattavassa mitassa ja yhtäläisesti.

Kauppa- ja teollisuuspiirien taholta kuulee useinkin valituksia pankkien »terrorismista». Eikä ole ihme, että moisia valituksia kuuluu,

*Eug. Kaufmannin kirjoitus Ranskan pankeista, *Die Bank*, 1909, 2, s. 851 ja seur.

kun suurpankit »komentavat» sillä tavoin kuin seuraava esimerkki osoittaa. Marraskuun 19. pnä 1901 eräs niin sanotuista Berliinin D-pankeista (neljän suurimman pankin nimet alkavat D-kirjaimella) kääntyi luoteisen Keski-Saksan sementtisyndikaatin johtokunnan puoleen seuraavalla kirjeellä:

Kuluvan kuun 18. pnä siinä ja siinä lehdessä julkaisemanne tiedonannon perusteella meidän täytyy ottaa huomioon mahdollisuus, että syndikaattinne yleisessä kokouksessa t. k. 30. pnä tullaan tekemään päätöksiä, jotka voivat aiheuttaa yrityksessänne sellaisia muutoksia, joita emme voi hyväksyä. Sen vuoksi meidän on syväksi mielihahaksemme pakko evätä teiltä luottoapu, jota olette nauttineet... Mutta jos tuossa yleisessä kokouksessa ei tehdä meille sopimattomia päätöksiä ja jos meille annetaan vastaavat takeet tässä suhteessa tulevaisuuteen nähden, ilmoitamme olevamme valmiit ryhtymään neuvotteluihin uuden luoton avaamisesta teille.*

Nämä ovat itse asiassa samoja pienpääoman valituksia suurpääoman harjoittaman sorron johdosta, mutta tässä vain on »pienien» joukkoon joutunut kokonainen syndikaatti! Vanha pien- ja suurpääoman välinen taistelu kertautuu uudella, verrattomasti korkeammalla kehitystasolla. On selvää, että suurpankkien miljardirytykset voivat edistää myös teknistä kehitystä sellaisin keinoin, etteivät ne mitenkään ole verrattavissa entisiin. Pankit perustavat esimerkiksi erityisiä teknisiä tutkimusseuroja, ja näiden tutkimustuloksia käyttävät hyväkseen tietenkin vain »ystävyyssuhteissa» olevat teollisuusrytykset. Tällaisia ovat »Sähkörautatiekysymystä tutkiva seura», »Tieteellisten ja teknisten tutkimusten keskustoimisto» ym.

Suurpankkien johtajat itse eivät voi olla näkemättä, että on muodostumassa jonkinlaisia uusia kansantalouden olosuhteita, mutta he ovat voimattomia niiden edessä.

* Dr. Oscar Stillich. *Geld und Bankwesen*, Berlin 1907, s. 169.

»Ken on seurannut viime vuosien kuluessa suurpankkien johtajien ja hallintoneuvostojen jäsenten vaihdoksia», kirjoittaa Jeidels, »hän ei ole voinut olla huomaamatta, kuinka valta siirtyy vähitellen sellaisten henkilöiden käsiin, jotka pitävät suurpankkien välttämättömänä ja yhä polttavampana tehtävänä aktiivista puuttumista teollisuuden yleiseen kehitykseen, minkä ohella näiden henkilöiden ja vanhojen pankinjohtajain välillä kehittyvästä johtuvasta erimielisyydestä liikeasioissa ja usein myös henkilökohtaisella pohjalla. Kysymys on itse asiassa siitä, eivätkö pankit luottolaitoksina kärsi tästä pankkien puuttumisesta teollisuuden tuotantoprosessiin, eikö vakiintuneita periaatteita ja varmoja voittoja uhrata sellaisen toiminnan hyväksi, jolla ei ole mitään yhteistä luotonvälityksen kanssa ja joka johtaa pankin sellaiselle alalle, missä se on entistä enemmän teollisuus-suhdanteen sokean vallan alainen. Näin puhuvat monet vanhat pankinjohtajat, mutta useimmat nuoret pitävät aktiivista puuttumista teollisuuskysymyksiin samanlaisena välttämättömyytenä kuin on sekin, mikä on yhdessä nykyaikaisen suurteollisuuden kanssa luonut sekä suurpankit että uudenaikaisimman teollisen pankkiyrityksen. Kumpikin puoli on yhtä mieltä vain siitä, että suurpankkien uudella toiminnalla ei ole lujia periaatteita eikä konkreettista päämäärää.»*

Vanha kapitalismi on elänyt aikansa. Uusi on siirtymistä johonkin. »Vankkojen periaatteiden ja konkreettisen päämäärän» löytäminen monopolin »sovittamiseksi» vapaan kilpailun kanssa on tietenkin toivotonta. Käytännön miesten lausunnot eivät lainkaan tue sitä »järjestyneen» kapitalismin ihannoituksen virallista ylistystä, jota sen puolestapuhujat Schulze-Gaevernitz, Liefmann ym. samantyyppiset »teoreetikot» harrastavat.

* Jeidels, mt. ss. 183–184.

Mihin aikaan nimenomaisesti on tapahtunut suurpankkien »uuden toiminnan» lopullinen vakiintuminen, tähän tärkeään kysymykseen löydämme varsin tarkan vastauksen Jeidelsiltä:

Teollisuusyritysten keskinäiset yhteydet, niiden uusi sisältö, uudet muodot, uudet elimet, nimittäin samanaikaisesti sekä keskitetysti että hajautetusti järjestetyt suurpankit kehittyivät luonteenomaisiksi kansantaloudellisiksi ilmiöiksi tuskin ennen 1890-lukua; voidaanpa tämä alkukohta siirtää tietyssä mielessä vuoteen 1897 saakka, jolloin tapahtui suuria yritysten 'yhteensulautumisia', joitten yhteydessä otettiin pankkien teollisuuspolitiikan näkökohtia silmälläpitäen ensi kertaa käytäntöön uusi hajautettu organisaatiomuoto. Tämä alkukohta voidaan ehkä siirtää vieläkin myöhemmäksi, sillä vasta vuoden 1900 kriisi joudutti jättiläismitassa keskittymisprosessia sekä teollisuudessa että pankkialalla, vakiinnutti tämän prosessin, muutti ensi kerran suurpankkien suhteet teollisuuteen todelliseksi suurpankkien monopoliksi, teki nämä suhteet huomattavasti kiinteämmiksi ja tehokkaammiksi.*

20. vuosisata oli siis käännekohta vanhasta kapitalismista uuteen, pääoman herruudesta yleensä finanssipääoman herruuteen.

* Jeidels, mt. s. 181.

III

FINANSSIPÄÄOMA

JA FINANSSIOLIGARKIA

Yhä kasvava osa teollisuuspääomasta», kirjoittaa Hilferding, »ei kuulu niille teollisuudenharjoittajille, jotka sitä käyttävät. He saavat pääomaa käytettäväkseen vain pankin välityksellä, joka heihin nähden edustaa tämän pääoman omistajia. Toisaalta myös pankin täytyy kiinnittää yhä suurempi osa pääomistaan teollisuuteen. Pankki muuttuu sen johdosta yhä suuremmassa määrin teollisuuskapitalistiksi. Tällaista pankkipääomaa – siis pääomaa rahamuodossa –, joka on todellisuudessa tällä tavalla muutettu teollisuuspääomaksi, minä nimitän finanssipääomaksi.

Finanssipääoma on sellaista pääomaa, joka on pankkien määrättävissä ja jota teollisuudenharjoittajat käyttävät.*

Tämä määritelmä on epätäydellinen sikäli, että siinä ei viitata eräaseen kaikkein tärkeimpään seikkaan, nimittäin tuotannon ja pääoman keskittymiseen niin suuressa määrin, että se johtaa ja on jo johtanut monopoliin. Mutta yleensä koko Hilferdingin esityksessä korostetaan kapitalististen monopoliin merkitystä, varsinkin niissä kahdessa luvussa, jotka ovat ennen sitä lukua, mistä tämä määritelmä on lainattu.

Tuotannon keskittyminen, siitä kasvavat monopolit, pankkien sulautuminen eli yhteenkasvaminen teollisuuden kanssa – siinä finanssipääoman syntyhistoria ja tämän käsitteen sisältö.

Meidän on nyt siirryttävä kuvaamaan, miten kapitalististen monopoliin »isännöinti» muodostuu kiertämättömästi tavaratuotannon ja yksityisomistuksen yleisten olosuhteiden vallitessa finanssio-

*Р. Гильфердинг. *Финансовый капитал*. М., 1912, стр. 338–339.

ligarkian herruudeksi. Huomautamme, että saksalaisen – eikä vain saksalaisen – porvarillisen tieteen edustajat, kuten Riesser, Schultze-Gaevernitz, Liefmann ym. ovat kaikki tyynni imperialismin ja finanssipääoman puolustajia. He eivät paljasta, vaan hämäävät ja kaunistelevat oligarkian syntymisen »mekaniikkaa», sen menetelmien, sen »kunniallisten ja kunniantomien» tulojen suuruutta, sen yhteyttä parlamentteihin jne. jne. He suoriutuvat »kirotuista kysymyksistä» puhumalla tärkeän näköisinä hämääriä korulauseita, vetoamalla pankinjohtajien »vastuuntuntoon», ylistämällä preussilaisten virkamiesten »velvollisuudentuntoa», käsittelemällä vakavissaan aivan joutavanpäiväisten »valvontaa» ja »säännösteilyä» koskevien lakiehdotusten sivuseikkoja ja puhumalla sellaista teoreettista palturia kuin on esimerkiksi seuraava »tieteellinen» määritelmä, joka on professori Liefmannin saavutuksia: »... *kauppa on elinkeinotoimintaa, joka on suunnattu hyödykkeiden kokoamiseen, säilyttämiseen ja käytettäväksi saattamiseen*»* (lihava kursivointi professorin teoksessa)... Tämän mukaan olisi siis kauppaa käynyt jo alkuihminen, jolle vaihto oli vielä tuntematon, ja sitä tullaan käymään myös sosialistisessa yhteiskunnassa!

Mutta finanssioligarkian hirvittävää herruutta koskevat hirvittävät tosiasiat ovat siinä määrin silmiinpistäviä, että kaikissa kapitalistimaissa, sekä Amerikassa, Ranskassa että Saksassa, on syntynyt kirjallisuutta, joka asennoituu porvarillisesti, mutta antaa kuitenkin likipitään oikean kuvan ja arvostelee – tietenkin pikkuporvarillisesti – finanssioligarkiaa.

Päähuomio on kiinnitettävä siihen »osakkuusjärjestelmään», josta jo edellä oli mainittu muutamalla sanalla. Saksalainen taloustieteilijä Heymann, joka on ehkä ensimmäisenä kiinnittänyt huomiota kysymykseen, esittää asian ytimen seuraavalla tavalla:

* R. Liefmann, mt. s. 476.

Johtaja valvoo perusyhtiötä (kirjaimellisesti – 'emäyhtiötä'), se vuorostaan hallitsee siitä riippuvaisia yhtiöitä ('tytäryhtiöitä'), nämä viimeksi mainitut 'tyttärentytäryhtiöitä' jne. Tällä tavoin voidaan hallita tavattoman laajoja tuotannonaloja tarvitsematta omistaa kovinkaan suurta pääomaa. Tosiaankin, jos se seikka, että omistetaan 50 % pääomasta, riittää aina takaamaan osakeyhtiön valvonnan, niin johtajan tarvitsee omistaa vain yksi miljoona, kun hän jo voi valvoa 'tyttärentytäryhtiöitten' 8 miljoonan pääomaa. Ja jos tämä 'kietoutuminen' menee pitemmälle, niin 1 miljoonalla voidaan valvoa 16 milj., 32 miljoonaa jne.*

Itse asiassa kokemus osoittaa, että jos omistetaan 40 % osakkeista, niin se jo riittää määräysvallan saamiseen osakeyhtiön asioihin nähden**, sillä hajallisten pikkuosakkaiden tietyllä osalla ei käytännössä ole lainkaan mahdollisuutta osallistua yhtiökokouksiin ym. Osakeomistuksen »demokratisoituminen», jonka tuloksena porvarilliset sofistit ja opportunistiset »mukasosialidemokraatit» odottavat (tai uskottelevat odottavansa) »pääoman demokratisoitumista», pientuotannon osuuden ja merkityksen voimistumista yms., on todellisuudessa eräs finanssioligarkian mahdin lisäämiskeino. Muun muassa tämän vuoksi kehittyneimpien eli vanhempien ja »koke-neimpien» kapitalistimaiden lainsäädäntö sallii hyvinkin pieniä osakkeita. Saksassa ei laki salli 1 000 markkaa pienempiä osakkeita, ja saksalaiset finanssimagnaatit katselevat kateudella Englantia, jossa laki sallii 1 punnan (= 20 markan eli noin 10 ruplan) osakkeita. Siemens, joka on Saksan suurimpia teollisuuden-harjoittajia ja »finanssikuninkaita», selitti valtiopäivillä 7. kesäkuuta 1900, että »punnan osake on brittiläisen imperialismien perusta»***. Tällä kauppiaalla on huomattavasti syvällisempi, »marxilaisempi» käsitys siitä, mitä

* Hans Gideon Heymann. *Die gemischten Werke im deutschen Großeisengewerbe*, Stuttgart 1904, ss. 268–269.

** Liefmann, mt. s. 258 1. painoksen mukaan.

*** Schulze-Gaevernitz, mt., V, 2, s. 110.

on imperialismi, kuin eräällä säädyttömällä kynäilijällä, jota pidetään Venäjän marxilaisuuden perustajana ja joka arvelee, että imperialismi on erään kansan huono ominaisuus...

Mutta »osakkuusjärjestelmä» ei ainoastaan edistä monopolistien vallan tavatonta lisääntymistä, vaan sallii myös suorittaa rankaisematta kuinka hämäriä ja likaisia tekoja tahansa ja nylkeä yleisöä, sillä »emäyhtiön» johtajat eivät muodollisesti, lain mukaan, vastaa »tytäryhtiöstä», jota pidetään »itsenäisenä» ja jonka *kautta* voidaan *kaikki* »ajaa läpi». Tässä esimerkki, jonka lainaamme saksalaisesta »Pankki» aikakausjulkaisusta toukokuulta 1914:

Kasselin "Jousiteräsyhtiötä" pidettiin muutama vuosi sitten eräänä Saksan tuottavimpana yrityksenä. Huono johto vei asiat siihen, että voitto-osingot laskivat 15 %:sta nolnaan. Johtokunta oli osakkaiden tietämättä, kuten myöhemmin selvisi, myöntänyt 6 miljoonan markan lainan eräälle "tytäryhtiölleen", "Hassialle", jolla oli nimellispääomaa vain muutama satatuhatta markkaa. Tästä lainasta, joka on melkein kolme kertaa suurempi "emäyhtiön" osakepääomaa, ei viimeksi mainitun tilinpäätöksessä ollut mitään merkintöjä; juridisesti sellainen vaikeneminen oli täysin laillista ja saattoi jatkua kokonaista kaksi vuotta, koska sen kautta ei rikottu ainoatakaan kauppalainsäädännön pykälää. Hallintoneuvoston puheenjohtaja, joka vastuunalaisena henkilönä allekirjoitti harhauttavat tilinpäätökset, oli ja on Kasselin kaupakamarin puheenjohtajana. Tästä "Hassia"-yhtiölle annetusta lainasta osakkaat saivat tietää vasta kauan sen jälkeen, kun se oli osoittautunut virheeksi...» (kirjoittajan olisi pitänyt varustaa tämä sana lainausmerkeillä)... »ja kun "jousiteräs"-osakkeitten hinta laski lähes 100 % sen johdosta, että asioiden tilasta selvillä olleet alkoivat niitä myydä...

Tämä tyypillinen esimerkki tilinpäätöksillä temppuilemisestä, mikä on aivan jokapäiväistä osakeyhtiöissä, selittää meille, miksi

yhtiöiden johtokunnat ryhtyvät uskallettuihin liiketoimiin paljon halukkaammin kuin yksityisyrittäjät. Tilinpäätösten uusin laatimistekniikka tekee heille mahdolliseksi riskin salaamisen keskinkertaiselta osakkaalta, sitä paitsi se antaa asiasta eniten kiinnostuneille henkilöille mahdollisuuden vapautua vastuusta myymällä tempun epäonnistuessa osakkeensa aikanaan, kun taas yksityinen yrittäjä vastaa omalla selkänahallaan kaikesta, mitä tekee... Monien osakeyhtiöiden tilinpäätökset muistuttavat niitä keskiajalta tunnettuja palimpsesteja, joista ensin täytyy pyyhkiä pois kirjoitettu, jotta paljastettaisiin niiden alla olevat käsikirjoituksen todellista sisältöä ilmaisevat merkit» (palimpsestit ovat pergamentteja, joista alkuperäinen kirjoitus on pyyhitty pois ja sen päälle kirjoitettu toinen).

»Yksinkertaisin ja siitä syystä suosituin keino tehdä tilinpäätökset läpinäkymättömiksi on se, että yhtenäinen yritys jaetaan muutamiiin osiin 'tytäryhtiöitten' perustamisen tai näiden siihen liittämisen avulla. Tällaisen järjestelmän edullisuus eri päämäärien – laillisten ja laittomien – kannalta katsoen on niin ilmeinen, että nykyisin sellaiset suuryhtiöt, jotka eivät soveltaisi tätä järjestelmää, ovat suorastaan poikkeuksia.*

Esimerkkinä valtavasta monopoliyhtiöstä, joka turvautuu tavattoman laajasti tähän järjestelmään, tekijä mainitsee kuuluisan »Yleisen sähköyhtiön» (AEG:n, josta puhumme vielä tuonnempana). Vuonna 1912 tämän yhtiön laskettiin osallistuneen 175–200 yhtiöön, joita se tietenkin hallitsi ja valtasi käytettäväkseen yhteensä noin *1½ miljardin markan pääoman*.**

Tässä ei voi olla mitään merkitystä millään säännöksillä valvonnasta, tilinpäätösten julkaisemisesta, määrätyn kaavan laatimisesta niitä varten, valvontalaitoksista yms., joihin hyväätarkoitavat – ts. joilla on hyvä tarkoitus puolustaa ja kaunistella kapitalismia

* L. Eschwege. »Tochtergesellschaften», *Die Bank*, 1914, 1, s. 545.

** Kurt Heinig. »Der Weg des Elektrotrusts», *Neue Zeit*, 1912, 30. Jahrg., 2, s. 484.

– professorit ja virkamiehet kiinnittävät yleisön huomiota. Sillä yksityisomistus on pyhä, eikä ketään voida kieltää ostamasta, myymästä tai vaihtamasta osakkeita, panttaamasta niitä jne.

Miten laajaksi »osakkuusjärjestelmä» on kehittynyt Venäjän suurpankeissa, voidaan päätellä E. Agahdin julkaisemista tiedoista; Agahd palveli 15 vuotta virkamiehenä Venäjän-Kiinan pankissa ja julkaisi toukokuussa 1914 hieman epätarkasti otsikoidun teoksen: *Suurpankit ja maailmanmarkkinat**. Tekijä jakaa Venäjän suurpankit kahteen perusr ryhmään: a) »osakkuusjärjestelmällä» toimiviin ja b) »riippumattomiin», käsittäen »riippumattomuudella» kuitenkin mielivaltaisesti riippumattomuutta *ulkomaisista* pankeista; tekijä jakaa ensimmäisen ryhmän kolmeen alaryhmään: 1) saksalaisten, 2) englantilaisten ja 3) ranskalaisten osallistuminen tarkoittaen asianomaisten kansallisuuksien suurimpien ulkomaanpankkien »osakkuutta» ja herruutta. Pankkien pääomat tekijä jakaa »tuottavasti» (kauppaan ja teollisuuteen) sijoitettuihin sekä »spekulatiivisesti» (pörssi- ja finanssitoimiin) sijoitettuihin olettaen hänelle ominaisen pikkuporvarillis-reformistisen katsantokannan mukaan, että kapitalismin säilyessä muka voidaan ensin mainittu sijoituslaji erottaa toisesta ja tykkänään pois taa toinen laji.

Tekijän esittämät tiedot ovat seuraavat:

Pankkien varat (vuoden 1913 loka–marraskuun tilikertomusten mukaan) miljoonia ruplia

Venäjän pankkien ryhmät:	Pääomat, jotka on sijoitettu		
	tuottavasti	spekulatiivisesti	yhteensä
a 1) 4 pankkia: Siperian kauppa-, Venäjän, Kansainvälinen ja Diskonttopankki	413,7	859,1	1272,8
a 2) 2 pankkia: Kauppa- ja teollisuuspankki sekä Venäjän-Englannin pankki	239,3	169,1	408,4

*E. Agahd. *Großbanken und Weltmarkt. Die wirtschaftliche und politische Bedeutung der Großbanken im Weltmarkt unter Berücksichtigung ihres Einflusses auf Rußlands Volkswirtschaft und die deutsch-russischen Beziehungen.* Berlin 1914.

Venäjän pankkien ryhmät:	Pääomat, jotka on sijoitettu		
	tuottavasti	spekulatiivisesti	yhteensä
a 3) 5 pankkia: Venäjän-Aasian, Pietarin yksit., Asovan-Donin, Moskovan Union-, Venäjän-Ranskan kauppapankki	711,8	661,2	1373,0
(11 pankkia) Yhteensä a)=	1364,8	1689,4	3054,2
b) 8 pankkia: Moskovan kauppias-; Volgan-Kaman; Junker ja kumpp.; Pietarin kauppa-, ent. Wawelbergin; Moskovan, ent. Rjabušinskin; Moskovan diskontto-, Moskovan kauppa- ja Moskovan yksityispankki	504,2	391,1	895,3
(19 pankkia) Kaikkiaan	1869,0	2080,5	3949,5

Näiden tietojen mukaan niistä lähes neljästä miljardista ruplasta, jotka muodostavat suurpankkien »toimivan» pääoman, tulee *enemmän kuin* $\frac{3}{4}$, yli 3 miljardia, sellaisten pankkien osalle, jotka itse asiassa ovat ulkomaisten pankkien, ensi kädessä pariisilaisten (kuuluisan pankkitrion: »Union parisienne», »Banque de Paris et des Pays-Bas», »Société Générales») ja berliiniläisten (varsinkin »Saksan pankin» ja »Diskonttoyhtiön») »tytäryhtiöitä». Kaksi suurinta venäläistä pankkia, »Venäjän» (»Venäjän ulkomaankauppapankki») ja »Kansainvälinen» (»Pietarin kansainvälinen kauppapankki») lisäsivät vuosina 1906–1912 pääomiaan 44:stä 98:een miljoonaan ruplaan ja vararahastojaan 15:stä 39:een miljoonaan »toimien $\frac{1}{4}$:ksi saksalaisilla pääomilla»; ensin mainittu pankki kuuluu berliiniläisen »Saksan pankin» ja toinen berliiniläisen »Diskonttoyhtiön» »konserniin». Kunnon Agahd on syvästi närkästyksissään sen johdosta, että osake-enemmistö on Berliinin pan-

keilla ja että venäläiset osakkaat ovat siitä syystä voimattomia. Pääomaa vievä maa kuorii luonnollisesti kermat: esimerkiksi berliiniläinen »Saksan pankki» laskeessaan Berliinissä liikkeelle Siperian kauppapankin osakkeita piti niitä kokonaisen vuoden salkussaan ja myi ne sitten kurssiin 193 sadasta, so. lähes kaksinkertaisella hinnalla, »ansaiten» noin 6 miljoonaa ruplaa voittoa, jota Hilferding nimitti »perustajanvoitoksi».

Tekijä arvioi Pietarin suurimpien pankkien koko »mahdin» 8 235 miljoonaksi ruplaksi, noin 8 ¼ miljardiksi; »osakkuuden», oikeammin ulkomaisten pankkien herruuden, hän tällöin jakaa näin: ranskalaiset pankit – 55 %, englantilaiset – 10 %, saksalaiset – 35 %. Tästä summasta, 8 235 miljoonasta, 3 687 milj., ts. yli 40 %, toimivaa pääomaa kuuluu tekijän laskelman mukaan Produgolj ja Prodamet-syndikaateille sekä nafta-, metallurgia- ja sementtiteollisuuden syndikaateille. Pankki- ja teollisuuspääoman yhteensulautuminen on siis kapitalististen monopolien muodostumisen yhteydessä mennyt Venäjälläkin valtavien askelin eteenpäin.

Harvojen käsiin keskittynyt ja tosiasiaassa monopolioikeuksia nauttiva finanssipääoma hankkii tavattoman suuria ja yhä kasvavia voittoja perustamisesta, arvopaperien liikkeellelaskusta, valtionlainoista yms. lujittaen finanssioligarkian herruutta, verottaen koko yhteiskuntaa monopolistien hyväksi. Seuraavassa eräs lukemattomista amerikkalaisten trustien »isännöintiä» valaisevista esimerkeistä, jonka Hilferding esittää: Havemeyer perusti v. 1887 sokeritrustin sulauttamalla yhteen 15 pientä yhtiötä, joiden yhteinen pääoma oli 6 ½ miljoonaa dollaria. Trustin pääoma kuitenkin oli amerikkalaisen sannonatavan mukaan »vesitetty», määritelty 50 miljoonaksi dollariksi. »Ylikapitalisoimisessa» otettiin huomioon tulevat monopolivoitot, samoin kuin terästrusti samassa Amerikassa ottaa huomioon tulevat monopolivoitot ostellessaan yhä enemmän rautamalmialueita. Sokeritrusti sääti todellakin monopolihinnat ja sai sellaiset tulot,

että saattoi jakaa 10 % osinkoa *seitsenkertaisesti* »vesitetylle» pääomalle, ts. *miltei 70 %, sille pääomalle, joka oli todella sijoitettu trustia perustettaessa!* Vuonna 1909 trustin pääoma oli 90 miljoonaa dollaria. Kahdenkymmenen kahden vuoden kuluessa pääoma oli kasvanut enemmän kuin kymmenkertaiseksi.

Ranskassa »finanssioligarkian» herruus (*Finanssioligarkiaa vastaan Ranskassa* – tällainen nimi on Lysisin tunnetulla kirjalla, jonka viides painos ilmestyi 1908) on saanut vain hieman toisenlaisen muodon. Neljällä suurimmalla pankilla ei ole suhteellinen, vaan »ehdoton monopoli» arvopaperien liikellelaskussa. Tosiasiassa se on »suurpankkien trusti». Ja monopoli turvaa emissioista monopolivoitot. Lainaa ottava maa saa tavallisesti enintään 90 % koko summasta; 10 % jää pankeille ja muille välittäjille. Pankkien voitto venäläis-kiinalaisesta 400 miljoonan frangin lainasta oli 896, Venäjän (1904) 800 miljoonan lainasta 10 %, Marokon (1904) 62 ½ miljoonan lainasta 18 ¾ %. Pienestä koronkiskuripääomasta kehityksensä aloittanut kapitalismi päättää kehityksensä jättäjäismäiseen koronkiskuripääomaan. »Ranskalaiset ovat Euroopan koronkiskureita», sanoo Lysis. Kaikki talouselämän olosuhteet muuttuvat syvästi tämän kapitalismin rappeutumisen johdosta. Väestön, teollisuuden, kaupan ja meriliikenteen kasvun ollessa pysähdyksissä »maa» voi rikastua koronkiskonnalla. »Kahdeksan miljoonan frangin pääomaa edustavat viisikymmentä henkilöä voivat hallita *kahta miljardia* neljässä pankissa.» Meille jo tuttu »osakkuus»järjestelmä vie samoihin seurauksiin: eräs suurimmista pankeista, »Päyhtiö» (*Société Générale*), laskee liikkeelle »tytäryhtiön», »Egyptin rafinaaditehtaiden» 64 000 obligatiota. Emissiokurssi on 150 %, ts. pankki voittaa 50 kopeekkaa ruplalta. Tämän yhtiön osingot osoittautuivat näennäisiksi ja »yleisö» menetti 90–100 milj. frangia; »eräs 'Päyhtiön' johtajista oli 'Rafinaaditehtaiden' johtokunnan jäsen». Ei ole

* Lysis. *Contre l'oligarchie financière en France*, 5 éd., Paris 1908, pp. 11, 12, 26, 39, 40, 48.

ihme, että kirjoittajan täytyy tehdä johtopäätös: »Ranskan tasavalta on finanssimonarkia»; »finanssioligarkian täydellinen herruus; finanssioligarkia hallitsee sekä lehdistöä että hallitusta.»*

Poikkeuksellisen korkeat voitot arvopaperien liikkeellelaskusta, joka on finanssipääoman tärkeimpiä operaatioita, näyttelevät sangen suurta osaa finanssioligarkian kehityksessä ja lujittumisessa. »Maassa ei ole yhtään Geschäftiä, joka tuottaisi edes likipitäen niin suurta voittoa kuin välitys ulkomaisten lainojen liikkeellelaskussa», sanoo saksalainen aikakausjulkaisu »Pankki».**

»Ei ole ainoatakaan pankkioperaatiota, joka tuottaisi niin suurta voittoa kuin emitointi.» Teollisuusarvopaperien liikkeellelaskusta saatu voitto oli »Saksalaisen Ekonomistin» tietojen mukaan vuosittain keskimäärin:

1895 – 38,6 %	1898 – 67,7 %
1896 – 36,1 »	1899 – 66,9 »
1897 – 66,7 »	1900 – 55,2 »

»Kymmenen vuoden aikana, 1891–1900, 'ansaittiin' saksalaisten teollisuusarvopaperien liikkeellelaskusta *toista miljardia*.»**

Kun finanssipääoman voitot ovat teollisen nousun aikana suunnattoman suuret, niin laskuaikana pienet ja epävakaat liikkeet tuhoutuvat ja suurpankit »osallistuvat» niiden ostoon halvalla tai niiden voittoa tuottavaan »tervehdyttämiseen» ja »uudestijärjestämiseen». Tappiollisia yrityksiä »tervehdyttäessä»

osakepääomaa alennetaan, ts. tulot jaetaan pienemmälle pääomalle ja maksetaan tämän jälkeen vain sille. Tai jos tuottoisuus on alentunut nolnaan, hankitaan uutta pääomaa, joka yhdyttyään vähemmän tuottoisaan vanhaan tuottaa silloin jo riittävän tulon. Sivumennen sanoen», lisää Hilferding, »kaikilla näillä

* *Die Bank*, 1913, No 7, s. 630.

** Stillich, mt. s. 143 ja W. Sombart. *Die deutsche Volkswirtschaft im 19. Jahrhundert*, 2. Aufl., 1909, s. 526, Anlage 8.

tervehdyttämisillä ja uudestijärjestelyillä on kahtalainen merkitys pankeille: ensiksikin ne ovat voittoa tuottavia operaatioita ja toiseksi sopivia tilaisuuksia tällaisten varoja tarvitsevien yhtiöiden saattamiseksi riippuvaisiksi näistä pankeista.*

Esimerkki: Dortmundilainen vuoriteollisuusyhtiö »Union» perustettiin 1872. Liikkeellelaskettu osakepääoma oli noin 40 miljoonaa markkaa, ja kun ensimmäisenä vuotena saatiin 12 % osinkoa, niin kurssi nousi 170 %:iin. Finanssipääoma kuori kermat ansaiten pikkusumman, jotain 28 miljoonan paikkeilla. Tätä yhtiötä perustettaessa pääosaa näytteli sama Saksan suurin pankki »Diskonttoyhtiö», joka kartutti onnellisesti pääomansa 300 miljoonaan markkaan. Sitteen »Unionin» osingot laskivat nollaan. Osakkaiden täytyi suostua pääoman »poistoon», ts. sen osittaiseen menetykseen, etteivät olisi menettäneet kaikkea. Ja monien »tervehdyttämisten» tuloksena »Union» yhtiön kirjoista hävisi 30 vuoden kuluessa yli 73 miljoonaa markkaa. »Nykyisin tämän yhtiönalkuperäisillä osakkailla on kässissään vain 5 % osakkeittensa nimellisarvosta»**, mutta pankit »ansaitsevat» edelleenkin jokaisesta »tervehdyttämisestä».

Tonttikeinottelu nopeasti kasvavien suurkaupunkien ympäröstössä on myös erittäin voittoatuottava finanssipääoman liiketoi- mi. Pankkimonopoli sulautuu siinä yhteen maankorkomonopolin ja liikennelaitosmonopolin kanssa, sillä maapalstojen hintain nousu, mahdollisuus myydä niitä edullisesti pieninä osina jne. riippuvat ennen kaikkea hyvistä liikenneyhteyksistä kaupungin keskukseen, mutta nämä liikenneyhteydet ovat suuryhtiöiden hallussa, jotka ovat osakkuusjärjestelmän ja johtajanpaikkojen jaon kautta sidot- tuja noihin samoihin pankeihin. Muodostuu »suo» – kuten sitä nimittää saksalainen kirjailija L. Eschwege, »Pankki»-aikakausjul- kaisun avustaja, joka on erikoisesti tutkinut tonttikauppaa, tonttien

* Финансовый капитал, стр. 172.

** Stillich, mt. s. 138 ja Liefmann, s. 51

kiinnitystä jne. – kiihkeä keinottelu esikaupunkitonteilla, sellaisen rakennustoimi-nimien vararikot kuin berliiniläinen toimintami »Boswau ja Knauer», joka haali kokoon 100 milj. markkaa mitä »edustavimman ja suurimman» »Saksan pankin» (*Deutsche Bank*) välityksellä, tämän tietysti toimiessa »osakkuus»järjestelmän mukaan, so. salaviihkaa, toisten selän takana, ja selviytyessä jutusta »vain» 12 miljoonan markan menetyksellä; edelleen pikkuyrittäjien ja työläisten saattaminen puille paljaille, he kun eivät saa mitään noilta rakennusalan huijausliikkeiltä; veijarimaiset liiketoimet Berliinin »kunniallisen» poliisilaitoksen ja virkakunnan kanssa tontteja koskevan tiedotustoiminnan sekä kaupunginvaltuuston rakennuslupien annon jne. yms. korjaamiseksi parempiin käsiin.*

»Amerikkalaiset tavat», joitten johdosta eurooppalaiset professorit ja hyväätarhoittavat porvarit niin tekopyhästi luovat katseen sa korkeuksiin, ovat finanssipääoman aikakaudella tulleet kaikissa maissa kirjaimellisesti jokaisen suurkaupungin tavoiksi.

Vuoden 1914 alussa Berliinissä puhuttiin edessä olevasta »liikennetrustin» perustamisesta, ts. »etujen yhtenäisyydestä» Berliinin kolmen liikennelaitoksen: kaupungin sähkörautatien, raitiotieyhtiön ja omnibusyhtiön välillä.

Että sellainen aie on olemassa, sen olemme tienneet», kirjoitti aikakausjulkaisu »Pankki», »jo siitä asti, kun tuli tunnetuksi, että omnibusyhtiön osake-enemmistö oli siirtynyt kahden muun liikenneyhtiön haltuun.... Voidaan hyvin uskoa henkilöitä, jotka pyrkivät tähän tavoitteeseen, että he toivovat liikenteen yhtenäisen säännöstelyn avulla saavansa sellaisia säästöjä, joista osa voisi loppujen lopuksi joutua yleisölle. Mutta kysymystä mutkistaa se, että tämän muodostettavan liikennetrustin takana ovat pankit, jotka halutessaan voivat alistaa monopolisoimansa liikennelaitokset palvelemaan omia tonttikauppaetujaan. Vakuuttuakseen

* *Die Bank*, 1913, s. 952, L. Eschwege, »Der Sumpf»; sama, 1912, 1, s. 223 ja seur.

siitä, miten luonnollinen tällainen otaksuma on, riittää kun muistaa, että jo kaupungin sähkörautatieyhtiötä perustettaessa kysymyksessä olivat sen suurpankin edut, joka oli kannustanut sen perustamista. Tämän liikennelaitoksen edut olivat nimittäin pounoutuneet yhteen tonttikauppaetujen kanssa. Asia oli siten, että tämän radan itäisen linjan tuli ulottua niille maa-alueille, jotka tämä pankki myi sitten kun radan rakentaminen oli jo taattu, hankkien itselleen sekä muutamille osallistuneille henkilöille suunnatonta voittoa...*

Kun monopoli kerran on muodostunut ja käsittelee miljardeja, se tunkeutuu ehdottoman kiertämättömästi yhteiskuntaelämän *kaikkiin* puoliin piittaamatta valtiorakenteesta ja mistään muistakaan »yksityisseikoista». Preussilaisen virkamiehistön rehellisyyden lakeijamainen itseilytys on tavallista Saksan talouskirjallisuudessa samalla kun viittaillaan ranskalaiseen Panamaan tai amerikkalaiseen poliittiseen lahjottavuuteen. Mutta tosiasia on, että *jopa* Saksan pankkiasioita käsittelevän porvarillisen kirjallisuudenkin on pakko alituisesti poiketa kauas pelkän pankkitoiminnan puitteiden ulkopuolelle ja kirjoittaa esimerkiksi »pankkiryntäyksestä» sen johdosta, että virkamiehiä siirtyy yhä useammin pankkialalle: »kuinka on valtion virkamiehen lahjomattomuuden laita, kun hänen salaisena tavoitteenaan on edullinen toimipaikka Behrenstrassella?»** – Berliinin kadulla, jonka varrella sijaitsee »Saksan pankki». »Pankki» lehden julkaisija Alfred Lansburgh kirjoitti 1909 artikkelin »Bysantinismien taloudellinen merkitys» aiheenaan mm. Vilhelm II:n Palestiinanmatka ja »tuon matkan välitön tulos, Bagdadin radan rakentaminen, tuo kohtalokas 'saksalaisen yritteliäisyyden suurtyö', joka on enemmän syyllinen 'saartoon' kuin kaikki meidän poliittiset syntimme yhteensä»*** (saarrolla tarkoitetaan Edvard VII:n

* »Verkehrstrust», *Die Bank*, 1914, 1, s. 89.

** »Der Zug zur Bank», *Die Bank*, 1909, 1, s. 79.

*** Sama, s. 301.

politiikkaa, kun hän pyrki eristämään Saksan ja ympäröimään sen Saksan-vastaisen imperialistisen liiton saartorengaalla). Jo edellä mainittu saman lehden avustaja Eschwege kirjoitti vuonna 1911 artikkelin: »Plutokratia ja virkamiehistö» paljastaen esimerkiksi saksalaisen virkamiehen Völkerin jutun. Völker oli kartelleja tutkivan toimikunnan jäsen ja kunnostautui tarmokkuudellaan. Jonkin ajan kuluttua hän sai hyvätuloisen toimen suurimmassa kartellisessa – teräsyndikaatissa. Tuollaiset tapaukset, jotka eivät ole lainkaan satunnaisia, pakottivat saman porvarillisen kirjoittajan myöntämään, että »Saksan perustuslain turvaama taloudellinen vapaus on talouselämän monilla aloilla muuttunut sisällyksettömäksi fraasiksi» ja että nykyisen plutokratian vallitessa »ei laajinkaan poliittinen vapaus voi pelastaa meitä muuttumasta epävapaiden ihmisten kansaksi».*

Mitä Venäjään tulee, niin rajoitumme yhteen esimerkkiin: muutamia vuosia sitten kaikissa lehdissä kierteli uutinen, että luottokanslian johtaja Davydov eroaa valtion palveluksesta ja ottaa paikan eräässä suuressa pankissa palkasta, jonka piti sopimuksen mukaan tehdä muutaman vuoden kuluessa toista miljoonaa ruplaa. Luottokanslia on laitos, jonka tehtävänä on »valtion kaikkien luottolaitosten toiminnan yhdistäminen» ja joka myöntää apurahoja pääkaupungin pankeille aina 800–1000 miljoonaan ruplaan saakka.**

Kapitalismille on yleensä ominaista pääoman omistuksen erottuminen sen tuotantoon sijoittamisesta, rahapääoman erottuminen teollisesta eli tuotantopääomasta, yksinomaan rahapääoman tuloista elävän koronnauttajan erottuminen yrittäjästä ja kaikista pääoman käyttöön välittömästi osallistuvista henkilöistä. Imperialismi eli finanssipääoman herruus on se kapitalismin korkein aste, jolloin tämä erottuminen saavuttaa valtavan laajuuden. Finanssi-

* *Die Bank*, 1911, 2, s. 825; 1913, 2. s. 962.

** E. Agahd, s. 202.

pääoman vallitseva asema pääoman kaikkiin muihin olomuotoihin nähden merkitsee koroillaeläjän ja finanssioligarkian hallitsevaa asemaa, muutamien valtioiden erottumista finanssi»mahtinsa» nojalla kaikista muista. Miten laaja tämä prosessi on, voidaan päätellä emissiotilaston eli kaikenlaatuisten arvopaperien liikkeellelaskun perusteella.

»Kansainvälisen tilastoinstituutin bulletiinissa» A. Neymarck* julkaisi erittäin yksityiskohtaisia, täydellisiä ja vertailukelpoisia tietoja emissioista koko maailmassa, tietoja, joita sittemmin on esitetty osittain useaan otteeseen taloudellisessa kirjallisuudessa. Tässä yhteenvedot neljän vuosikymmenen ajalta:

*Emissioitten määrä miljardeina
frangeina vuosikymmenittäin*

1971–1880	76,1
1881–1890	64,5
1891–1900	100,4
1901–1910	197,8

Emissioitten kokonaismäärää koko maailmassa kohottivat 1870-luvulla erikoisesti Ranskan ja Preussin sodan aiheuttamat lainat ja sitä seurannut Gründer-kausi Saksassa. Yleensä otettuna lisäys 1800-luvun kolmen viimeisen vuosikymmenen kuluessa ei tapahdu suhteellisesti kovinkaan nopeasti, ja vasta 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana tapahtuu suuri lisäys, melkein kaksinkertaistuminen 10 vuoden aikana. 1900-luvun alku on siis murroskautta ei vain monopolien (kartellien, syndikaattien, trustien) kasvuun nähden, josta jo mainitsimme, vaan myös finanssipääoman kasvuun nähden.

Neymarck määrittelee arvopaperien yhteissumman koko maailmassa v.1910 likimain 815 miljardiksi frangiksi. Laskien likimääräisesti toistumiset hän pienentää tuon summan 575–600 miljardiksi.

**Bulletin de l'institut international de statistique*, 1. XIX livr. II. La Haye 1912.

Seuraavassa niiden jakautuminen eri maiden kesken (otamme 600 miljardia):

Arvopaperien summa v.1910 (miljardeina frangeina):

Englanti	142	} 479	Hollanti	12,5
Yhdysvallat	132		Belgia	7,5
Ranska	110		Espanja	7,5
Saksa	95		Sveitsi	6,25
Venäjä	31		Tanska	3,75
Itävalta-Unkari.	24		Ruotsi, Norja,	
Italia	14		Romania ym.	2,5
Japani	12			
			<hr/>	
			<i>Yhteensä</i>	600

Näistä numeroista näkyy heti, miten jyrkästi erottautuu muista neljä rikkainta kapitalistimaata, joista kukin omistaa likipitään 100–150 miljardia frangia arvopapereita. Kaksi näistä neljästä maasta – Englanti ja Ranska – ovat vanhimpia ja, kuten tulemme näkemään, eniten siirtomaita omistavia kapitalistimaita; toiset kaksi – Yhdysvallat ja Saksa – ovat edistyneimpiä kapitalistimaita kehitysnopeuteen ja kapitalististen monopolien tuotantoonleviämisen asteeseen nähden. Näillä neljällä maalla on yhteensä 479 miljardia frangia, so. lähes 80 % koko maailman finanssipääomasta. Melkein koko muu maailma on tavalla tai toisella näiden maiden, näiden kansainvälisten pankkiirien, näiden maailman finanssipääoman neljän »tukipylvään» velallisia ja veronalaisia.

Erikoisesti on pysähdyttävä tarkastelemaan, mikä merkitys pääoman viennillä on kansainvälisen riippuvaisuusverkon ja finanssipääoman yhdyssiteiden luomisessa.

IV

PÄÄOMAN VIENTI

Vanhalle kapitalismille ja sen täydelliselle kilpailuvapaudelle oli tyypillistä *tavarain* maastavienti. Uusimmalle kapitalismille monopolien herruuden vallitessa on tullut tyypilliseksi *pääoman* maastavienti.

Kapitalismi on tavaratuotantoa sen korkeimmalla kehitysasteella, jolloin työvoimakin muuttuu tavaraksi. Sekä maan sisäisen että varsinkin kansainvälisen vaihdon kasvu on kapitalismin luonteenomainen erikoispiirre. Epätasaisuus ja harppaukset eri yritysten, eri teollisuusalojen ja eri maiden kehityksessä ovat kapitalismin vallitessa kiertämättömiä. Englannista tuli ensiksi ja ennen muita kapitalistinen maa, ja käyden vapaakauppaa se pyrki aina 1800-luvun puoliväliin asti olemaan »koko maailman työpajana», tehdasvalmisteiden toimittajana kaikkiin maihin, joiden vuorostaan tuli varustaa sitä raaka-aineilla. Mutta tämä Englannin monopoli järkkyy jo 1800-luvun viimeisellä neljänneksellä, sillä joukko muita maita, jotka puolustautuivat »suojelu»tulleilla, kehittyi itsenäisiksi kapitalistisiksi valtioiksi. 20. vuosisadan kynnyksellä näemme muodostuvan toisenlaisia monopoleja: ensiksikin kapitalistien monopoliliittoja kaikissa kehittyneen kapitalismin maissa; toiseksi muutamat rikkaimmat maat, joissa pääoman kasautuminen on saavuttanut jättiläismäisen laajuuden ovat päässeet monopoliasemaan. Edistyneimmissä maissa on kertynyt suunnattomasti »liikaa pääomaa».

Jos kapitalismi voisi kehittää maanviljelystä, joka nykyään on kaikkialla jäänyt tavattomasti jälkeen teollisuudesta, jos se voisi kohottaa huimaavasta teknisestä edistyksestä huolimatta kaikkialla puolinälkäisiksi ja köyhiksi jääneiden väestöjoukkojen elintaso,

silloin ei pääoman liiallisesta kasautumisesta voisi tietenkään olla puhetta. Ja sellainen »perustelu» esitetäänkin tämän tästä kapitalismin pikkuporvarillisten arvostelijain taholta. Mutta silloin kapitalismi ei olisikaan kapitalismia, sillä sekä kehityksen epätasaisuus että nälkäräjä hipova joukkojen elintaso ovat tämän tuotantotavan kiertämätön perusehto ja edellytys. Niin kauan kuin kapitalismi pysyy kapitalismina, ei liikoja pääomia käytetä kyseisen maan joukkojen elintason kohottamiseen, sillä se olisi kapitalistien voiton pienentämistä, vaan niitä käytetään voittojen lisäämiseen viemällä pääomaa ulkomaille, takapajuisiin maihin. Näissä takapajuisissa maissa voitto on tavallisesti suuri, sillä pääomia on vähän, maan hinta verrattain alhainen, työpalkat pienet ja raaka-aineet halpoja. Pääoman vientimahdollisuus syntyy siten, että joukko takapajuisia maita on jo vedetty maailmankapitalismin vaihdon piiriin, rautateiden pääradat on joko rakennettu tai niiden rakentaminen pantu alulle, teollisuuden kehityksen alkeelliset ehdot turvattu jne. Pääoman vienti käy välttämättömäksi siitä syystä, että kapitalismi on muutamissa maissa »ylikypsinyt» ja pääomalta puuttuu (maanviljelyksen kehittymättömyyden ja joukkojen kurjuuden vuoksi) »voittoa tuottavia» sijoitusmahdollisuuksia.

Seuraavassa likimääräiset tiedot pääomista, joita kolme tärkeintä maata on sijoittanut ulkomaille:*

Ulkomaille sijoitettu pääoma (miljardia frangia)

Vuosi	Englanti	Ranska	Saksa
1862	3,6	—	—
1872	15	10 (1869)	—
1882	22	15 (1880)	?
1893	42	20 (1890)	?
1902	62	27–37	12,5
1914	75–100	60	44

* Hobson, *Imperialism*. L. 1902, p- 58; Riesser, mt. s. 395 ja 404; P. Arnt *Weltwirtschaftliches Archiv* Bd. 7, 1916, s. 35; Neymarck *Bulletinissa*; Hilferding *Finanssi-pääoma*, s. 492; Lloyd George, puhe alahuoneessa 4.5.1915, *Daily Telegraph* 5.5.1915;

Tästä näemme, että pääoman vienti kehittyi jättiläismittoihin vasta 1900-luvun alussa. Ennen sotaa kolmen tärkeimmän maan pääomansijoitukset ulkomaille tekivät 175–200 miljardia frangia. Tämän pääoman antamat tulot olivat vaatimattomien 5 % mukaan laskien 8–10 miljardia frangia vuodessa. Vankka pohja maailman useimpien kansakuntien ja maiden imperialistiselle sorrolle ja riistolle sekä harvalukuisten rikkaimpien valtioiden kapitalistiselle loismaisuudelle!

Miten tämä ulkomaille sijoitettu pääoma jakautuu niiden eri maiden kesken, *mihin* se on sijoitettu, siihen kysymykseen voidaan antaa vain likimääräinen vastaus, joka kuitenkin kykenee valaisemaan eräitä nykyisen imperialismiin yleisiä suhteita ja yhdyssiteitä:

Maanosat, joiden kesken ulkomaiset pääomat (likipitäen) jakautuvat (vuoden 1910 paikkeilla)

	<i>Englanti</i>	<i>Ranska</i>	<i>Saksa</i>	<i>Kaikkiaan</i> (miljardeja markkoja)
Eurooppa	4	23	18	45
Amerikka	37	4	10	51
Aasia, Afrikka ja Australia	29	8	7	44
<i>Yhteensä</i>	70	35	35	140

Englantiin nähden ovat ensi tilalla sen siirtomaat, jotka ovat hyvin suuret myös Amerikassa (esimerkiksi Kanada), puhumattakaan Aasiasta ym. Pääoman jättiläismäinen vienti on tässä tapauksessa kiinteimmin sidottu jättiläismäisiin siirtomaihin, joiden merkityksestä imperialismille tulee tuonnempaan vielä puhe. Ranskaan nähden asia on toisin.

B. Harms. *Probleme ser Weltwirtschaft*. Berlin 1912, Bd. 1, s. 150; George Paish. »Great Britain's Capital Investments etc«, *Journal of the Royal Statistical Society*, vol. LXXIV. 1910–1911, s. 167 ja seur.; Georges Diouritch. L'Expansion des banques allemandes à l'étranger, ses rapports avec le développement économique de l'Allemagne. P. 1909, s.84.

Ranskan vientipääoma on sijoitettu pääasiassa Eurooppaan, ennen kaikkea Venäjälle (ainakin 10 miljardia frangia), ja se on etupäässä *lainapääomaa*, valtionlainoja, eikä teollisuuslaitoksiin sijoitettua pääomaa. Erotukseksi englantilaisesta, siirtomaaimperialismista, ranskalaista voidaan nimittää koronkiskuri-imperialismiksi. Saksalla on kolmas muunnos: sen siirtomaat eivät ole suuria ja sen ulkomaille sijoittama pääoma jakautuu tasaisimmin Euroopan ja Amerikan kesken.

Pääoman vienti vaikuttaa tavattoman jouduttavasti kapitalismin kehitykseen niissä maissa, joihin pääomaa viedään. Jos tämä vienti on sen vuoksi tiettyssä määrin omiansa aiheuttamaan jonkinlaisia pysähdystä vientimaiden kehityksessä, niin se voi tapahtua vain sillä hinnalla, että kapitalismin edelleenkehitys koko maailmassa laajenee ja syvenee.

Pääomaa vievät maat saavat melkein aina mahdollisuuden hankkia tiettyjä »etuja», joiden luonne valaisee finanssipääoman ja monopolien aikakauden omalaatuisuutta. Niinpä berliiniläinen aikakauslehti »Pankki» kirjoitti esimerkiksi lokakuussa 1913:

Kansainvälisillä pääomamarkkinoilla on viime aikoina näytelty komediaa, joka on Aristofaneen piirtimen arvoinen. Kokonainen joukko vieraita maita Espanjasta Balkaneille, Venäjältä Argentiinaan, Brasiliaan ja Kiinaan saakka esiintyy julkisesti tai salaa suurilla rahamarkkinoilla lainapyynnöillä, toisinaan tavattoman itsepintaisillakin. Rahamarkkinat eivät nykyisin ole varsin loistavassa tilassa eivätkä poliittiset näköalat ole ruusuisia. Mutta mil-lään rahamarkkinoilla ei uskalleta kieltää lainaa, koska pelätään, että naapuri ehättää edelle, suostuu antamaan lainan ja sen kautta turvaa itselleen tiettyjä vastapalveluksia. Tämän tapaisissa kansainvälisissä kaupoissa tapahtaa melkein aina yhtä ja toista lainanantajan hyväksi: myönnytys kauppasopimukseen, hiiliasema, sataman rakentaminen, edullinen toimilupa.*

* *Die Bank*, 1913, 2, 1024–1025.

Finanssipääoma on luonut monopolien aikakauden. Mutta monopolit tuovat kaikkialle mukanaan monopolistisia toimintaperiaatteita: »suhteiden» hyväksikäyttö edullisen kaupan solmimiseksi tulee avoimilla markkinoilla tapahtuneen kilpataistelun tilalle. On aivan tavallista, että lainan ehdoksi asetetaan, että osa siitä on käytettävä tuotteiden, varsinkin aseistuksen, laivojen ym. oston lainanantajamaasta. Ranska on sangen usein käyttänyt tätä keinoa kahden viime vuosikymmenen (1890–1910) aikana. Pääoman vienti ulkomaille muodostuu tavarain viennin edistämiskeinoksi. Tällöin kaupat, varsinkin suurliikkeitten kesken, ovat tavallisesti sellaisia, että ne »hipovat lahjonnan rajoja», kuten Schilder* »lievästi» sanoi. Krupp Saksassa, Schneider Ranskassa, Armstrong Englannissa – siinä esimerkkejä toiminimistä, jotka ovat kiinteässä yhteydessä suurpankkeihin ja hallitukseen, joita ei ole helppo »sivuuttaa» lainasopimusta solmittaessa.

Antaessaan lainaa Venäjälle Ranska »pani sen tiukalle» kauppasopimuksessa 16. syyskuuta 1905 ja sai tiettyjä myönnytyksiä vuoteen 1917 saakka; samoin tapahtui Japanin kanssa 19. elokuuta 1911 tehdyssä kauppasopimuksessa. Itävallan ja Serbian välinen tullisota, joka jatkui seitsemän kuukauden keskeytyksin vuodesta 1906 vuoteen 1911, aiheutui osittain Itävallan ja Ranskan kilpailusta sotatarviketoimituksissa Serbialle. Paul Deschanel ilmoitti edustajakamariin tammikuussa 1912, että ranskalaiset toiminimet olivat vuosina 1908–1911 toimittaneet Serbialle sotatarvikkeita 45 milj. frangin arvosta.

São Paulossa (Brasiliassa) toiminut Itävalta-Unkarin konsuli sanoo selonteossaan:

Brasilian rautateitä rakennetaan suurimmaksi osaksi ranskalaisilla, belgialaisilla, brittiläisillä ja saksalaisilla pääomilla; rautateiden rakentamiseen liittyvissä finanssioperaatioissa, nämä maat varaavat itselleen rautateiden rakennusainehankinnat.

* Schilder, mt. s. 346, 350, 371.

Tällä tavoin finanssipääoma levittää sanan kirjaimellisessa mielessä verkkonsa maailman kaikkiin maihin. Suurta osaa tässä näyttelivät siirtomaihin perustettavat pankit ja niiden haaraosastot. Saksalaiset imperialistit katselevat kateellisina »vanhoja», siirtomaita omistavia maita, jotka ovat tässä suhteessa turvanneet itsensä erittäin »menestyksellisesti»: vuonna 1904 Englannilla oli 50 siirtomaapankkia, niillä 2 279 haaraosastoa (vuonna 1910 jo 72 ja 5 449); Ranskalla 20 siirtomaapankkia ja 136 haaraosastoa; Hollannilla 16 ja 68 haaraosastoa, mutta Saksalla »kaiken kaikkiaan vain» 13 pankkia ja niillä 70 haaraosastoa.* Amerikan kapitalistit vuorostaan kaadehtivat Englannin ja Saksan kapitalisteja: »Etelä-Amerikassa», he valittivat vuonna 1915,

viidellä saksalaisella pankilla on 40 haaraosastoa ja viidellä englantilaisella 70 haaraosastoa... Englanti ja Saksa ovat viimeisten 25 vuoden kuluessa sijoittaneet Argentiinaan, Brasiliaan, Uruguayhin noin 4 biljoonaa (miljardia) dollaria, ja tuloksena on, että niiden osalle lankeaa 46 % näiden kolmen maan koko kaupasta.**

Pääomaa vievät maat jakoivat maailman keskenään sanan kuvannollisessa merkityksessä. Mutta finanssipääoma on johtanut myös maailman *suoranaiseen* jakoon.

* Riesser, mt. s. 375, 4. painos ja Diouritch, s. 283.

** *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. LIX, May 1915, p. 301. Samassa myös, s. 331 sanotaan, että tunnettu tilastomies Paish viimeksi ilmestyneessä finanssilehdessä *Statist* määritteli Englannin, Saksan, Ranskan, Belgian ja Hollannin vientipääoman 40 miljardiksi dollariksi, eli 200 miljardiksi frangiksi.

MAAILMAN JAKO KAPITALISTILIITTOJEN KESKEN

Kapitalistien monopoliliitot – kartellit, syndikaatit, trustit – jakavat keskenään ennen kaikkea sisäiset markkinat valtaamalla kyseessä olevan maan tuotannon haltuunsa enemmän tai vähemmän täydellisesti. Mutta sisäiset markkinat ovat kapitalismin valitessa kiertämättömästi sidotut ulkomaanmarkkinoihin. Kapitalismi on jo aikoja sitten luonut maailmanmarkkinat. Ja sitä mukaa kuin pääoman vienti kasvoi ja ulkomaiset ja siirtomaasuhteet sekä suurimpien monopoliliittojen »vaikutuspiirit» kaikin tavoin laajenivat, tultiin niiden kesken »luonnollisesti» maailmansopimukseen, kansainvälisten kartellien muodostamiseen.

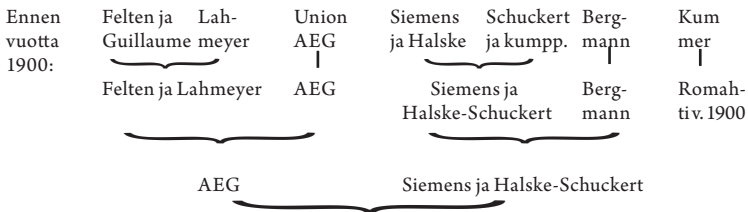
Tämä on pääoman ja tuotannon yleismaailmallisen keskittymisen uusi, edellisiä verrattomasti korkeampi aste. Tarkastelkaamme, kuinka tämä ylimonopoli kasvaa esiin. Sähköteollisuus on tyypillisintä tekniikan uusimmille saavutuksille, 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kapitalismille. Ja se on kehittynyt eniten kahdessa maassa, Yhdysvalloissa ja Saksassa, jotka ovat edistyneimpiä uusista kapitalistimaista. Saksassa vaikutti keskittymisen kasvuun tällä alalla erittäin voimakkaasti vuoden 1900 kriisi. Pankit, jotka siihen mennessä olivat jo kasvaneet varsin lujasti yhteen teollisuuden kanssa, mitä suurimmassa määrin jouduttivat ja syvensivät tuon kriisin aikana suhteellisesti pienten yritysten tuhoutumista ja niiden joutumista suurten nielemiksi.

Pankit», kirjoittaa Jeidels, »ottivat pois auttavan käden juuri niiltä yrityksiltä, jotka olivat eniten sen tarpeessa, aiheuttaen siten aluksi huimaavan nousun ja sittemmin niiden yhtiöiden toivot-

toman romahduksen, jotka eivät olleet riittävän kiinteästi sidottuja pankkeihin.*

Tulos oli se, että keskittyminen vuoden 1900 jälkeen edistyi jättiläisaskelin. Ennen vuotta 1900 oli sähköteollisuudessa kahdeksan tai seitsemän »ryhmää», kukin niistä koostui muutamista yhtiöistä (kaikkiaan niitä oli 28) ja kunkin takana oli 2–11 pankkia. Vuosiin 1908–1912 mennessä kaikki nämä ryhmät sulautuivat kahdeksi tai yhdeksi. Tämä prosessi tapahtui seuraavalla tavalla:

Ryhmät sähköteollisuudessa:

Vuoteen 1912: (Kiinteä »kooperaatio» vuodesta 1908)

Täten kasvanut kuuluisa AEG (Yleinen sähköyhtiö) hallitsee 175–200 yhtiötä (»osakkuus»-järjestelmän kautta) ja määrää yhteensä likimain 1 ½ miljardin markan pääomasta. Sillä on yksinpä suoranaisia ulkomaisia edustuksia 34, niistä osakeyhtiöitä 12 – useammassa kuin 10 valtiossa. Jo v. 1904 laskettiin, että Saksan sähköteollisuuden ulkomaille sijoittamat pääomat tekivät 233 milj. markkaa, joista 62 milj. oli sijoitettu Venäjälle. Sanomattakin on selvää, että »Yleinen sähköyhtiö» on »kombinoitu» jättiläisyrittäjä – yksin tehdasyhtiöitä sillä on 16 –, joka tuottaa mitä erilaisimpia valmisteita, kaapeleista ja eristimistä autoihin ja lentokoneisiin asti.

Mutta keskittyminen Euroopassa oli myös Amerikassa tapahtuneen keskittymisprosessin oleellinen osa. Se tapahtui näin:

* Jeidels, mt. s. 232.

	»Yleinen sähköyhtiö»	(General Electric C ^o)
Amerikka	Thompson–Houston -yhtiö perustaa Eurooppaa varten toiminimen	Edison-yhtiö perustaa Eurooppaa varten toiminimen »Ranska- lainen Edison-yhtiö, joka luovuttaa patentit saksalai- selle toiminimelle
Saksa	»Union sähköyhtiö	»Yl. sähköyhtiö» (AEG)
	»Yl. Sähkeyhtiö» (AEG)	

Täten muodostui *kaksi* sähköalan »suurvaltaa»: »muita, niistä *täysin* riippumattomia sähköyhtiöitä ei maailmassa ole», sanoo Heinig kirjoituksessaan »Sähkötrustin tie». Kummankin »trustin» liikevaihdon ja liikeyritysten suuruudesta antavat jonkinlaisen käsityksen – ei likimainkaan täydellistä – seuraavat numerot:

		<i>tavaravaihto</i> (milj. mk)	<i>henkilökuntaa</i>	<i>puhdas voitto</i> (milj. mk)
Amerikka:				
»Yl. sähkö- yhtiö» (GEG)	1907:	252	28 000	35,4
	1910:	298	32 000	46,6
Saksa:				
»Yl. sähkö- yhtiö» (AEG)	1907:	216	30 700	14,5
	1911:	362	60 800	21,7

Ja niinpä vuonna 1907 amerikkalainen ja saksalainen trusti tekivät sopimuksen maailmanjaosta. Kilpailu poistetaan. »Yl. sähköyhtiö» (GEG) »saa» Yhdysvallat ja Kanadan; »Yl. sähköyhtiö» (AEG) »saa osalleen» Saksan, Itävallan, Venäjän, Hollannin, Tanskan, Sveitsin, Turkin ja Balkanin niemimaan. Erikoiset – luonnollisesti salaiset – sopimukset on solmittu »tytaryhtiöihin» nähden, jotka tunkeutuvat uusille teollisuusaloille ja »uusiin», muodollisesti vielä jaka-

mattomiin maihin. On otettu käytäntöön keskinäinen keksintöjen ja kokeilutulosten vaihto.*

Itsestään on selvää, miten vaikeaa on kilpailu tätä tosiasialla yhtä yleismaailmallista trustia vastaan, joka hallitsee usean miljardin pääomaa ja jolla on »osastonsa», edustuksensa, asiamiehensä, yhteytensä jne. maailman kaikilla ääriillä. Mutta maailmanjako kahden voimakkaan trustin kesken ei tietenkään poista uudelleenjakamista, jos voimasuhteet – kehityksen epätasaisuuden, sotien, romahdusten yms. johdosta – muuttuvat.

Opettavan esimerkin tällaisesta uudelleenjakamisyrityksestä ja taistelusta sen toteuttamiseksi antaa öljyteollisuus.

Maailman öljymarkkinat», kirjoitti Jeidels vuonna 1905, »on vielä nytkin jaettu kahden suuren finanssiryhmän: amerikkalaisen Rockefellerin "Öljytrustin" (Standard Oil C-y) ja venäläisen Bakun öljyn isäntien, Rothschildin ja Nobelin, välillä. Molemmat ryhmät ovat kiinteässä yhteydessä keskenään, mutta niiden monopoliasemaa on jo muutaman vuoden ajan uhannut viisi vihollista:**

1) Amerikan öljylähteiden ehtyminen; 2) Mantaševin kilpaileva yritys Bakussa; 3) öljylähteet Itävallassa ja 4) Romaniassa; 5) valtamereentakaiset öljylähteet, varsinkin Hollannin siirtomaissa (upperikaat Samuelin ja Shellin toiminimet, jotka ovat yhteydessä myös englantilaiseen pääomaan). Kolme viimeksi mainittua liikeryhmää on yhteydessä Saksan suurpankkeihin, suurimman, »Saksan pankin» ollessa johdossa. Nämä pankit ovat itsenäisesti ja suunnitelmamukaisesti kehittäneet öljyteollisuutta esimerkiksi Romaniasa, saadakseen »oman» tukipisteensä. Vuonna 1907 laskettiin Romanian öljyteollisuudessa olleen 185 milj. frangia ulkomaista pääomaa, siitä 74 milj. saksalaista.***

* Riesser, mainittu teos; Diouritch, mainittu teos, s. 239; Kurt Heinig, mainittu kirjoitus.

** Jeidels, s. 192–193.

*** Diouritch, s. 245–246.

Alkoi taistelu, jota talouskirjallisuudessa nimitetäänkin taisteluksi »maailmanjaosta». Toisaalta Rockefellerin »öljytrusti», joka halusi anastaa kaiken, perusti »tytäryhtiön» itse Hollantiin ja osteli öljylähteitä Hollannin Intiasta haluten täten antaa iskun pääviholliselleen: hollantilais-englantilaiselle »Shellin» trustille. Toisaalta »Saksan pankki» ja muut Berliinin pankit pyrkivät »säilyttämään» »omanaan» Romanian ja yhdistämään sen Venäjän kanssa Rockefelleriä vastaan. Viimeksi mainitulla oli verrattomasti suurempi pääoma ja erinomainen organisaatio öljyn kuljetusta ja kuluttajille saattamista varten. Taistelun täytyi päättyä ja se päättyi vuonna 1907 »Saksan pankin» täydelliseen tappioon, ja pankille jäi valittavaksi kaksi vaihtoehtoa: joko tehdä miljoonamenetyksin loppu omista »öjyharrastuksistaan» tai alistua. Valittiin viimeksi mainittu ja solmittiin »Öljytrustin» kanssa »Saksan pankille» erittäin epäedullinen sopimus. Tämän sopimuksen mukaan »Saksan pankki» sitoutui »pidättämään kaikesta, mikä olisi epäedullista amerikkalaisten intresseille», tämän ohella kuitenkin edellytettiin, että sopimus menettää voimansa, jos Saksassa menee läpi laki valtion öljymonopolista.

Silloin alkoi »öljykomedia». Eräs Saksan finanssikuninkaista, »Saksan pankin» johtaja von Gwinner aloitti yksityissihteerinsä Staussin kautta agitaation öljymonopolin puolesta. Berliinin suurimman pankin koko jättiläiskoneisto ja kaikki laajat »suhteet» pantiin liikkeelle, lehdistö oli läkähtymäisillään »isänmaallisista» huudoista amerikkalaisen trustin »iestä» vastaan, ja valtiopäivät hyväksyivät 15. maaliskuuta 1911 melkein yksimielisesti päätöksen, jossa hallitusta kehoitettiin laatimaan lakiehdotus öljymonopolista. Hallitus tarttui tähän »suosittuun» ajatukseen, ja »Saksan pankki», joka halusi petkuttaa amerikkalaista sopimuskuppaniaan ja kohentaa asioitaan valtion-monopolin avulla, näytti jo voittaneen pelin. Saksalaiset öljykuninkaasit nauttivat ennakolta niistä jättiläis-

voitoista, jotka eivät jäisi jälkeen Venäjän sokeritehtailijain voitoista... Mutta ensiksikin saksalaiset suurpankit riitaantuivat keskenään saaliinjaosta ja »Diskonttoyhtiö» paljasti »Saksan pankin» itsekkäät pyyteet; toiseksi hallitus pelästyi taistelua Rockefelleriä vastaan, koska oli sangen epävarmaa, saisiko Saksa öljyä ilman sitä (Romanian tuotanto oli vähäistä); kolmanneksi vuonna 1913 ehätti väliin miljardin määräraha Saksan sotavalmisteluihin. Monopoliehdotus lykättiin. Rockefellerin »Öljytrusti» selvisi taistelusta toiseksi voittajana.

Berliiniläinen aikakauslehti »Pankki» kirjoitti tämän johdosta, että Saksa voisi taistella »Öljytrustia» vastaan ainoastaan ottamalla käytäntöön sähkömonopolin ja muuttamalla vesivoimaa halvaksi sähköksi. Mutta – se lisäsi –

sähkömonopoli syntyy silloin kun se käy tarpeelliseksi tuottajille, nimenomaan silloin kun sähköteollisuudessa tullaan seuraavan suuren romahduksen kynnykselle ja kun ne jättiläismäiset, kalliit sähkölaitokset, joita sähköteollisuuden yksityiset "konsernit" rakentavat nyt kaikkialle ja joita varten nuo "konsernit" saavat jo nyt tiettyjä erillisiä monopoleja kaupungeilta, valtioilta ym., eivät kykene toimimaan kannattavasti. Silloin täytyy ottaa käytäntöön vesivoima, mutta sitä ei voida muuttaa valtion kustannuksella halvaksi sähköksi, se täytyy taaskin luovuttaa "valtion valvomalle yksityiselle monopolille", koska yksityisteollisuus on jo tehnyt monia sopimuksia ja varannut itselleen suuret palkkiot... Siten oli kalimonopolin laita, siten on öljymonopolin laita, siten tulee olemaan myös sähkömonopolin laita. Ja valtiososialistiemme, jotka antavat sokaista itsensä kauniilla periaatteella, olisi jo aika lopultakin käsittää, että Saksassa monopolit eivät ole milloinkaan tavoitelleet sellaista päämäärää eivätkä johtaneet sellaiseen tulokseen, että tuottaisivat etua kuluttajille tai luovuttaisivat edes osan yrittäjänvoitostaan valtiolle, vaan niiden merkitys on ollut

vain siinä, että ne ovat valtion kustannuksella tervehdyttäneet melkein vararikon partaalle joutunutta yksityisteollisuutta.*

Näin arvokkaita tunnustuksia joutuvat Saksan porvarilliset talousopineet tekemään. Tästä näemme havainnollisesti, kuinka yksityiset ja valtion monopolit punoutuvat yhteen finanssipääoman aikakaudella, miten molemmat ovat käytännössä vain yksityisiä renkaita suurimpien monopolistien imperialistisessa taistelussa maailman jaosta.

Kauppamerenkulussa on keskittymisen jättiläiskasvu myös johtanut maailmanjakoon. Saksassa on astunut esiin kaksi jättiläisyhtiötä: »Hampurin – Amerikan linja» ja »Pohjois-Saksan Lloyd», kummallakin 200 miljoonan markan pääoma (osakkeita ja obligatioita) ja höyrylaivoja 185–189 miljoonan markan arvosta. Toiselta puolen, Amerikassa muodostui 1. tammikuuta 1903 niisanottu Morganin trusti, »Kansainvälinen merikauppayhtiö», joka yhdistää 9 amerikkalaista ja englantilaista laivayhtiötä ja hallitsee 120 miljoonan dollarin (480 milj. mk.) pääomaa. Jo vuonna 1903 solmittiin saksalaisten kolossien ja tämän amerikkalais-englantilaisen trustin välillä sopimus maailmanjaosta voiton jakamisen yhteydessä. Saksalaiset yhtiöt luopuivat kilpailusta Englannin ja Amerikan välisissä kuljetuksissa. Määriteltiin tarkoin, kenelle mitkin satamat »annetaan», perustettiin yhteinen valvontakomitea jne. Sopimus solmittiin 20 vuodeksi, sillä tarkkanäköisellä varauksella, että sodan sattuessa se menettää voimansa.**

Tavattoman opettavainen on myös kansainvälisen rata-kiskokartellin muodostumishistoria. Englannin, Belgian ja Saksan kiskotehtaat yrittivät ensimmäisen kerran perustaa sellaisen kartellin jo vuonna 1884, jolloin teollisuus oli mitä syvimmässä lamatilassa. Sovittiin, ettei sopimukseen yhtyneiden maiden sisäisillä markkinoilla kilpailla ja että ulkomaiset markkinat jaetaan seuraavasti:

* *Die Bank*, 1912, 2, 629, 1036; 1913, 1, 388.

** Riesser, mt. s. 125.

66 % Englannille, 27 % Saksalle ja 7 % Belgialle. Intia annettiin kokonaan Englannille. Erästä sopimuksen ulkopuolelle jäänyttä englantilaista toiminimeä vastaan ryhdyttiin yhteiseen taisteluun, jonka kulut korvattiin määrättyllä prosentilla yleisistä myyntimääristä. Mutta liitto hajosi 1886, kun kaksi englantilaista toiminimeä erosi siitä. On kuvaavaa, että myöhemmin seuranneina teollisuuden nousukausina sopimusta ei onnistuttu saamaan aikaan.

Vuoden 1904 alussa perustettiin Saksassa terässyndikaatti. Kansainvälinen kiskokartelli uudistettiin marraskuussa 1904 seuraavien normien pohjalla: Englannille 53,5 %, Saksalle 28,83 % ja Belgialle 17,67 %. Sitten siihen liittyi Ranska sen osuuden ollessa ensimmäisenä, toisena ja kolmantena vuotena 4,8 %, 5,8 % ja 6,4 % yli 100 %:n, so. kokonaismäärien ollessa 104,8 % jne. 1905 liittyi Yhdysvaltain »Terästrusti» (»Teräskorporaatio»), sitten Itävalta ja Espanja.

Tällä hetkellä», kirjoitti Vogelstein 1910, »on maapallon jako päättynyt, ja suurkuluttajat, ensi kädessä valtionrautatiet, voivat elää kuin runoilija Jupiterin taivaassa – kun kerran maailma on jo jaettu eikä niiden etuja ole otettu huomioon.*

Mainitsemme vielä kansainvälisen sinkkisyndikaatin, joka perustettiin vuonna 1909 ja joka jakoi tarkasti tuotannon määrän viiden tehdasryhmän, saksalaisten, belgialaisten, ranskalaisten, espanjalaisten ja englantilaisten tehtaiden kesken: sitten kansainvälisen ruutitrustin, joka on Liefmannin sanojen mukaan

täysin nykyaikainen kiinteä liitto Saksan kaikkien räjähdysainetehtaiden välillä, jotka sitten yhdessä samalla tavoin järjestyneiden Ranskan ja Amerikan dynamiittitehtaiden kanssa jakoivat keskenään, niin sanoaksemme, koko maailman.**

* Vogelstein. *Organisationsformen*, s. 100.

** Liefmann. *Kartelle und Trusts*, 2, A., s. 161.

Kaikkiaan Liefmann lasi vuonna 1897 olleen noin 40 kansainvälistä kartellia, joihin Saksa osallistui, ja vuonna 1910 jo noin 100.

Eräät porvarilliset kynäilijät (heihin on nyt yhtynyt myös K. Kautsky luovuttuaan täydellisesti marxilaisesta kannastaan, mikä hänellä oli esimerkiksi vuonna 1909) ovat lausuneet sen mielipiteen, että kansainväliset kartellit, jotka ovat pääoman kansainvälistymisen näkyvimpiä ilmauksia, antavat toivoa kansojen välisen rauhan säilymisestä kapitalismin vallitessa. Tämä mielipide on teoreettisesti silkkaa pötyä ja käytännössä se on sofismi, pahimman opportunistin epärehellinen puolustuskeino. Kansainväliset kartellit osoittavat, mille asteelle kapitalistiset monopolit ovat nyt kasvaneet ja *mistä* kapitalistiliittojen kesken taistellaan. Viimeksi mainittu seikka on kaikkein tärkein; vain se selittää meille tapahtumien historiallisen ja taloudellisen merkityksenä, sillä taistelun *muoto* saattaa muuttua ja muuttuukin jatkuvasti riippuen erilaisista, verrattain yksityisluontoisista ja tilapäisistä syistä, mutta taistelun *olemus*, sen luokkasisältö ei kuitenkaan *voi* muuttua niin kauan kuin luokkia on olemassa. On ymmärrettävää, että esimerkiksi Saksan porvaristolle, jonka puolelle Kautsky teoreettisissa päätelmissään on todellisuudessa siirtynyt (tästä tulee vielä tuonnempänä puhe), on edullista hämätä nykypäivien taloudellisen taistelun *sisältö* (maailman jakaminen) ja tähdentää milloin yhtä, milloin toista sanotun taistelun *muotoa*. Saman virheen tekee Kautsky. Eikä puhe ole tietenkään Saksan, vaan koko maailman porvaristosta. Kapitalistit eivät jaa maailmaa erikoisen ilkeämielisyytensä vuoksi, vaan sen vuoksi, että saavutettu keskittymisen aste pakottaa lähtemään tälle tielle liikevoiton hankkimiseksi; jako suoritetaan tällöin »pääoman mukaan», »voiman mukaan» - muuta jakotapaa ei voi olla tavara tuotannon ja kapitalismin järjestelmässä. Voima taas vaihtelee taloudellisesta ja poliittisesta kehityksestä riippuen; tapahtumien käsittämiseksi täytyy tietää, mitä kysymyksiä voimien muutokset

ratkaisevat, ja on toisarvoista, ovatko ne »puhtaasti» taloudellisia vai talouden *ulkopuolella olevia* (esim. sotilaallisia) muutoksia; tämä seikka ei voi lainkaan muuttaa peruskäsityksiä kapitalismin uusimmasta aikakaudesta. Jos kapitalistiliittojen välisen taistelun ja lehmänkauppojen *sisältöä* koskeva kysymys korvataan kysymyksellä taistelun ja lehmänkauppojen muodosta (tänään sovinnollisesta, huomenna epäsovinnollisesta, ylihuomenna taas epäsovinnollisesta), niin se merkitsee, että vajotaan sofistin tasalle.

Uusimman kapitalismin aikakausi näyttää meille, että kapitalistiliittojen välille muodostuu määrättyjä suhteita maailman taloudellisen jaon *pohjalla* ja että tämän ohella, tämän yhteydessä muodostuu poliittisten liittojen, valtioiden välille määrättyjä suhteita maailman alueellisen jaon *pohjalla*, siirtomaista käytävän taistelun, »talousalueesta käytävän taistelun» *pohjalla*.

VI
MAAILMAN JAKO
SUURVALTOJEN KESKEN

Maantieteilijä A. Supan tekee kirjassaan »Euroopan valtioiden siirtomaiden alueellinen kehitys»* seuraavan lyhyen yhteenvedon tästä kehityksestä 19. vuosisadan lopussa:

Euroopan siirtomaavalloille (Yhdysvallat mukaan luettuna)
kuuluva maa-alue prosenteissa

	1876	1900	lisäys
<i>Afrikassa</i>	10,8	90,4	+ 79,6
<i>Polynesiassa</i>	56,8	98,9	+ 42,1
<i>Aasiassa</i>	51,5	56,6	+ 5,1
<i>Australiassa</i>	100,0	100,0	–
<i>Amerikassa</i>	27,5	27,2	- 0,3

»Tämän kauden luonteenomaisena piirteenä», hän päättelee, »on siis Afrikan ja Polynesian jako.» Koska Aasiassa ja Amerikassa ei ole vapaita, ts. millekään valtiolle kuulumattomia maita, niin Supanin johtopäätöstä täytyy laajentaa ja sanoa, että kysymyksessä olevan aikakauden luonteenomaisena piirteenä on maapallon lopullinen jako, ei siinä mielessä lopullinen, että *uudelleenjakaminen* olisi mahdoton – päinvastoin, uudelleenjakamiset ovat mahdollisia ja kiertämättömiä –, vaan siinä mielessä, että kapitalistimaiden siirtomaapolitiikka *on suorittanut loppuun* vapaiden maiden anastuksen planeetallamme. Maailma on jo jaettu kertaalleen, niin että tästedes seuraa vain uudelleenjakoja, ts. siirtymistä yhdeltä »omistajalta» toiselle, eikä isännättömyydestä »isännälle».

* A. Supan. *Die territoriale Entwicklung der europäischen Kolonien*, 1906, s. 254.

Elämme siis omalaatuista yleismaailmallisen siirtomaapolitiikan aikakautta, politiikan, joka liittyy mitä kiinteimmin »kapitalismin kehityksen uusimpaan asteeseen», finanssipääomaan. Sen vuoksi on välttämätöntä pysähtyä yksityiskohtaisemmin ennen kaikkea tosiasia-aineistoon selvittääksemme mahdollisimman tarkoin sekä tämän kauden eroavuuden edellisistä kausista että nykyisen asiain-tilan. Ensi kädessä herää tässä kaksi konkreettista kysymystä: onko havaittavissa siirtomaapolitiikan voimistumista, kärjistyvää taistelu-ua siirtomaista nimenomaan finanssipääoman kaudella ja miten ni-
menomaan on maailma jaettu nykyään tässä suhteessa.

Kirjassaan kolonisaation historiasta amerikkalainen kirjoittaja Morris* yrittää koota yhteen tiedot Englannin, Ranskan ja Saksan siirtomaaomistuksen laajuudesta 19. vuosisadan eri kausina. Tässä lyhennettyinä hänen saamansa tulokset:

Siirtomaaomistuksen laajuus

Vuodet	Englanti		Ranska		Saksa	
	Alue milj. neliömailia	Asukkaita miljoonaa	Alue milj. neliömailia	Asukkaita miljoonaa	Alue milj. neliömailia	Asukkaita miljoonaa
1815–1830 ?		126,4	0,02	0,5	–	–
1860 2,5		145,1	0,2	3,4	–	–
1880 7,7		267,9	0,7	7,5	–	–
1899 9,3		309,0	3,7	56,4	1,0	14,7

Englannille ovat 1860–1880-luvut siirtomaa-anastusten valtavan voimistumisen ja 1800-luvun kaksi viimeistä vuosikymmentä sen hyvin huomattavan voimistumisen kautta. Ranskalle ja Saksalle – juuri nämä kaksi vuosikymmentä. Edellä olemme jo nähneet esimo-
nopolistisen kapitalismin, jolloin vapaa kilpailu oli vallitsevana, saa-
vuttaneen korkeimman kehitysvaiheensa 1860- ja 1870-luvuilla. Nyt

* Henry C. Morris. *The History of Colonization*. New York 1900, vol. II, pp. 88, I, 419; II, 304.

näemme, että *juuri tämän kauden jälkeen* alkaa siirtomaa-anastusten valtava »nousu», taistelu maailman alueellisesta jaosta kärjistyy tavattomasti. On siis eittämätön tosiasia, että kapitalismin siirtyminen monopolistisen kapitalismin asteelle, finanssipääomaan *on yhteydessä* maailmanjaosta käytävän taistelun kärjistymiseen.

Imperialismia käsittelevässä teoksessaan Hobson erottaa vuosien 1884–1900 kauden Euroopan tärkeimpien valtioiden kiihkeän »ekspansion» (aluelajennusten) kautena. Hänen laskelmiensa mukaan Englanti hankki tuona aikana 3,7 miljoonaa neliömailia, joilla oli 57 miljoonaa asukasta; Ranska 3,6 milj. neliömailia, väestöä 36,5 milj.; Saksa 1,0 milj. neliömailia, väestöä 14,7 milj.; Belgia 900 tuhatta neliömailia, väestöä 30 milj.; Portugali 800 tuhatta neliömailia, väestöä 9 milj. Kaikkien kapitalististen valtioiden 19. vuosisadan lopulla ja varsinkin 1880-luvulta alkaen harjoittama siirtomaavalloituskilvoittelu on yleisesti tunnettu tosiasia diplomatian ja ulkopolitiikan historiassa.

Vapaan kilpailun suurimman kukoistuksen kaudella Englannissa, 1840–1860-luvuilla, maan johtavat porvarilliset poliitikot olivat siirtomaapolitiikkaa *vastaan* ja pitivät siirtomaiden vapautumista, niiden täydellistä Englannista eroamista väistämättömänä ja hyödyllisenä. M. Beer huomauttaa vuonna 1898 ilmestyneessä kirjoituksessaan »uusimmasta englantilaisesta imperialismista»*, että vuonna 1852 sellainen, yleensä puhuen imperialismiin taipuva englantilainen valtiomies kuin Disraeli lausui: »Siirtomaat ovat myllynkiviä kaulassamme.» Mutta 1800-luvun lopulla päivänsankareita olivat Englannissa Cecil Rhodes ja Joseph Chamberlain, jotka julistivat avoimesti imperialismia ja ajoivat mitä kyynillisintä imperialistista politiikkaa!

On mielenkiintoista, että uusimman imperialismiin niin sanoaksemme puhtaasti taloudellisten ja yhteiskuntapoliittisten juurten

* *Die Neue Zeit*, XVI, I, 1898, s. 302.

keskinäinen yhteys oli näille Englannin porvariston johtaville poliitikoille jo silloin selvä. Chamberlain saarnasi imperialismia »todellisena, viisaana ja taloudellisena politiikkana» viitaten erikoisesti siihen kilpailuun, jota Englanti kohtaa nyt maailmanmarkkinoilla Saksan, Amerikan ja Belgian taholta. Pelastus on monopolissa, sanoivat kapitalistit perustaessaan kartelleja, syndikaatteja ja trusteja. Pelastus on monopolissa, toistivat porvariston poliittiset johtajat kiirehtiessään kaappaamaan vielä jakamattomia maailman osia. Ja Cecil Rhodesin läheinen ystävä, sanomalehtimies Stead kertoi tämän puhuneen hänelle vuonna 1895 imperialistisista aatteistaan:

Olin eilen Lontoon East Endissa (työläiskorttelissa) ja kävin eräässä työttömien kokouksessa. Kun kuuntelin siellä vilttejä puheita, jotka olivat pelkkää huutoa: leipää! leipää!, niin kotiin mennessäni ja näkemääni mietiskellessäni tulin entistä enemmän vakuuttuneeksi imperialismien tärkeydestä... Minun pyhä aatteeni on yhteiskunnallisen kysymyksen ratkaiseminen, nimittäin: pelastaaksemme Yhdistyneen Kuningaskunnan neljäkymmentä miljoonaa asukasta tuhoisalta kansalaissodalta meidän, siirtomaapoliitikkojen, on vallattava uusia maita sijoittaaksemme liikaväestön, hankkiaksemme uusia myyntialueita tehtaissa ja kaivoksissa tuotettaville tavaroille. Imperiumi on leipäkysymys, olen sen aina sanonut. Ellette halua kansalaissotaa, teidän täytyy tulla imperialisteiksi.*

Näin puhui vuonna 1895 Cecil Rhodes, miljonääri, finanssikuningas, buurisodan pääsyyllinen; hänen imperialismien puolustuksensa on vain karkeahkoa ja kyynillistä, mutta asiallisesti se ei eroa herrojen Maslovin, Südekumin, Potresovin, Davidin, Venäjän marxilaisuuden perustajan ym. ym. »teoriasta». Cecil Rhodes oli hiukan rehellisempi sosiaalisovinisti...

* *Die Neue Zeit*, XVI, I, 1898, s. 304.

Antaaksemme mahdollisimman tarkan kuvan maailman alue- ja siinä tapahtuneista muutoksista viime vuosikymmenten aikana käyttämme niitä tilastoja, joita Supan esittää mainitussa teoksessaan maailman kaikkien valtojen siirtomaanomistuksesta. Supan ottaa vuodet 1876 ja 1900; me otamme vuoden 1876 – ajankohdan, joka on valittu sängen onnistuneesti, sillä juuri siihen mennessä voidaan yleensä katsoa Länsi-Euroopan kapitalismin kehitys päättyneeksi sen esimonopolistisessa vaiheessa – ja vuoden 1914, asettaen Supanin numeroiden tilalle tuoreemmat tiedot Hübnerin »Maantieteellisistä tilastotaulukoista». Supan ottaa vain siirtomaat; me pidämme hyödyllisenä – esittääksemme täydellisen kuvan maailmanjaosta – lisätä lyhyesti tiedot sellaisistakin maista, jotka eivät ole siirtomaita, ja puolisiirtomaita, joihin luemme Persian, Kiinan ja Turkin: ensin mainittu on jo melkein täydellisesti muuttunut siirtomaaksi. Kiina ja Turkki ovat muuttumassa siirtomaiksi. Saamme seuraavat tulokset

Suurvaltojen siirtomaanomistus:
(milj. neliökilometriä ja milj. asukasta)

	Siirtomaat				Emämaat		Kaikkiaan	
	1876		1914		1914		1914	
	km ²	asukk.	km ²	asukk.	km ²	asukk.	km ²	asukk.
Englanti	22,5	251,9	33,5	393,5	0,3	46,5	33,8	440,0
Venäjä	17,0	15,9	17,4	33,2	5,4	136,2	22,8	169,4
Ranska	0,9	6,0	10,6	55,5	0,5	39,6	11,1	95,1
Saksa	–	–	2,9	12,3	0,5	64,9	3,4	77,2
Yhdysvallat	–	–	0,3	9,7	9,4	97,0	9,7	106,7
Japani	–	–	0,3	19,2	0,4	53,0	0,7	72,2

	Siirtomaat				Emämaat		Kaikkiaan	
	1876		1914		1914		1914	
	<i>km²</i>	<i>asukk.</i>	<i>km²</i>	<i>asukk.</i>	<i>km²</i>	<i>asukk.</i>	<i>km²</i>	<i>asukk.</i>
Yhteensä 6 suurvaltaa	40,4	273,8	65,0	523,4	16,5	437,2	81,5	960,6

	<i>km²</i>	<i>asukk.</i>
Muiden valtioiden (Belgian, Hollannin ym.) siirtomaat	9,9	45,3
Puolisiirtomaat (Persia, Kiina, Turkki)	14,5	361,2
Muut maat	28,0	289,9
<hr/>		
Koko maailma	133,9	1657,0

Tästä näemme havainnollisesti, miten »täydellinen» maailmanjako oli 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Kuuden suurvallan siirtomaanomistukset ovat laajenneet vuoden 1876 jälkeen valtavasti: enemmän kuin puolitoistakertaisesta, 40:stä 65:een miljoonaan neliökilometriin; lisäys on 25 miljoonaa km^2 eli puolitoista kertaa suurempi kuin emämaiden alue (16,5 milj.). Vuonna 1876 ei kolmella valtakunnalla ollut lainkaan siirtomaita ja neljännellä, Ranskalla, niitä oli vain nimeksi. Vuoteen 1914 mennessä nämä neljä valtakuntaa ovat hankkineet siirtomaita 14,1 miljoonaa km^2 , so. noin puolitoista kertaa Eurooppaa suuremman alan, jolla on väestöä melkein 100 miljoonaa henkeä. Siirtomaanomistukset ovat laajentuneet hyvin epätasaisesti. Jos verrataan keskenään esimerkiksi Ranskaa, Saksaa ja Japania, jotka eivät suurestikaan eroa toisistaan alueensa laajuuden ja asukasmäärän puolesta, niin käy selväksi, että ensin mainittu on hankkinut melkein kolme kertaa niin paljon siirtomaita (pinta-altaan) kuin toinen ja kolmas yhteensä. Mutta Ranska oli myös finanssipääoman suuruuteen nähden tarkastelemamme kauden alussa luultavasti muutamia kertoja rikkaampi kuin Saksa ja Japa-

ni yhteensä. Siirtomaanomistuksen laajuuteen vaikuttavat puhtaasti taloudellisten ehtojen lisäksi ja niiden perustalla maantieteelliset ym. ehdot. Niin voimakkaasti kuin maailman tasoittuminen, talouden ja elämän ehtojen tasoittuminen suurteollisuuden, vaihdon ja finanssipääoman painostuksesta onkin tapahtunut viime vuosikymmenten aikana eri maissa, ero on silti vielä melkoinen, ja kuuden mainitun maan joukossa näemme ensiksikin nuoria, tavattoman nopeasti edistyneitä kapitalistisia maita (Amerikan, Saksan ja Japanin); toiseksi vanhan kapitalistisen kehityksen maita (Ranskan ja Englannin), jotka ovat viime aikoina edistyneet paljon hitaammin kuin ensin mainitut; kolmanneksi taloudellisessa suhteessa eniten takapajulle jääneen maan (Venäjän), jossa uusin kapitalistinen imperialismi on niin sanoaksemme kiedottu erittäin tiheään esikapitalististen suhteiden verkkoon.

Suurvalloille kuuluvien siirtomaiden rinnalle olemme asettaneet pikkuvaltioiden vähäiset siirtomaat, jotka esiintyvät niin sanoaksemme lähimpänä siirtomaiden mahdollisen ja todennäköisen »uudelleenjaon» kohteena. Nämä pikkuvaltiot säilyttävät siirtomaansa pääasiallisesti vain siksi, että suurvaltojen välillä on eturistiriitoja, hankauksia ym., jotka estävät pääsemästä sopimukseen saaliinjaosta. Mitä tulee »puolisiirtomaa»valtioihin, niin ne ovat esimerkkinä niistä siirtymismuodoista, joita tavataan luonnon ja yhteiskunnan kaikilla aloilla. Finanssipääoma on niin suuri, voidaanpa sanoa ratkaiseva voima kaikissa taloudellisissa ja kaikissa kansainvälisissä suhteissa, että se kykenee alistamaan ja todellisuudessa alistaa alaisekseen jopa täydellisintä valtiollista riippumattomuutta nauttivia valtioitakin; siitä näemme heti esimerkkejä. Mutta suurimmat »mukavuudet» ja suurimmat edut finanssipääomalle tuottaa tietenkin sellainen alistaminen, johon liittyy alistettavien maiden ja kansojen valtiollisen riippumattomuuden menetys. Puolisiirtomaat ovat tässä suhteessa tyypillinen »väliaste». On selvää, että taistelun

näistä puolittain riippuvaisista maista täytyi erikoisesti kärjistyä finanssipääoman kaudella, kun muu maailma oli jo jaettu.

Siirtomaapolitiikkaa ja imperialismia oli olemassa jo ennen kapitalismin uusinta vaihetta, vieläpä ennen kapitalismiakin. Orjuuteen perustunut Rooma harjoitti siirtomaapolitiikkaa ja toteutti imperialismia. Mutta »yleiset» pohdiskelut imperialismista, joissa unohdetaan tai jätetään taka-alalle yhteiskunta- ja talousmuodostumien perinpohjainen erilaisuus, muuttuvat auttamattomasti mitä tyhjimäksi laverteluksi tai pöyhkeilyksi, sen tapaiseksi kuin »suuren Rooman» vertaaminen »suureen Britanniaan»*. Vieläpä kapitalismin *entisten* vaiheiden kapitalistinen siirtomaapolitiikkakin eroaa oleellisesti finanssipääoman siirtomaapolitiikasta.

Uusimman kapitalismin perustunnusmerkkinä on suurimpien yrittäjien monopoliliittojen herruus. Tällaiset monopolit ovat lujimmillaan silloin, kun *kaikki* raaka-ainelähteet anastetaan yksin käsiin, ja me olemme nähneet, kuinka innokkaasti kansainväliset kapitalistiliitot ponnistelevat riistääkseen vastustajalta kaikkinaiset kilpailumahdollisuudet, ostaakseen esimerkiksi rautamalmin alueet tai öljylähteet jne. Jo pelkkä siirtomaan omistaminen antaa taistelussa kilpailijaa vastaan täydet takeet monopolin menestykselle kaikkien sattumien varalta – jopa senkin sattuman varalta, että vastustaja haluaisi puolustautua valtionmonopolia koskevan lain avulla. Mitä kehittyneempää kapitalismi on, mitä voimakkaammin tuntuu raaka-aineiden puute, mitä ankarampaa on kilpailu ja raaka-ainelähteiden tavoittelu koko maailmassa, sitä hurjempaa on taistelu siirtomaiden hankkimiseksi.

»Voidaan esittää väite», kirjoittaa Schilder, »joka eräistä ehkä näyttäne paradoksilta, nimittäin, että kaupunki- ja teollisuusväestön kasvu saattaa enemmän tai vähemmän läheisessä tulevaisuudessa häiriytyä paljon pikemmin teollisuuden raaka-aineiden puutteen

* C. P. Lucas. *Greater Rome and Greater Britain*, Oxford 1912 tai Earl of Cromer. *Ancient and Modern Imperialism*, London 1910.

kuin elintarvikkeiden puutteen takia.» Niinpä esimerkiksi jatkuvasti kallistuvan puun puute käy yhä tuntuvammaksi, samoin nahkan sekä kutomateollisuuden raaka-aineiden puute.

Teollisuudenharjoittajain liitot yrittävät saattaa tasapainoon maatalouden ja teollisuuden koko maailmantalouden puitteissa; esimerkkinä voidaan mainita vuodesta 1904 toimiva, eräiden tärkeimpien teollisuusvaltioiden puuvillankehruutehtailijain yhtymien kansainvälinen liitto ja myös sen esikuvan mukaan vuonna 1910 perustettu Euroopan pellavankehruutehtailijain yhtymien liitto.*

Porvarilliset reformistit ja niiden joukossa erikoisesti nykypäivien kautskylaiset yrittävät tietenkin väheksyä tällaisten tosiasiain merkitystä viittaamalla siihen, että raaka-aineita »voitaisiin» saada vapailta markkinoilta ilman »kallista ja vaarallista» siirtomaapolitiikkaa, että raaka-ainetarjontaa »voitaisiin» lisätä tavattomasti kohentamalla »yksinkertaisesti» maatalouden tilaa yleensä. Mutta tällaiset viittaukset muuttuvat imperialismiin puolusteluksi, sen kaunisteluksi, sillä ne perustuvat uusimman kapitalismin tärkeimmän erikoisuuden, monopolien unohtamiseen. Vapaat markkinat siirtyvät yhä enemmän menneisyyteen, monopolistiset syndikaatit ja trustit rajoittavat niitä päivä päivältä yhä enemmän, ja maatalouden tilan »yksinkertainen» kohentaminen merkitsee joukkojen aseman kohentamista, työpalkkojen korottamista ja voiton vähenemistä. Mutta missä muualla, paitsi imelien reformistien mielikuvituksessa, on trusteja, jotka huolehtivat joukkojen asemasta siirtomaavalloitusten asemasta?

Paitsi jo löydettyjä raaka-ainelähteitä finanssipääomalle ovat tärkeitä myös mahdolliset lähteet, sillä tekniikka kehittyy meidän päivinämme uskomattoman nopeasti, ja maat, jotka ovat tänään kelpaamattomia, voidaan huomenna tehdä kelvollisiksi, jos löydetään

* Schilder, mt. s. 38–42.

uusia menetelmiä (sitä varten suurpankki voi varustaa erikoisen insinööri-, agronomi- ym. retkikunnan) ja jos käytetään suuria pääomia. Sama koskee mineraalirikkauksien etsintää, niiden taikka näiden raaka-aineiden ym. uusia jalostustapoja ja tarkkaa hyväksikäyttöä jne. Tästä johtuu finanssipääoman väistämätön pyrkimys talousalueen, jopa yleensäkin alueen laajentamiseen. Samoin kuin trustit kapitalisoivat omaisuutensa kaksinkertaisen tai kolminkertaisen arvion mukaan pitäen silmällä »mahdollisia» tulevia (eikä nykyisiä) voittoja, pitäen silmällä monopolin myöhempiä tuloksia, samoin myös finanssipääoma yleensä pyrkii anastamaan mahdollisimman paljon maita, miten tahansa, millaisia tahansa ja missä tahansa, pitäen silmällä mahdollisia raaka-ainelähteitä ja peläten jäävänsä alakynteen vimmatuissa taistelussa viimeisistä, vielä jakamattomista maailman alueista tai jo jaettujen alueiden uudelleenjaosta.

Englannin kapitalistit pyrkivät kaikin tavoin kehittämään puuvillantuotantoa omassa siirtomaassaan, Egyptissä: vuonna 1904 oli Egyptin viljelystä 2,3 miljoonasta hehtaarista jo otettu puuvillan viljelykseen 0,6 miljoonaa, toisin sanoen yli neljäsosa; Venäjän kapitalistit tekevät samoin omassa siirtomaassaan Turkestanissa, koska he siten voivat helpommin lyödä ulkomaiset kilpailijansa, voivat helpommin monopolisoida raaka-ainelähteet, luoda mahdollisimman edullisen, voittoja tuottavan kutomotrustin, jolla on »kombinoitu» tuotanto ja joka keskittää yksiin käsiin puuvillan tuotannon sekä jalostuksen *kaikki* vaiheet.

Pääoman viennin edut kannustavat yhtäläisesti myös siirtomaavaltauksiin, sillä siirtomaamarkkinoilla on helpompi (ja toisinaan vain siellä mahdollistakin) raivata tieltä kilpailija monopolistisin keinoin, varmistaa omat toimitukset, lujittaa vastaavat »suhteet» jne.

Finanssipääoman pohjalla kasvanut talouden ulkopuolinen päällysrakenne, finanssipääoman politiikka, sen ideologia voimistaa

pyrkimystä siirtomaiden valtaamiseen. »Finanssipääoma ei halua vapautta, vaan herruutta», sanoo aivan oikein Hilferding. Ja eräs ranskalainen porvarillinen kirjoittaja tavallaan kuin kehittää ja täydentää edellä esitettyjä Cecil Rhodesin ajatuksia kirjoittaessaan, että nykyajan siirtomaapolitiikan taloudellisiin syihin on lisättävä yhteiskunnalliset:

elämän kasvavan monimutkaisuuden ja vaikeuden johdosta, joka painaa paitsi työläisjoukkoja myös keskiluokkia, kasautuu kaikissa vanhan sivistyksen maissa "yhteiskunnallista rauhaa uhkaava kärsimättömyys, ärtyneisyys, suuttumus; tietyiltä luokkarateilta suistetulle energialle täytyy löytää käyttömahdollisuuksia, antaa sille tointa maan ulkopuolella, ettei sisällä tapahtuisi räjähdys".*

Kun kerran on puhe kapitalistisen imperialismin kauden siirtomaapolitiikasta, on välttämätöntä huomauttaa, että finanssipääoma ja sitä vastaava kansainvälinen politiikka, joka on suurvaltojen taistelua maailman taloudellisesta ja poliittisesta jakamisesta, luovat monia valtiollisen riippuvuuden välimuotoja. Tälle kaudelle eivät ole tyypillisiä ainoastaan maiden kaksi perusr ryhmää: siirtomaita omistavat maat ja siirtomaat, vaan myös eri tavoin riippuvaiset, valtiollisesti, muodollisesti itsenäiset, mutta todellisuudessa finanssitaloudellisen ja diplomaattisen riippuvuuden verkkoon sotkeutuneet maat. Yhteen näistä muodoista – puolisiirtomaihin – olemme jo edellä viitanneet. Mallinäytteenä toisesta muodosta on esimerkiksi Argentiina.

»Etelä-Amerikka, varsinkin Argentiina», kirjoittaa Schulze-Gaevernitz teoksessaan brittiläisestä imperialismista, »on siinä määrin finanssitaloudellisesti riippuvainen Lontoosta, että sitä sopii nimittää melkeinpä Englannin kauppasiirtomaaksi.»** Pääomat, jotka

* Wahl. *La France aux colonies*, siteeraus Henri Russierilta. *Le Partage de l'Océanie*. Paris 1905, p. 165.

** Schulze-Gaevernitz. *Britischer Imperialismus und englischer Freihandel zu Beginn des 20-ten Jahrhunderts*, Leipzig 1906, 318. Samaa puhuu Sartorius v. Walterschau-

Englanti on sijoittanut Argentiinaan, Schilder määritteli Itävalta-Unkarin Buenos Airesin konsulin vuodelta 1909 antamien tietojen mukaan $8\frac{3}{4}$ miljardiksi frangiksi. On helppo käsittää, miten lujat siteet Englannin finanssipääoma – ja sen uskollinen »ystävä», diplomatia – saa tämän ansiosta Argentiinan porvaristoon, sen koko taloudellisen ja valtiollisen elämän johtaviin piireihin.

Hieman toisenlaisessa muodossa esiintyvää finanssitaloudellista ja diplomaattista riippuvuutta valtiollisen riippumattomuuden säilyessä näemme Portugalin tapauksessa. Portugali on itsenäinen, suvereeninen valtio, mutta tosiasiasa se on jo yli 200 vuoden ajan, Espanjan perimyssodan (1701–1714) ajoista, ollut Englannin protektoraattina. Englanti on puolustanut sitä ja sen siirtomaita lujittaakseen omaa asemaansa taistelussa vihollisiaan, Espanjaa ja Ranskaa, vastaan. Englanti on saanut vastikkeeksi kauppautuja, paremmat ehdot tavarain ja varsinkin pääoman viennissä Portugaliin ja sen siirtomaihin, Portugalin satamien ja saarten, sen kaapeleitten ym. käyttömahdollisuuden jne.* Tämän tapaisia suhteita on erinäisten suurten ja pienten valtioiden välillä ollut aina, mutta kapitalistisen imperialismin kaudella ne muodostuvat yleiseksi järjestelmäksi, kuuluvat osana »maailmanjakoon» liittyvien suhteitten summaan, muuttuvat yleismaailmallisen finanssipääoman operaatioiden renkaiksi.

Päätäksemme kysymyksen maailmanjaosta, on meidän huomautettava vielä seuraavaa. Tämä kysymys on asetettu täysin avoimesti ja selvästi juuri 19. vuosisadan lopussa ja 20. vuosisadan alussa ei ainoastaan Amerikan kirjallisuudessa Espanjan ja Amerikan sodan jälkeen ja Englannin kirjallisuudessa buurisodan jälkeen eikä ainoastaan Saksan kirjallisuudessa, joka on »innokkaimmin» seurannut »brittiläistä imperialismia» ja järjestelmällisesti arvioinut

sen *Das volkwirtschaftliche System der Kapitalanlage im Auslande*, Berlin 1907, s. 46.

* Schilder, mt. I osa, s. 160–161.

tätä tosiasiaa. Myös Ranskan porvarillisessa kirjallisuudessa on kysymys asetettu niin selvästi ja laajasti, kuin se porvarilliselta näkökannalta on ajateltavissa. Viittaamme historioitsija Driaultiin, joka kirjassaan »Valtiolliset ja yhteiskunnalliset probleemit 19. vuosisadan lopulla» luvussa »suurvalloista ja maailmanjaosta» kirjoitti seuraavaa:

Viime vuosien kuluessa ovat Euroopan ja Pohjois-Amerikan valtiot vallanneet kaikki vapaat paikat maapallolla, Kiinaa lukuun ottamatta. Tällä pohjalla on jo tapahtunut eräitä selkkauksia ja vaikutusvallan siirtymisiä, jotka ovat ennakkoviestejä vielä kauheammista purkauksista lähitulevaisuudessa. Sillä täytyy kiirehtiä: kansakunnat, jotka eivät ole turvanneet itseään, ovat vaarassa jäädä ainiaksi osattomiksi ja sivuun siitä maailman jättäjäisriistosta, joka tulee olemaan seuraavan (ts. 20.) vuosisadan oleellisimpia tosiasioita. Juuri tämän takia on koko Euroopan ja Amerikan vallannut viime aikoina siirtomaalajennusten, "imperialismin" kuume, joka on 19. vuosisadan lopun merkittävin ja luonteenomaisin piirre.

Ja tekijä lisäsi:

Tässä maailman jakamisessa, tässä maailman aarteiden ja suurmarkkinain hurjassa takaa-ajossa, on tällä, 19. vuosisadalla perustettujen valtakuntien suhteellinen voima aivan suhteeton siihen asemaan nähden, joka on Euroopassa niitä perustaneilla kansakunnilla. Valtiot, jotka ovat Euroopassa vallitsevia ja päättävät sen kohtaloista, eivät ole samassa määrin vallitsevia koko maailmassa. Ja koska siirtomaamahti sekä vielä arvioimattomien rikkauksien omistamishalu tulevat ilmeisesti vaikuttamaan heijastuksellisesti Euroopan valtakuntien suhteelliseen voimaan, niin tämän vuoksi siirtomaakysymys – "imperialismi", jos niin halutaan sanoa –, joka on jo muuttanut itse Euroopan poliittiset olot, tulee muuttamaan niitä yhä enemmän ja enemmän.*

* J.-E. Driault. *Problemes politiques et sociaux*. Paris 1900, s. 299.

VII

IMPERIALISMI KAPITALISMIN ERITYISENÄ VAIHEENA

Nyt meidän on koetettava tehdä tietynlaiset loppupäätelmät, yhteenveto siitä, mitä edellä on sanottu imperialismista. Imperialismi muodostui yleensä kapitalismin perusominaisuuksien edelleenkehittymisenä ja niiden suoranaisena jatkona. Mutta kapitalismi muuttui kapitalistiseksi imperialismiksi vasta tietyllä, erittäin korkealla kehitystasellaan, jolloin kapitalismin eräät perusominaisuudet alkoivat muuttua vastakohtakseen, jolloin kautta koko linjan muodostuivat ja tulivat ilmi kapitalismista korkeampaan yhteiskunnalliseen talousmuotoon vievän siirtymiskauden piirteet. Taloudellisesti tärkeintä tässä prosessissa on kapitalistisen vapaan kilpailun vaihtuminen kapitalistisiin monopoleihin. Vapaa kilpailu on kapitalismin ja tavaratuotannon perusominaisuus yleensä; monopoli on vapaan kilpailun suoranainen vastakohta, mutta vapaa kilpailu on silmiemme edessä alkanut muuttua monopoliksi luomalla suurtuotannon tilalle vieläkin suuremman, viemällä tuotannon ja pääoman keskityksen niin pitkälle, että siitä syntyi ja edelleen syntyy monopoli: kartellit, syndikaatit, trustit ja niiden kanssa yhteensulautuva kymmenkunnan miljardipankin pääoma. Ja samalla nuo vapaasta kilpailusta esiin kasvavat monopolit eivät poista tuota kilpailua, vaan ovat olemassa sen yläpuolella ja rinnalla synnyttäneen siten monia erittäin kärkeviä ja jyrkkiä ristiriitoja, hankauksia ja selkkauksia. Monopoli on siirtymistä kapitalismista korkeampaan järjestelmään.

Jos olisi annettava mahdollisimman lyhyt määritelmä imperialismista, niin pitäisi sanoa, että imperialismi on kapitalismin monopo-

listinen vaihe. Tällaiseen määritelmään sisältyisi pääasia, sillä toisaalta finanssipääoma on harvalukuisten monopolististen jättiläispankkien pankkipääomaa, joka on sulautunut yhteen teollisuudenharjoittajain monopoliliittojen pääoman kanssa; ja toisaalta maailman jakaminen on siirtymistä sellaisesta siirtomaapolitiikasta, joka voi esteettömästi laajeta millegään kapitalisti-vallalle kuulumattomille alueille, sellaiseen siirtomaapolitiikkaan, jolloin monopolistisesti hallitaan jo loppuun saakka jaetun maapallon aluetta.

Mutta liian suppeat määritelmät, vaikka ovatkin mukavia, koska ne sisältävät yhteenvedon tärkeimmästä, ovat kuitenkin riittämättömiä, koska niistä pitää erikseen johtaa määriteltävän ilmiön varsin oleelliset piirteet. Sen vuoksi täytyy – unohtamatta kaikkien määritelmien sovinnasta ja suhteellista merkitystä yleensä, ne kun eivät milloinkaan voi käsittää ilmiön kaikinpuolisia yhteyksiä sen täydessä kehityksessä – antaa imperialismista sellainen määritelmä, että se sisältäisi seuraavat viisi imperialismiin perustunutta merkkiä: 1) tuotannon ja pääoman keskittyminen, joka on saavuttanut niin korkean kehitysasteen, että se on luonut monopolit, jotka esittävät ratkaisevaa osaa talouselämässä; 2) pankkipääoman sulautuminen yhteen teollisuuspääoman kanssa ja finanssiharvavallan muodostuminen tämän »finanssipääoman» pohjalla; 3) pääoman vienti, erotukseksi tavara-ain viennistä, saa erikoisen tärkeän merkityksen; 4) muodostuu kapitalistien kansainvälisiä monopoliliittoja, jotka jakavat maailman, ja 5) maapallon alueellinen jako suurimpien kapitalistivaltojen kesken on suoritettu loppuun. Imperialismi on kapitalismia sillä kehitysasteella, jolloin on muodostunut monopolien ja finanssipääoman herruus, pääoman vienti saanut huomattavan merkityksen, kansainväliset trustit alkaneet maailman jakamisen ja maapallon koko alueen jakaminen suurimpien kapitalististen maiden kesken on päättynyt.

Tulemme tuonnempana vielä näkemään, miten imperialismi voidaan ja pitääkin määritellä toisella tavalla, jos ei pidetä silmällä vain pelkästään taloudellisia peruskäsitteitä (joihin esitetty määritelmä rajoittuu), vaan myös kapitalismin kyseessä olevan vaiheen historiallista paikkaa kapitalismiin nähden yleensä tai imperialismiin ja työväenliikkeen kahden perussuunnan välistä suhdetta. Mutta tällä kertaa on pantava merkille, että mainitussa mielessä käsitettynä imperialismi epäilemättä on kapitalismin erikoinen kehitysvaihe. Esitäksemme lukijalle mahdollisimman perustellun kuvauksen imperialismista, koetimme tarkoituksellisesti lainata mahdollisimman paljon lausuntoja *porvarillisilta* taloustieteilijöiltä, joiden on pakko tunnustaa erikoisen kiistämättömästi todetut kapitalismin uusimman ekonomiikan tosiasiat. Samassa tarkoituksessa esitimme myös yksityiskohtaisia tilastotietoja, jotka osoittavat, nimenomaan minkälaiselle asteelle pankkipääoma on kasvanut jne., missä nimenomaan on ilmennyt määrän muuttuminen laaduksi, kehittyneen kapitalismin muuttuminen imperialismiksi. Tarpeetonta on tietenkin sanoa, että kaikki rajat luonnossa ja yhteiskunnassa ovat sovinnaisia ja muuttuvaisia, että olisi mieleöntä kiistellä esimerkiksi siitä, minä vuonna tai vuosikymmenenä imperialismi »lopullisesti» muodostui.

Mutta imperialismiin määritelmästä on väiteltävä ennenkaikkea K. Kautskyn kanssa, joka oli johtava marxilainen teoreetikko niin sanotun toisen Internationaalien kaudella eli 25-vuotiskaudella 1889–1914. Meidän imperialismi-määritelmäme perusajatuksia vastaan Kautsky esiintyi aivan päättävästi sekä vuonna 1915 että jo marraskuussa 1914, jolloin hän selitti, että imperialismilla ei ole käsitettävä talouden »vaihetta» tai astetta, vaan politiikkaa, nimenomaan määrättyä finanssipääoman »eniten suosimaa» politiikkaa, että imperialismia ja »nykyaikaista kapitalismia» ei saa »samastaa» ja että jos imperialismilla käsitetään »kaikkia nykyajan kapitalis-

min ilmiöitä» – kartelleja, protektionismia, finanssimiesten heruutta, siirtomaapolitiikkaa –, niin silloin kysymys imperialismiin välttämättömyydestä kapitalismille on »mitä latteinta tautologiaa», sillä silloinhan »imperialismi on luonnollisesti kapitalismille elintärkeä välttämättömyys» ja niin edelleen. Ilmaiseimme tarkimmin Kautskyn ajatuksen, jos esitämme hänen antamansa imperialismimääritelmän, joka suuntautuu suoraan esittämiemme ajatusten olemusta vastaan (sillä vastaväitteet niiden saksalaisten marxilaisten leiristä, jotka jo monta vuotta ovat esittäneet samantapaisia ajatuksia, ovat kauan olleet Kautskylle tunnettuja tietyn, marxilaisten keskuudessa ilmenevän virtauksen vastaväitteinä).

Kautskyn määritelmä kuuluu:

Imperialismi on korkealle kehittyneen teollisuuskapitalismin tuote. Se on kunkin teollisen kapitalistisen kansakunnan pyrkimystä liittää itseensä tai alistaa alaisekseen yhä suurempia *agraraisia* (kursivointi Kautskyn) alueita välittämättä siitä, minkä kansakuntien asuttamia ne ovat.*

Tämä määritelmä ei kelpaa kerrassaan mihinkään, sillä se ottaa yksipuolisesti, so. mielivaltaisesti, esille yksistään kansallisuuskysymyksen (joka tosin sinänsä ja myös suhteessaan imperialismiin on mitä tärkein) sitoen sen mielivaltaisesti ja *väärin vain* muita kansakuntia annektoivien maiden teollisuuspääomaan ja korostaen yhtä mielivaltaisesti ja väärin agraarialueiden annektointia.

Imperialismi on pyrkimystä annektointiin – siihen päätyy Kautskyn määritelmän *poliittinen* osa. Se on oikea, mutta äärimmäisen epätäydellinen, sillä poliittisesti imperialismi on yleensä pyrkimystä väkivaltaan ja taantumukseen. Meitä kiinnostaa kuitenkin tässä asian *taloudellinen* puoli, jonka Kautsky *itse* sisällytti omaan määritelmäänsä. Kautskyn määritelmän virheet ovat silmäänpistäviä. Imperialismille juuri ei olekaan luonteenomaista teollisuus-

* *Die Neue Zeit*, 194, 2, (32 v.), s. 909, 11. syyskuuta 1914. Vrt. 1915, 2, s. 107 ja seur.

pääoma, vaan finanssipääoma. Ei ole sattuma, että Ranskassa juuri erikoisen nopea *finanssipääoman* kehitys, teollisuuspääoman samalla heikentyessä, aiheutti viime vuosisadan 80-luvulta alkaen annektointi(suirtomaa)politiikan äärimmäisen kärjistymisen. Imperialismille on luonteenomaista juuri pyrkimys annektoida *ei vain* agraarialueita, vaan jopa aidoimpia teollisuusalueitakin (Belgiaan kohdistuvat Saksan ja Lothringeniin kohdistuvat Ranskan pyyteet), sillä ensinnäkin loppuun suoritettu maailmanjako pakottaa *uudelleenjaossa* kahmimaan *kaikenlaisia* maita; toiseksi, imperialismille on oleellista muutamien suurvaltojen kilpataistelu hegemoniasta, ts. pyrkimys maiden valtaukseseen ei siinä määrin suorastaan itseään varten kuin vastustajan heikentämiseksi ja *sen* hegemonian järjyttämiseksi (Saksalle Belgia on erikoisen tärkeä tukikohtana Englantia vastaan Englannille Bagdad tukikohtana Saksaa vastaan jne.).

Kautsky vetoaa erikoisesti – ja tavan takaa – englantilaisiin, jotka muka ovat vakiinnuttaneet imperialismi-sanalle puhtaasti poliittisen merkityksen siinä mielessä kuin hänkin. Otamme englantilaisen Hobsonin ja luemme: hänen »Imperialismi» teoksestaan vuodelta 1902:

Uusi imperialismi eroaa vanhasta ensinnäkin siinä, että: se asettaa yhden ainoan kasvavan valtakunnan pyrkimysten tilalle sellaisten kilpailevien valtakuntien teorian ja käytännön, joista kuttakin johtavat samanlaiset pyrkimykset valtiolliseen laajentumiseen ja kaupallisen hyödyn saantiin; toiseksi siinä, että finanssi-edut tai pääoman sijoittamisedut ovat hallitsevia kauppaetuihin nähden.*

Näemme, että Kautsky on tosiasiasa ehdottomasti väärässä vedotessaan yleensä englantilaisiin (hän voisi vedota korkeintaan Englannin vulgääriisiin imperialisteihin tai imperialismiin suoranaisiin puolustajiin). Näemme, että Kautsky, esiintyessään muka edel-

*Hobson. *Imperialism*. London 1902, p. 324.

leenkin marxilaisuuden puoltajana, itse asiassa ottaakin askelen taaksepäin *sosiaaliliberaali* Hobsoniin verraten, joka ottaa *oikeamin* huomioon nykyaikaisen imperialismiin kaksi »historiallisesti konkreettista» tunnusmerkkiä (Kautsky suorastaan pilkkaa määritelmällään historiallista konkreettisuutta!), nimittäin: 1) *muutamien* imperialismien kilpataistelun ja 2) finanssiherran vallitsevan aseman kauppiaseen nähden. Mutta jos kyse on pääasiassa siitä, että teollisuusmaa annektoi agraarimaan, niin siten asetetaan etualalle kauppiaan merkitys.

Kautskyn määritelmä ei ole vain väärä ja epämarxilainen. Se on pohjana kokonaiselle katsantokantain järjestelmälle, jotka kautta linjan tekevät eron sekä marxilaisesta teoriasta että marxilaisesta käytännöstä; ja siitä tulee vielä tuonnempana puhe. Kerrassaan kevytmielistä on se kiista sanoista, jonka Kautsky on herättänyt: nimittääkö kapitalismin uusinta astetta imperialismiksi vaiko finanssipääoman asteeksi. Nimittäkää sitä miten haluatte, se on samantekevää. Asian ydin on siinä, että Kautsky irrottaa imperialismiin politiikan sen ekonomiaasta puhuessaan valtauksista finanssipääoman »eniten suosimana» politiikkana ja asettaessaan sitä vastaan toisen, samalla finanssipääoman pohjalla myös muka mahdollisen porvarillisen politiikan. Tämän mukaan siis talouden alalla olevat monopolit soveltuisivat yhteen sellaisen poliittisen toiminnan kanssa, joka ei ole monopolistista, väkivaltaista eikä valloitushaluista. Tämän mukaan siis maapallon alueellinen jako, joka on suoritettu loppuun juuri finanssipääoman kaudella ja muodostaa kapitalististen suurvaltioiden kilpataistelun nykyisten muotojen omalaatuisuuden perustan, sopii yhteen ei-imperialistisen politiikan kanssa. Tuloksena on kapitalismin uusimman asteen oleellisimpien perusvastakohtien hämääminen ja silottelu sen sijaan, että paljastettaisiin niiden syvyys, tuloksena on porvarillinen reformismi marxilaisuuden asemesta.

Kautsky väittelee imperialismiin ja aluevaltausten saksalaista puolustajaa Cunowia vastaan, joka järkeilee puisevasti ja kyynillisesti: imperialismi on nykyaikaista kapitalismia; kapitalismin kehitys on välttämätöntä ja edistyksestä; imperialismi on siis edistyksestä; imperialismiin edessä siis täytyy nöyrillä ja ylistää sitä! Tämä muistuttaa hiukan sitä pilakuvaa, jonka narodnikit piirsivät Venäjän marxilaisista vuosina 1894–1895: muka, jos marxilaiset pitävät kapitalismia Venäjällä kieltämättömänä ja edistyksestä, niin heidän tulee avata kapakka ja ryhtyä juurruttamaan kapitalismia. Kautsky väittää Cunowia vastaan: ei imperialismi ei ole nykyaikaista kapitalismia, vaan ainoastaan yksi nykyaikaisen kapitalismin politiikan muodoista, ja me voimme ja meidän tulee taistella tätä politiikkaa vastaan, taistella imperialismia, aluevaltauksia ym. vastaan. Vastaväite näyttää täysin nuhteettomalta, mutta todellisuudessa se on hienompaa, verhotumpaa (ja sen vuoksi vaarallisempaa) saarnaa sovinnosta imperialismiin kanssa, sillä sellainen »taistelu» trustien ja pankkien politiikkaa vastaan, joka ei kajoa trustien ja pankkien talouden perusteisiin, rajoittuu porvarilliseen reformismiin ja passifismiin, hyviin ja hurskaksiin toivomuksiin. Vallitsevien ristiriitojen kuitaamista puheilla ja kaikkein tärkeimpien ristiriitojen unohtamista niiden perinpohjaisen paljastamisen asemesta – sellaista on Kautskyn teoria, jolla ei ole mitään yhteistä marxilaisuuden kanssa. Ja on selvää, että tällainen »teoria» puolustaa vain ajatusta yhtenäisyydestä Cunowien kanssa!

»Puhtaasti taloudelliselta kannalta», kirjoittaa Kautsky, »ei ole mahdotonta, että kapitalismi elää vielä yhden uuden vaiheen, kartellipolitiikan siirtämisen ulkopolitiikkaan, ultraimperialismin vaiheen», ts. yli-imperialismin vaiheen, koko maailman imperialismien yhdistymisen eikä niiden taistelun vaiheen, kapitalismin vallitessa tapahtuvan sotien loppumisen vaiheen, »kansainvälisesti yhtyneen finanssipääoman yhteisen maailmanriiston» vaiheen.**

* *Die Neue Zeit*, 1914, 2 (32 v.), s. 921, 11. syyskuuta 1914. Vrt. 1915, 2, s. 107 ja seur.

** Sama, 1915, 1, s. 144, 30. huhtikuuta 1915.

Tämän »ultraimperialismin teorian» käsittelyyn meidän täytyy pysähtyä tuonnempana osoittaaksemme seikkaperäisesti, miten jyrkästi ja peruuttamattomasti se sanoutuu irti marxilaisuudesta. Tässä meidän on luotava tämän esityksen yleissuunnitelman mukaisesti silmäys tätä kysymystä koskeviin tarkkoihin taloudellisiin tilastotietoihin. Onko »ultraimperialismi» »puhtaasti taloudelliselta näkökannalta» mahdollinen vai onko se ultrapöytä?

Jos puhtaasti taloudellisella näkökannalla tarkoitetaan »puhdasta» abstraktiota, niin silloin kaikki, mitä voidaan sanoa, sisältyy teesiin: kehitys kulkee monopoleihin, siis yhtä maailmanmonopolia, yhtä maailmantrustia kohti. Se on kiistämätöntä, mutta se on myös täysin sisällyksetöntä, samantapaista kuin väite, että »kehitys kulkee» elintarvikkeiden tuottamiseen laboratorioissa. Tässä mielessä ultraimperialismin »teoria» on samanlaista hölynpölyä kuin olisi »ultramaanviljelyksen teoria».

Jos taas puhutaan finanssipääoman kauden »puhtaasti taloudellisista» olosuhteista 1900-luvun alkuun kuuluvana konkreettisena historiallisena kautena, niin paras vastaus »ultraimperialismin» kuolleisiin abstraktioihin (jotka palvelevat yksinomaan mitä taantumuksellisinta tarkoituserää: huomion johtamista pois *vallitsevien* ristiriitojen syvällisyydestä) on se, että niitä vastaan asetetaan nykyaikaisen maailmantalouden konkreettinen taloudellinen todellisuus. Kautskyn joutavanpäiväiset jutut ultraimperialismista tukevat mm. sitä syvästi virheellistä ja imperialismin puolustajien myllyyn vettä valavaa ajatusta, että finanssipääoman herruus muka heikentää epätasaisuutta ja ristiriitoja maailmantaloudessa, vaikka se tosiasiasa voimistaa niitä. Pienessä kirjassessaan »Johdatus maailmantalouteen»* R. Calwer on yrittänyt tehdä yhteenvedon tärkeimmistä puhtaasti taloudellisista tilastotiedoista, joiden pohjalla voidaan saada konkreettinen käsitys maailmantalouden

* R. Calwer. *Einführung in die Weltwirtschaft*. Berlin 1906.

sisäisistä keskinäissuhteista 19. ja 20. vuosisatojen vaihteessa. Hän jakaa maailman viiteen »taloudelliseen pääalueeseen»: 1) Keski-Euroopan (koko Eurooppa, Venäjää ja Englantia lukuun ottamatta); 2) Britannian; 3) Venäjän; 4) Itä-Aasian ja 5) Amerikan talousalue, lukien siirtomaat niiden valtioiden »alueisiin», joille ne kuuluvat, ja »jättäen sivuun» harvat talousalueitten kesken jakamattomat maat, esimerkiksi Persian, Afganistanin ja Arabian Aasiassa, Marokon ja Abessinian Afrikassa jne.

Seuraavassa lyhennettynä hänen esittämänsä taloudelliset tiedot näistä alueista:

<i>Maailman taloudelliset pääalueet</i>	<i>Maa-alue</i> (milj. km ²)	<i>Väestö</i> (miljoonaa)	<i>Liikennelaitos</i>		<i>Kauppa</i>		<i>Teollisuus</i>	
			rautatiet (tuhatta km)	kauppalaivasto (milj. tonnia)	tuonti ja vienti (milrd. markkaa)	kivihiilen tuotanto (milj. tonnia)	raaka-auran tuotanto (milj. tonnia)	vartiinoiden lukumäärä puuvillateollisuudessa (milj.)
1) Keski-Euroopan	27,6 (23,6)	388 (146)	204	8	41	251	15	26
2) Britannian	28,9 (28,6)	398 (355)	140	11	25	249	9	51
3) Venäjän	22	131	63	1	3	16	3	7
4) Itä-Aasian	12	389	8	1	2	8	0,02	2
5) Amerikan	30	148	379	6	14	245	14	19

Suluissa siirtomaiden maa-alue ja väestö.

Näemme kolme aluetta, joilla kapitalismi on kehittynyt korkealle (liikennelaitoksen, kaupan ja teollisuuden voimakas kehitys): Keski-Euroopan, Britannian ja Amerikan. Niiden joukossa on kolme maailmaa hallitsevaa valtiota: Saksa, Englanti ja Yhdysvallat. Imperialistinen kilpailu ja taistelu niiden välillä on kärjistynyt äärimilleen sen vuoksi, että Saksalla on mitättömän pieni alue ja vähän siirtomaita; »Keski-Euroopan» muodostuminen on vielä tulevai-

suuden asia, ja sen syntyminen tapahtuu hurjassa taistelussa. Toistaiseksi koko Euroopan tunnusmerkkinä on valtiollinen pirstoutuneisuus. Britannian ja Amerikan alueella sitä vastoin valtiollinen keskitys on hyvin suuri, mutta ensin mainitun äärettömien ja toisen mitättömän vähäisten siirtomaiden välillä on valtava epäsuhte. Siirtomaissa taas kapitalismin kehitys on vasta alussa. Taistelu Etelä-Amerikasta käy yhä kärkevämmäksi.

Kaksi aluetta – Venäjä ja Itä-Asia – ovat kapitalismin heikon kehityksen alueita. Ensin mainitussa on asutus tavattoman harva, toisessa – tavattoman tiheä; ensin mainitussa on valtiollinen keskitys suuri, toisesta sitä puuttuu. Kiinaa on vasta alettu jakaa, ja taistelu siitä Japanin, Yhdysvaltojen ym. välillä kärjistyy yhä enemmän.

Verratkaa tähän todellisuuteen – taloudellisten ja poliittisten olosuhteiden tavattomaan erilaisuuteen, eri maiden kasvunopeuden ynnä muun. äärimmäiseen epätasaisuuteen ja imperialististen valtioiden väliseen raivoisaan taisteluun – Kautskyn tyhmiä kaskuja »rauhallisesta» ultraimperialismista. Eikö se olekin säikähtäneen pikkuporvarin taantumuksellinen yritys piiloutua ankaralta todellisuudelta? Eivätkö kansainväliset kartellit, jotka Kautskysta näyttävät ultraimperialismin iduilta (kuten pillerienkin valmistus laboratoriossa »voidaan» selittää ultramaanviljelyksen iduksi), tarjoa meille esimerkkiä maailmanjaosta *ja uudelleenjaosta*, siirtymisestä rauhallisesta jaosta ei-rauhalliseen ja päinvastoin? Eikö Amerikan ym. finanssipääoma, joka on Saksan siihen osallistuessa jakanut rauhallisesti koko maailman esimerkiksi kansainvälisen ratakisko-syndikaatin kautta tai kansainvälisen kauppalaivatrustin kautta, nyt *jaa uudelleen* maailmaa uusien voimasuhteiden perusteella, jotka *eivät* muutu lainkaan rauhallista tietä?

Finanssipääoma ja trustit eivät heikennä, vaan lisäävät maailmantalouden eri osien kasvunopeuden erilaismitta. Ja kun kerran voimasuhteet ovat muuttuneet, niin minkä muun kuin *voiman* pe-

rusteella voitaisiin *kapitalismin vallitessa* ratkaista ristiriidat? Erikoisen tarkkoja tietoja kapitalismin ja finanssipääoman erilaisesta kasvunopeudesta koko maailmantaloudessa saamme rautatietilastosta.* Imperialistisen kehityksen viime vuosikymmenien aikana rautateiden pituus on muuttunut seuraavasti:

	Rautatiet (tuhatta km)		
	1890	1913	+
Eurooppa	224	346	+122
Amerikan Yhdysvallat	268	411	+143
Kaikki siirtomaat	82	210	+128
Aasian ja Amerikan itsenäiset ja puoli- itsenäiset valtiot	43	137	+94
	} 125	} 347	} +222
<hr/>			
<i>Kaikkiaan</i>	617	1104	

Rautateiden kehitys on siis tapahtunut nopeimmin siirtomaissa sekä Aasian ja Amerikan itsenäisissä (ja puoli-itsenäisissä) valtioissa. On tunnettua, että 4–5 suurimman kapitalistisen valtion finanssipääoma hallitsee ja johtaa siellä täydellisesti. Kaksisataa tuhatta kilometriä uusia rautateitä siirtomaissa ja muissa Aasian ja Amerikan maissa merkitsee yli 40 miljardin markan uutta pääomansijoitusta erikoisen edullisilla ehdoilla, erikoisilla takeilla tuloista, voittoa tuottavilla tilauksilla teräsvalimoille ym. jne.

Kapitalismi kasvaa nopeimmin siirtomaissa ja valtamerentakaisissa maissa. Niiden joukosta nousee *uusia* imperialistisia valtioja (Japani). Maailman imperialismien taistelu kärjistyy. Kasvaa pakkovero, jota finanssipääoma perii erikoisen tuottavista merentakaisista ja siirtomaaliikemyksistä. Tätä »saalista» jaettaessa poik-

* Stat. Jahrbuch für das Deutsche Reich, 1914; Archiv für Eisenbahnwesen, 1892; eräät pienet yksityiskohdat, jotka koskevat rautateiden jakautumista eri maiden siirtomaissa, on vuodelta 1890 pitänyt määritellä likipitään.

keuksellisen suuri osuus joutuu niiden maiden käsiin, jotka eivät aina ole ensi sijalla tuotantovoimien kehitysvauhdissa. Suurimmis-
sa valtioissa, niiden siirtomaat mukaanotettuina, rautateiden pituus
oli seuraava:

	(tuhatta km)		
	1890	1913	+
<i>Yhdysvallat</i>	268	413	+145
<i>Britannian valtakunta</i>	107	208	+101
<i>Venäjä</i>	32	78	+46
<i>Saksa</i>	43	68	+25
<i>Ranska</i>	41	63	+22
<hr/>			
<i>Kaikkiaan 5 valtiossa</i>	491	830	+339

Noin 80 % koko rautateiden määrästä on siis keskittynyt viiden suurimman valtion käsiin. Mutta näiden rautateiden *omistuksen* keskittyminen, finanssipääoman keskittyminen on vielä verrattomasti suurempi, sillä esimerkiksi Englannin ja Ranskan miljonäärit omistavat valtavan määrän Amerikan, Venäjän ym. rautatieosakkeista ja -obligaatioista.

Siirtomaittensa ansiosta Englanti on lisännyt »omaa» rautatieverkkoaan 100 000 kilometriä, neljä kertaa enemmän kuin Saksa. Kuitenkin on yleisesti tunnettua, että Saksan tuotantovoimien kehitys ja varsinkin kivihiili- ja rautateollisuuden kehitys oli tuona aikana verrattomasti: nopeampaa kuin Englannissa Ranskasta ja Venäjältä puhumattakaan. Vuonna 1892 Saksa tuotti 4,9 miljoonaa tonnia raaka-rautaa, Englanti 6,8; mutta vuonna 1912 Saksa tuotti jo 17,6, Englanti 9,0, toisin sanoen Saksalla oli jättiläismäinen ylivoima Englantiin nähden!* Herää kysymys, mitä muita keinoja kuin sota

* Vrt. myös Edgar Crammond. »The Economic Relations of the British and Ger-

voi kapitalismin pohjalla löytyä sen epäsuhteen poistamiseksi, mikä vallitsee toisaalta tuotantovoimien kehityksen ja pääoman kasautumisen sekä toisaalta siirtomaiden ja finanssipääoman »vaikutuspiirien» jaon välillä?

man Empires». *Journal of the Royal Statistical Society*, 1914, July, pp. 777.

VIII

KAPITALISMIN LOISMAISUUS

JA MÄTÄNEMINEN

Meidän tulee nyt vielä pysähtyä tarkastelemaan imperialismin erästä sängen tärkeätä puolta, jolle useimmiten ei anneta riittävää merkitystä tätä aihetta käsiteltäessä. Eräs marxisti Hilferdingin puutteista on se, että hän on tässä ottanut askelen taaksepäin ei-marxisti Hobsoniin verraten. Tarkoitamme imperialismille ominaista loismaisuutta.

Kuten olemme nähneet, imperialismin pohjimmainen taloudellinen perusta on monopoli. Tämä monopoli on kapitalistista, ts. se on kasvanut esiin kapitalismista ja on kapitalismin, tavaratuotannon ja kilpailun yleisissä olosuhteissa alituisessa ja pääsemättömässä ristiriidassa näiden yleisten olosuhteiden kanssa. Mutta siitä huolimatta se synnyttää, kuten kaikenlainen monopoli, kiertämättä pysähdys- ja mätänemispyrkimystä. Mikäli saatetaan voimaan, vaikkapa väliaikaisesti, monopolihinnat sikäli katoavat tietyssä määrin tekniseen ja niin muodoin kaikkeen muuhunkin edistykseen ja eteenpäin menoon kannustavat vaikuttimet; sikäli ilmaantuu edelleen *taloudellinen* mahdollisuus teknisen edistyksen keino-tekoiseen pidättämiseen. Esimerkki: muuan Owens keksi Amerikassa pullokoneen, joka merkitsee vallankumousta pullojen valmistuksessa. Saksalainen pullotehtailijain kartelli ostaa Owensin patentit ja pistää ne veran alle estäen niiden käytäntöön otton. Monopoli ei tietenkään voi kapitalismin vallitessa milloinkaan poistaa kilpailua maailmanmarkkinoilta täydellisesti ja hyvin pitkäksi ajaksi (siinä on muun muassa yksi syy ultraimperialismin teorian järjettömyyteen). Tuotantokustannusten supistamisen ja voittojen

suurentamisen mahdollisuus teknisten parannusten avulla vaikuttaa tietenkin uudistusten hyväksi. Mutta monopolille ominainen pysähdys- ja mätänemistendenssi vaikuttaa puolestaan edelleenkin ja pääsee eri teollisuusaloilla ja eri maissa aika ajoin voitolle.

Erikoisen laajojen, rikkaiden tai edullisesti sijaitsevien siirtomaiden omistamismonopoli vaikuttaa samaan suuntaan.

Edelleen. Imperialismi on rahapääoman valtavaa kasautumista harvoihin maihin, rahapääoman, joka, kuten näimme, kohoaa 100–150 miljardiin frangiin arvopapereina. Siitä johtuu koroillaan, ts. »kuponkeja leikkaamalla», elävien henkilöiden luokan tai, oikeammin, kerroksen tavaton kasvu, – henkilöiden, jotka ovat täydellisesti erillään kaikista yrityksistä ja joiden ammattina on joutilaisuus. Pääoman vienti, joka on imperialismin oleellisimpia taloudellisia perusteita, lisää vielä enemmän tätä koroillaeläjäkerroksen täydellistä tuotannosta irtautuneisuutta ja painaa loismaisuuden leiman koko siihen maahan, joka elää riistämällä muutamien merentakaisen maiden ja siirtomaiden työtä. »Vuonna 1893», kirjoittaa Hobson, »ulkomaille sijoitettu brittiläinen pääoma oli noin 15 % koko Yhdistyneen Kuningaskunnan rikkaudesta.»* Muistakaamme, että vuoteen 1915 mennessä tämä pääoma lisääntyi likipitään 2,5-kertaisesti. »Aggressiivinen imperialismi», kirjoittaa Hobson edelleen, »joka tulee niin kalliiksi veronmaksajille ja jolla on niin vähän merkitystä teollisuudenharjoittajalle ja kauppiaille,... on suurten voittojen lähde kapitalistille, joka etsii sijoitusta pääomalleen...» (englanniksi tämä käsite ilmaistaan yhdellä sanalla: »investor» – »sijoittaja», koroillaeläjä)... »Koko vuositulon, jonka Iso-Britannia saa kaikesta ulkomaan- ja siirtomaankaupastaan, viennistä ja tuonnista, tilastotieteilijä Giffen määrittelee 18 miljoonaksi punnaksi (noin 170 milj. ruplaksi) vuonna 1899, kun lasketaan 2,5 % koko 800 milj. punnan vuosivaihdon.» Niin suuri kuin tämä summa onkin, se ei voi

* Hobson, s. 59, 62.

selittää Ison-Britannian aggressiivista imperialismia. Siitä antaa selityksen se 90–100 milj. punnan summa, joka edustaa »sijoitetun» pääoman tuloja, koroillaeläjäkerroksen tuloja.

Koroillaeläjäin tulot ovat *viisi kertaa* suuremmat kuin tulot ulkomaankaupasta maailman tärkeimmässä »kauppa»maassa! Siinä on imperialismiin ja imperialistisen loismaisuuden olemus.

»Koroillaeläjävaltio»- (*Rentnerstaat*) eli koronkiskurivaltiokäsitettä on sen vuoksi alettu käyttää yleisesti imperialismia koskevassa taloudellisessa kirjallisuudessa. Maailma on jakautunut kouralliseen koronkiskurivaltioita ja velallis-valtioiden suureen enemmistöön. »Ulkomaisten pääomansijoitusten joukossa», kirjoittaa Schulze-Gaevernitz, »ovat ensi sijalla sellaiset, jotka lankeavat valtiollisesti riippuvaisiin maihin tai liittolaismaihin: Englanti myöntää lainoja Egyptille, Japanille, Kiinalle ja Etelä-Amerikalle. Sen sotalaivasto esittää äärimmäisessä tapauksessa ulosottomiehen osaa. Englannin valtiollinen voima varjelee sitä velallisten suuttumukselta.»* Sartorius von Waltershausen asettaa teoksessaan »Pääoman ulkomaille sijoittamisen kansantaloudellinen järjestelmä» »koroillaeläjävaltioon» esikuvaksi Hollannin ja huomauttaa, että Englanti ja Ranska ovat nyt muodostumassa sellaisiksi.** Schilderin mielestä viisi teollisuusvaltiota: Englanti, Ranska, Saksa, Belgia ja Sveitsi ovat »ilmeisiä krediittorimaita». Hollantia hän ei laske niihin vain sen vuoksi, että sen »teollisuus on vähän kehittyntä»***. Yhdysvallat esiintyvät krediittorina vain Amerikassa.

Englanti», kirjoittaa Schulze-Gaevernitz, »muuttuu vähitellen teollisuusvaltiosta krediittorivaltioksi. Huolimatta teollisuustuotannon ja teollisen viennin absoluuttisesta lisääntymisestä, kasvaa koroista ja voitto-osingoista, emissioista, välityksestä ja keinottelusta saatavien tulojen suhteellinen merkitys koko kan-

* Schulze-Gaevernitz, 320 ym.

** Waltershausen, Buch IV.

*** Schilder, s. 393.

santaloudessa. Mielestäni juuri tämä seikka on imperialistisen nousun taloudellinen perusta. Krediittori on lujemmissa suhteissa velalliseen kuin myyjä ostajaan.*

Berliiniläisen »Pankki» aikakauslehden julkaisija A. Lansburgh kirjoitti Saksaan nähden vuonna 1911 kirjoituksessaan »Saksa – koroillaeläjävaltio» seuraavasti:

Saksassa tehdään mielellään pilkkaa Ranskassa havaittavasta taipumuksesta muuttua koroillaeläjäksi. Mutta tällöin unohdetaan, että mikäli se koskee porvaristoa, Saksan olot muodostuvat yhä enemmän Ranskan olojen kaltaisiksi.**

Koroillaeläjävaltio on loismaisen, mätänevän kapitalismin valtio, ja tämä seikka ei voi olla heijastumatta yleensä kaikissa kyseessä olevien maiden yhteiskuntapoliittisissa oloissa ja varsinkaan työväenliikkeen kahdessa päävirtauksessa. Saadaksemme tämän mahdollisimman havainnollisesti esitetyksi, annamme puheenvuoron Hobsonille, joka on »luotettavin» todistaja, sillä häntä on mahdoton epäillä mieltymyksestä »marxilaiseen oikeauskoisuuteen», ja toisaalta hän on englantilainen, joka tuntee hyvin asiointilan tuossa sekä siirtomaista, finanssipääomasta että imperialistisesta kokemuksesta rikkaimmassa maassa.

Kuvatessaan buurisodan voimakkaiden vaikutelmien alaisena imperialismiin yhteyttä »finanssimiesten» etuihin sekä heidän voittojensa kasvua urakoista, hankinnoista ym., Hobson kirjoitti:

tämän selvästi parasitismihenkisen politiikan suunnan määrääjinä ovat kapitalistit; mutta samat vaikuttimet ovat kannustamassa myös erityisiä työläiskategorioita. Monissa kaupungeissa tärkeimmät teollisuusalat ovat riippuvaisia valtion tilauksista; metallurgisen ja laivanrakennusteollisuuden keskusten imperialismi johtuu melkoisessa määrässä tästä seikasta.

* Schulze-Gaevernitz, s. 122.

** *Die Bank*, 1911, 1, s. 10–11.

Kahdenlaiset seikat heikensivät tekijän mielestä vanhojen valtakuntien voimaa: 1) »taloudellinen parasitismi» ja 2) sotaväen muodostaminen riippuvaisuussuhteessa olevista kansoista. »Edellinen on tavanomaista taloudellista parasitismia, josta syystä isäntävaltio käyttää provinssiaan, siirtomaitaan ja riippuvaisuussuhteessa olevia maita oman hallitsevan luokkansa rikastuttamiseen ja oman alaluokkiensa lahjomiseen, jotta nämä pysyisivät rauhallisina. » Tällaisen lahjonnan, tapahtuipa se missä muodossa tahansa, taloudellista mahdollisuutta varten tarvitaan – lisäämme puolestamme – monopolistisesti korkeaa voittoa.

Toiseen seikkaan nähden Hobson kirjoittaa:

Imperialismin sokeuden kummallisimpia oireita on se huolettomuus, jolla Iso-Britannia, Ranska ja muut imperialistiset kansakunnat lähtevät tälle tielle. Iso-Britannia on mennyt muita pitemmälle. Useimmat niistä taisteluista, joilla me valloitimme intialaisen valtakuntamme, kävivät alkuasukkaista muodostetut sotajoukkomme; Intiassa samoin kuin viime aikoina Egyptissäkin on suuria brittiläisten komentamia vakinaisia armeijoita; alkuasukkaat ovat käyneet meitä varten miltei kaikki ne sodat, joilla olemme alistaneet valtaamme Afrikan, sen eteläosaa lukuun ottamatta.

Kiinan jakamisen perspektiivi on saanut Hobsonin antamaan seuraavan taloudellisen arvon:

Suurin osa Länsi-Eurooppaa voisi silloin saada sen ulkonäön ja luonteen, mikä nyt on näiden maiden eräillä osilla: Etelä-Englannilla, Rivieralla, niillä Italian ja Sveitsin seuduilla, missä käy eniten matkailijoita ja asuu rikkaita, nimittäin pieni ryhmä rikkaita ylimyksiä, jotka saavat osinkoja ja korkotuloja kaukaisesta Idästä, ja hieman huomattavampi ryhmä ammattivirkailijoita ja kauppiaita ja suurempi määrä kotiapulaisia ja kuljetusalalla ja

tuotteiden loppujalostuksen suorittavassa teollisuudessa työskenteleviä työläisiä. Tärkeimmistä teollisuusaloista tulisi loppu, ja elintarvikkeita ja puolivalmisteita virtaisi massatuotteina pakkoveron muodossa Aasiasta ja Afrikasta.

Sellaisia mahdollisuuksia tarjoaa meille länsivaltojen laajempi yhteenliittymä, Euroopan suurvaltojen liitto: se ei ainoastaan olisi viemättä eteenpäin maailman sivilisaation asiaa, vaan saataisi merkitä hirveän suurta lännen parasitismien vaaraa: erottaa erilliseksi ryhmäksi teollisesti kehittyneet kansakunnat, joiden yläluokat saisivat valtavan suurta pakkoveroa Aasiasta ja Afrikasta ja pitäisivät tämän pakkoveron turvin yllä suuria, nöyriä toimitsija- ja palvelijajoukkoja, jotka eivät enää työskentelisi maatalouden ja teollisuuden massatuotannossa, vaan yksilöiden palveluksessa tai toisarvoisessa teollisessa työssä uuden finanssilylimystön valvomina. Ne, jotka ovat valmiit viittaamaan kintaalla tällaiselle teorialle» (olisi pitänyt sanoa: perspektiiville) »käsittelyä ansaitsemattomana, ajattelkoot niitä taloudellisia ja sosiaalisia oloja, jotka vallitsevat nykyisen Etelä-Englannin niissä piirikunnissa, jotka on jo saatettu sellaiseen tilaan. Ajattelkoot he sitä, miten tavattoman laajaksi tällainen järjestelmä saataisi muodostua, jos Kiina alistettaisiin sentapaisten rahamiesryhmiin, 'pääoman sijoittajien' ja heidän poliittisten ja kauppa- ja teollisuuspalvelijainaan taloudelliseen valvontaan, jotka pumppuavat tuloja säiliöstä, joka potentiaalisesti on suurimpia, mitä maailma on koskaan nähnyt, tarkoituksenaan käyttää nuo voittotulot Euroopassa. Tilanne on tietenkin liian monimutkainen ja maailman voimien peli liian vaikea arvioitavaksi, jotta voitaisiin pitää hyvin uskottavana tätä tai mitä tahansa muuta, vain yhteen suuntaan kallistuvaa tulevaisuuden tulkintaa. Mutta ne vaikutteet, jotka ohjaavat Länsi-Euroopan imperialismia nykyään, sysäävät tähän suuntaan, ja elleivät ne kohtaa vastarintaa, ellei niitä johdeta toi-

seen suuntaan, ne tulevat suuntaamaan kehitystä nimenomaan sellaiseen lopputulokseen.*

Tekijä on aivan oikeassa: *elleivät* imperialismin voimat kohtaisi vastarintaa, ne johtaisivat juuri siihen. »Euroopan Yhdysvaltojen» merkitys nykyisissä, imperialistisissa oloissa on siinä arvioitu oikein. Pitäisi vain lisätä, että *myös työväenliikkeessä* opportunistit, jotka ovat nykyisin päässeet tilapäisesti voitolle useimmissa maissa, »työskentelevät» järjestelmällisesti ja johdonmukaisesti juuri siihen suuntaan. Imperialismi, joka merkitsee maailmanjakoa ja muidenkin kuin Kiinan riistämistä ja monopolistisesti korkeita voittoja muutamille rikkaimmille maille, tekee taloudellisesti mahdolliseksi lahjoa proletariaatin ylimpiä kerroksia ja ruokkii, muovaa sekä lujittaa siten opportunistia. Ei vain pidä unohtaa niitä yleensä imperialismia ja erikoisesti opportunistia vastaan vaikuttavia voimia, jotka jäävät täysin luonnollisesti näkemättä sosiaaliliberaali Hobsonilta.

Saksalainen opportunisti Gerhard Hildebrand, joka aikoinaan erotettiin puolueesta imperialismin puolustelun vuoksi, mutta joka nykyisin voisi olla Saksan niin sanotun »sosialidemokraattisen» puolueen johtaja, täydentää mainiosti Hobsonia julistuksellaan »Länsi-Euroopan Yhdysvalloista» (ilman Venäjää) tarkoituksena saada aikaan »yhteisiä» toimia... afrikkalaisia neekereitä vastaan, »suurislamilaista liikettä» vastaan, »voimakkaan sotajoukon ja laivaston» ylläpitämistä varten, »japanilaiskiinalaista liittoumaa» vastaan yms.**

Schulze-Gaevernitzin kuvaus »brittiläisestä imperialismista» näyttää meille samat loismaisuuden piirteet. Englannin kansantulo likipitään kaksinkertaistui vuodesta 1865 vuoteen 1898, mutta tulot »ulkomailta» kasvoivat samaan aikaan yhdeksänkertaisesti. Jos imperialismiin »ansiona» on »neekerien kouluttaminen työhön»

* Hobson, s. 103, 205, 144, 335, 386.

** Gerhard Hildebrand. *Die Erschütterung der Industriegherrschaft und des Industriesozialismus*, 1910, s. 229 ja seur.

(pakottamatta se ei käy...) niin imperialismiin »vaarallisuus» on siinä, että »Eurooppa säilyttää ruumiillisen työn – aluksi maatalous- ja kaivos-työn, mutta sitten karkeamman teollisuustyönkin – tummaihoisen ihmiskunnan harteille ja itse asettuu koroillaeläjäksi, valmistaen mahdollisesti siten punaihoisten ja tummaihoisten rotujen taloudellista ja sen jälkeen myös poliittista emansipaatiota».

Yhä suurempi osa maata Englannissa riistetään maataloustuotannolta ja otetaan urheilutarkoituksiin, rikkaiden huviteluun. Skotlannista – aristokraattisimmasta metsästys- ja muusta urheiluseudusta – sanotaan, että »se elää menneisyydellään ja mister Carnegiella» (amerikkalaisella miljardöörillä). Yksistään ratsastuskilpailuihin ja ketunjahtiin Englanti kuluttaa vuosittain 14 milj. punttaa (noin 130 milj. ruplaa). Koroillaeläjien lukumäärä Englannissa on noin miljoona. Tuotannossa työskentelevän väestön prosenttimäärä alenee:

Englannin väkiluku	Työläisiä teollisuuden pääaloilla (miljoonaa)	% koko väkiluvusta
1851 17,9	4,1	23 %
1901 32,5	4,9	15 %

Ja Englannin työväenluokasta puhuessaan on »1900-luvun alun brittiläisen imperialismiin» porvarillinen tutkija pakotettu järjestelmällisesti tekemään eron työläisten »*huippukerroksen*» ja »*varsinaisen proletaarisen alemman kerroksen*» välillä. Huippukerros antaa suuren joukon jäseniä osuuskuntiin ja ammattiliittoihin, urheiluseuroihin ja monilukuisiin uskonnollisiin lahkokuntiin. Sen tasalle on mukautettu äänioikeus, joka Englannissa on yhä vielä *kyllin rajoitettu, sulkeakseen pois varsinaisen proletaarisen alemman kerroksen*»!! Englannin työväenluokan aseman kaunistelemiseksi puhutaan tavallisesti vain tästä huippukerroksesta, joka muodostaa proletariaatin *vähemmistön*: esimerkiksi »työttömyyskysymys on pääasiassa

kysymys, joka koskee Lontoota ja proletaarista alinta kerrosta, *josta poliitikot välittävät vähän...*»* Olisi pitänyt sanoa: josta porvarilliset politikoitsijat ja »sosialistiset» opportunistit välittävät vähän.

Niihin imperialismiin erikoispiirteisiin, jotka ovat yhteydessä kuvailtavaan ilmiöpiiriin, kuuluu siirtolaisuuden väheneminen imperialistimaista ja immigraation (työläisten ja siirtolaisten maahantulon) lisääntyminen näihin maihin takapajuisemmista maista, joissa on pienemmät palkat. Siirtolaisuus Englannista, kuten Hobson huomauttaa, vähenee vuodesta 1884: se oli sinä vuonna 242 tuhatta henkeä ja vuonna 1900 169 tuhatta. Siirtolaisuus Saksasta kohosi korkeimmilleen vuosikymmenenä 1881–1890, nimitäin: 1 453 000:een, väheten kahtena seuraavana vuosikymmenenä 544 000:een ja 341 000:een. Sen sijaan Itävallasta, Italiasta, Venäjältä ym. Saksaan saapuvien työläisten lukumäärä kasvoi. Vuoden 1907 väenlaskun mukaan Saksassa oli 1 342 294 ulkomaalaista, niistä teollisuustyöläisiä 440 800, maatyöläisiä 257 329.** Ranskassa ovat vuoriteollisuustyöläiset »huomattavalta osaltaan» ulkomaalaisia: puolalaisia, italialaisia ja espanjalaisia.*** Yhdysvalloissa on Itä- ja Etelä-Euroopasta saapuneilla siirtolaisilla huonoimmin palkatut työpaikat, mutta amerikkalaiset työläiset muodostavat suurimman osan niistä, joita nostetaan työnjohtajiksi ja jotka saavat parhaimmin palkatuttyöt.**** Imperialismipyrkiivämään työläisten kinkkeudesta esiin etuoikeutettuja ryhmiä ja lohkaisemaan ne erilleen proletariaatin laajasta joukosta.

On pantava merkille, että imperialismiin pyrkimys työläisten hajottamiseen ja opportunistin voimistamiseen heidän keskuudessaan, työväenliikkeen väliaikaisen hajaannustilan aikaansaamiseen tuli Englannissa esille jo paljon ennen 1800-luvun loppua ja 1900-luvun alkua alkua. Sillä Englannissa esiintyi 1800-luvun puolivälistä

* Schulze-Gaevernitz, s. 301.

** Statistik des Deutschen Reichs, Bd. 211.

*** Henger, *Die Kapitalsanlage der Franzosen*. Stuttgart 1913.

**** Hourwich. *Immigration and Labour*. New York 1913.

alkaen kaksi imperialismiin huomattavaa erikoispiirrettä: valtavat siirtomaat ja monopoliasema maailmanmarkkinoilla. Marx ja Engels seurasivat systemaattisesti monen vuosikymmenen ajan tätä työväenliikkeessä ilmenevän opportunistin yhteyttä Englannin kapitalismin imperialistisiin erikoispiirteisiin. Engels esimerkiksi kirjoitti Marxille 7. lokakuuta 1858:

Englannin proletariaatti porvarillistuu tosiasiaassa yhä enemmän, joten tuo kaikista kansakunnista porvarillisin kansakunta haluaa nähtävästi johtaa asiat loppujen lopuksi siihen, että sillä on porvariston ohella porvarillinen ylimystö ja porvarillinen proletariaatti. Koko maailmaa riistävän kansakunnan taholta sellainen on luonnollisesti tietyssä suhteessa lainmukaista.*

Lähes neljännesvuosisadan kuluttua, kirjeessään 11. elokuuta 1881, hän puhuu »Englannin huonoimmista trade unioneista, jotka sallivat porvariston ostamien tai ainakin sen palkkaamien henkilöiden johtaa itseään». Ja kirjeessään Kautskylle 12. syyskuuta 1882 Engels kirjoitti:

Kysytte minulta, mitä Englannin työläiset ajattelevat siirtomapolitiikasta? Sitä samaa, mitä he ajattelevat yleensä politiikasta. Täällä ei ole työväenpuoluetta, täällä on ainoastaan vanhoillisia ja liberaalisia radikaaleja, ja työläiset nauttivat kaikessa rauhassa yhdessä heidän kanssaan siitä monopoliasemasta, joka Englannilla on siirtomaissa ja maailmanmarkkinoilla.» (Samaa on Engels sanonut lehdistöä varten esipuheessaan »Työväenluokan asema Englannissa» teoksen toiseen painokseen vuonna 1892.)

Tässä on selvästi esitetty syyt ja seuraukset. Syyt: 1) kyseessä oleva maa riistää koko maailmaa; 2) sen monopoliasema maailmanmarkkinoilla; 3) sen siirtomaamonopoli. Seuraukset: 1) Englannin

* *Briefwechsel von Marx und Engels*, Bd. II, s. 290; IV, 433. – K. Kautsky. *Sozialismus und Kolonialpolitik*. Berlin 1907. Tämä kirjanen on kirjoitettu niinä äärettömän kaukaisina aikoina jolloin Kautsky oli marxilainen.

proletariaatin erään osan porvarillistuminen; 2) osa siitä sallii porvariston ostamien tai ainakin palkkaamien henkilöiden johtaa itseään. Imperialismi vei 1900-luvun alussa päätökseen maailmanjaon harvalukuisten valtioiden kesken, joista jokainen riistää nyt (yli-voittojen kiskomisen mielessä) vähän pienempää osaa »koko maailmasta» kuin Englanti vuonna 1858; kullakin on monopoliasema maailmanmarkkinoilla trustien, kartellien, finanssipääoman sekä krediittorin ja velallisen välisten suhteiden ansiosta; kullakin on tietystä määrin siirtomaamonopoli (edellä näimme, että maailman *kaikkien* siirtomaiden 75 miljoonasta neliökilometristä on 65 miljoonaa eli 86 % keskittynyt kuuden vallan haltuun; 61 miljoonaa eli 81 % on keskittynyt kolmen vallan haltuun).

Nykyisen aseman erikoisuutena ovat sellaiset taloudelliset ja poliittiset olosuhteet, jotka eivät ole voineet olla voimistamatta opportunistin sovittamattomuutta työväenliikkeen yleisten perusetujen kanssa; imperialismi on iduista kasvanut hallitsevaksi järjestelmäksi; kapitalistiset monopolit ovat vallanneet etutilan kansantaloudessa ja politiikassa; maailman jako on viety päätökseen; mutta toiselta puolen havaitsemme Englannin jakamattoman monopolin asemesta taistelun harvalukuisten imperialististen maiden välillä monopoleihin osallistumisesta, taistelun, joka on luonteenomaista koko 20. vuosisadan alulle. Opportunismi ei voi nyt päästä täydellisesti voitolle jonkin maan työväenliikkeessä monien vuosikymmenien ajaksi, kuten se voitti Englannissa 19. vuosisadan jälkipuoliskolla, mutta se on useissa maissa lopullisesti kypsytynyt, ylikypsytynyt ja mädäntynyt sulautuessaan sosiaalisovinnismina yhteen porvarillisen politiikan kanssa.*

* Herrojen Potresovien, Tshenkelien, Maslovien jne. peittelemätön samoin kuin verhottukin (herrojen Tshaidzen, Skobelevin, Axelrodin, Martovin ym.) venäläinen sosiaalisovinnismi on myös kasvanut opportunistin venäläisestä muunnoksesta, nimittäin likvidaattoruudesta.

IX

IMPERIALISMIN KRITIIKKIÄ

Imperialismin kritiikin me käsitämme sanan laajassa merkityksessä eri yhteiskuntaluokkien suhtautumisena imperialismin politiikkaan niiden yleisestä ideologiasta riippuen.

Toisaalta jättiläismitat saavuttanut finanssipääoma, joka on keskittynyt harvojen käsiin ja luo tavattoman laajalle levinneen ja tiheän suhteiden sekä yhdysiteiden verkon, joka alistaa sen alaiseksi suuret joukot ei vain keskikokoisia ja pieniä, vaan myös kääpiökapitalisteja ja pikkuyrittäjiä, ja toisaalta kärjistynyt taistelu muiden kansallisvaltioiden finanssimiesryhmien kanssa maailmanjaosta ja herruudesta muissa maissa – kaikki se aiheuttaa kaikkien omistavien luokkien yleisen siirtymisen imperialismin puolelle. »Yleinen» viehättyminen sen näköaloihin, imperialismin kiihkeä puolustelu, sen kaunistelu kaikin mahdollisin tavoin – sellainen on ajan merkki. Imperialistinen ideologia tunkeutuu työväenluokkaankin. Kiinan muuri ei ole erottamassa sitä muista luokista. Kun Saksan nykyisen niin sanotun »sosiaalidemokraattisen» puolueen johtajat ovat täydellä syyllä saaneet »sosiaali-imperialistien» nimen, ovat siis sosiaalisteja sanoissa, imperialisteja teoissa, niin Hobson pani merkille jo vuonna 1902 opportunistiseen »Fabiolaisseuraan» kuuluvien »fabiolaisten imperialistien» olemassaolon Englannissa.

Porvarilliset oppineet ja yhteiskuntapoliittiset kirjailijat puolusteleivat imperialismia tavallisesti hiukan verhotusti hämäten imperialismin täydellistä herruutta ja sen syviä juuria ja pyrkivät vetämään etualalle yksityisseikkoja ja toisarvoisia sivuasioita, kääntämään huomion pois oleellisesta aivan kevytmielisillä »reformi»-luonnoksilla, sellaisilla kuin trustien tai pankkien poliisivalvonta yms. Harvemmin kuulee kyynillisiä ja avoimia imperialisteja, jotka

rohkenevat tunnustaa tolkkottomaksi ajatuksen imperialismin perusominaisuuksien reformoinnista.

Otamme esimerkin. Saksan imperialistit koettavat julkaisussaan »Maailmantalouden arkisto» tarkastella kansallisten vapausliikkeiden kehitystä siirtomaissa ja erikoisesti tietenkin ei-saksalaisissa siirtomaissa. He panevat merkille liikehtimiset ja vastalauseet Intiassa, liikkeen Natalissa (Etelä-Afrikka), Hollannin Intiassa jne. Artikkelissaan englantilaisen julkaisun johdosta, jossa on selostettu alistettujen kansakuntain ja rotujen konferenssia, jonka vierasmaalaisten herruuden alaisten Aasian, Afrikan ja Euroopan kansojen edustajat pitivät 28.–30. kesäkuuta 1910, eräs saksalainen imperialisti kirjoittaa tässä konferenssissa pidettyjä puheita arvostellen seuraavaa:

Meille sanotaan, että imperialismia vastaan täytyy taistella; hallitsevien valtioiden on tunnustettava alistettujen kansojen oikeus itsenäisyyteen; kansainvälisen tuomioistuimen tulee valvoa suurvaltojen ja heikkojen kansojen välisten sopimusten täyttämistä. Näitä hurskaita toivomuksia pitemmälle ei konferenssi viene. Emme näe jälkeäkään sen totuuden oivaltamisesta, että imperialismi liittyy erottamattomasti kapitalismiin sen nykyisessä muodossa ja että sen vuoksi (!) suoranainen taistelu imperialismia vastaan on toivotonta, paitsi mahdollisesti silloin, jos rajoitutaan vastustamaan yksityisiä, erikoisen inhottavia kohtuuttomuuksia.*

Koska imperialismin perusteiden reformistinen korjaaminen on petkutusta, »hurskas toivomus», koska sorrettujen kansakuntien porvarilliset edustajat eivät mene »pitemmälle» eteenpäin, niin sortavan kansakunnan porvarillinen edustaja menee sen vuoksi »pitemmälle» *taaksepäin* – »tieteellisyyden» tavoittelulla verhotuun nöyristelyyn imperialismin edessä. On sekin »logiikka»!

* *Weltwirtschaftliches Archiv*. Bd. II, s. 193.

Kysymykset, onko imperialismin perusteiden reformistinen muuttaminen mahdollista, tuleeko mennä eteenpäin, imperialismin synnyttämien ristiriitojen jatkuvaan kärjistämiseen ja syventämiseen, vaiko taaksepäin, niiden tasoittamiseen, ovat imperialismin kritiikin ydinkysymyksiä. Koska imperialismin poliittisia erikoisuuksia ovat taantumus kautta linjan ja kansallisen sarron voimistuminen finanssioligarkian harjoittaman sarron yhteydessä, vapaan kilpailun häviämisen yhteydessä, niin 1900-luvun alussa syntyy melkein kaikissa imperialistisissa maissa pikkuporvarillisdemokraattinen oppositio imperialismia vastaan. Ja Kautskyn sekä kautskylaisuuden laajan kansainvälisen virtauksen eroaminen marxilaisuudesta ilmenee juuri siinä, että Kautsky ei ole välittänyt asettua, ei ole kyennyt asettumaan tämän pikkuporvarillisen, reformistisen, taloudellisesti pohjimmaltaan taantumuksellisen opposition vastapainoksi, vaan päinvastoin on käytännössä jopa sulautunut yhteen sen kanssa.

Vuoden 1898 imperialistinen sota Espanjaa vastaan aiheutti Yhdysvalloissa opposition »anti-imperialistien», porvarillisen demokratian viimeisten mohikaanien taholta, jotka nimittivät tätä sotaa »rikokseksi», pitivät vieraiden maiden annektointia perustuslain loukkauksena, julistivat »sovinistien petokseksi» menettelyn Filippiinien alkuasukkaiden johtajaa Aguinaldoa kohtaan (hänelle luovattiin maansa vapaus, mutta sittemmin laskettiin maihin amerikkalaisia sotajoukkoja ja vallattiin Filippiinit), siteerasivat Lincolnin sanoja: »kun valkoihoinen hallitsee itseään, se on itsehallintoa; kun hän hallitsee itseään ja sen ohella vielä muita, se ei enää ole itsehallintoa, vaan despotismia».* Mutta niin kauan kuin koko tässä arvostelussa pelättiin tunnustaa imperialismin erottamaton yhteys trusteihin ja niin muodoin kapitalismin perustuksiin, pelättiin yhtyä suurkapitalismin ja sen kehityksen synnyttämiin voimiin, se jäi vain »hurskaaksi toivomukseksi».

* J. Patouillet. *L'impérialisme américain*. Dijon 1904, s. 272.

Samanlainen on myös Hobsonin perusasenne hänen arvostellessaan imperialismia. Hobson ehätti Kautskyn edelle nousten kapinaan »imperialismin kiertämättömyyttä» vastaan ja vedoten väestön »kulutuskyvyn kohottamisen» välttämättömyyteen (kapitalismin vallitessa!). Pikkuporvarillisella kannalla imperialismiin, pankkien kaikkivallan, finanssioligarkian ym. arvostelussa ovat usein siteeraamamme Agahd, A. Lansburgh, L. Eschwege ja ranskalaisista kirjoittajista Victor Bérard, v.1900 ilmestyneen pintapuolisen kirjan »Englanti ja imperialismi» tekijä. Kaikki he, tavoittelematta vähääkään marxilaisuutta, asettavat imperialismiin vastapainoksi vapaan kilpailun ja demokratian, tuomitsevat Bagdadin rautatiehankkeen, joka johtaa selkkauksiin ja sotaan, lausuvat »hurskaita toivomuksia» rauhasta yms. – aina kansainvälisten emissiotilastojen tutkijaan A. Neumarckiin saakka, joka laskiessaan satoihin miljardeihin frangeihin nousevia »kansainvälisiä» arvoja huudahti v.1912: »onko mahdollista olettaa, että rauha voidaan rikkoa?... että lukujen ollessa näin valtavia uskallettaisiin aiheuttaa sota?»*

Porvarillisten taloustieteilijäin taholta ei tällainen naiivius ole ihmeellistä; heillehän on edullistakin näyttää naiiveilta ja puhua »vakavissaan» rauhasta imperialismiin vallitessa. Mutta mitä on jäänyt jäljelle Kautskyn marxilaisuudesta, kun hän vuosina 1914, 1915 ja 1916 asettuu samalle porvarilliselle reformistiselle kannalle ja vakuuttaa, että »kaikki» (imperialistit, muka-sosialistit ja sosiaalipaisifistit) »ovat samaa mieltä» rauhasta? Imperialismin ristiriitojen syvyyden erittelyn ja paljastamisen asemesta näemme vain pelkkää reformistista »hurskasta halua» viitata niille kintaalla, päästä niistä verukkeilla.

Esitämme näytteen Kautskyn taloudellisesta imperialismiin arvostelusta. Hän ottaa numerotiedot Englannin vienti- ja tuonti-kaupasta Egyptin kanssa vuosina 1872 ja 1912; osoittautui, että tämä

* *Bulletin de l'institut international de statistique*. T. XIX, livr. II, p. 225.

vienti ja tuonti oli kasvanut hitaammin kuin Englannin koko vienti ja tuonti. Ja Kautsky järkeilee:

meillä ei ole mitään syytä olettaa, että ilman Egyptin sotilaallista valtausta kauppa sen kanssa olisi kasvanut vähemmän pelkästään taloudellisten tekijäin vaikutuksesta. ... Pääoman laajenemispyrkimykset ... voidaan parhaiten toteuttaa rauhallisen demokratian avulla eikä imperialismin väkivaltaisoin menetelmin.*

Tämä Kautskyn järkeily, jota hänen venäläinen aseenkantajansa (ja sosiaalisovinnisten venäläinen verhoaja) herra Spektor kertailee sadoin eri toisinnoin, muodostaa kautskylaisen imperialismi-kritiikin perustan, ja sen vuoksi siihen täytyy kajota yksityiskohtaisemmin. Aloitamme siteeraamalla Hilferdingiä, jonka päätelmät Kautsky on useita kertoja, mm. huhtikuussa 1915, julistanut »kaikkien sosialististen teoreetikkojen yksimielisesti hyväksymiksi».

Proletariaatin asiana ei ole», kirjoittaa Hilferding, »asettaa edistykellisempää kapitalistista politiikkaa vastaan menneisyyteen jäänyttä vapaakaupan ja vihamielisen valtioon suhtautumisen aikakauden politiikkaa. Proletariaatin vastauksena finanssipääoman talouspolitiikkaan, imperialismiin, ei voi olla vapaakauppa, vaan ainoastaan sosialismi. Sellainen ihanne kuin vapaan kilpailun palauttaminen, joka on nyt muuttunut taantumukselliseksi ihanteeksi, ei voi nyt olla proletaarisen politiikan tavoitteena, vaan sinä voi olla yksinomaan kilpailun täydellinen hävittäminen poistamalla kapitalismi.**

Kautsky on katkaissut välinsä marxilaisuuteen puolustaessaan finanssipääoman kaudella »taantumuksellista ihannetta», »rauhallista demokratiaa», »pelkkää taloudellisten tekijäin vaikutusta»

* Kautsky. *Nationalstaat, imperialistischer Staat und Staatenbund*, Nürnberg 1915, s. 72 ja 70.

** *Финансовый капитал*, стр. 567.

– sillä *objektiivisesti* tämä ihanne vie taaksepäin, monopolistisesta kapitalismista ei-monopolistiseen, ja se on reformistista petkutusta.

Kauppa Egyptin (tai jonkin muun siirtomaan tai puoli-siirtomaan) kanssa »kasvaksi» voimakkaammin *ilman* sotilaallista valtausta, ilman imperialismia, ilman finanssipääomaa. Mitä tämä merkitsee? Sitäkö, että kapitalismi kehittyisi nopeammin, jos vapaata kilpailua eivät rajoittaisi yleensä monopolit eivätkä finanssipääoman »suhteet» tai sorto (ts. myös monopoli) eikä myöskään erinäisten maiden monopolinen siirtomaanomistus?

Muuta ajatusta Kautskyn päätelmissä ei voi olla, ja *tämä* »ajatus» on järjettömyyttä. Olettakaamme, että *asianlaita olisi siten*, että vapaa kilpailu, ilman minkäänlaisia monopoleja, *kehittäisi* kapitalismia ja kauppaa nopeammin. Mutta asiahan on niin, että mitä nopeammin kauppa ja kapitalismi kehittyvät, sitä voimakkaampaa on tuotannon ja pääoman keskittyminen, joka *synnyttää* monopolia. Ja monopolit ovat *jo* syntyneet ja nimenomaan *vapaasta* kilpailusta! Vaikka monopolit ovatkin nyt alkaneet hidastaa kehitystä, se ei sitenkään ole todistus vapaan kilpailun puolesta, joka on mahdoton sen jälkeen, kun se on synnyttänyt monopolit.

Tarkasteltakoon Kautskyn päätelmiä miten päin hyvänsä, niistä ei löydy muuta kuin taantumuksellisuutta ja porvarillista reformismia.

Jos Kautskyn päätelmää korjattaisiin ja sanottaisiin, kuten *Spektator* sanoo: Englannin siirtomaiden kauppa Englannin kanssa kehittyy nyt hitaammin kuin muiden maiden kanssa, ei sekään pelastaisi Kautskya. Sillä Englantia lyö *myös* monopoli, *myös* imperialismi, mutta toisen maan (Amerikan, Saksan). On tunnettu asia, että kartellit ovat johtaneet uusiin, omalaatuisiin suojelutulleihin: suojellaan (tämän pani merkille jo Engels »Pääoman» III osassa) nimenomaan vientikelpoisia tuotteita. Edelleen on tunnettu kartelleille ja finanssipääomalle ominainen »polkumyyntijärjestelmä» eli kuten

englantilaiset sanovat »dumping»: omassa maassa kartelli myy tuotteitaan korkeilla monopolihinnoilla, mutta ulkomaille polkuhinnalla – horjuttaakseen kilpailijaansa, laajentaakseen mahdollisimman paljon omaa tuotantoaan jne. Jos Saksa kehittää Englantia nopeammin kauppansa Englannin siirtomaiden kanssa, niin se todistaa vain, että Saksan imperialismi on norjempaa, voimakkaampaa, järjestyneempää, englantilaista korkeammalla, mutta se ei lainkaan todista vapaa-kaupan »ylivoimaisuutta», sillä tässä ei vapaa-kauppa taistele protektionismia vastaan, siirtomaariippuvaisuutta vastaan, vaan toinen imperialismi toista vastaan, toinen monopoli toista vastaan, toinen finanssipääoma toista vastaan. Saksan imperialismin ylivoima Englannin imperialismiin nähden on tehokkaampi kuin siirtomaarajojen ja suojelutullien muuri: jos tämä katsotaan »todistukseksi» vapaa-kaupan ja »rauhallisen demokratian» *puolesta*, niin se on typeryyttä, imperialismin peruspiirteiden ja -ominaisuuksien unohtamista, marxilaisuuden vaihtamista poroporvarilliseen reformismiin.

On mielenkiintoista, että yksinpä porvarillinen taloustieteilijä A. Lansburghkin, joka arvostelee imperialismia yhtä poroporvarillisesti kuin Kautsky, kykenee sentään käsittelemään kauppatilastoja tieteellisemmin. Hän ei vertaa yhtä, sattumalta otettua maata ja vain siirtomaata muihin maihin, vaan hän vertailee imperialistisen maan vientiä 1) siitä finanssitaloudellisesti riippuvaisiin, siltä rahoja lainaaviin maihin ja 2) finanssitaloudellisesti riippumattomiin maihin. Tulokset on seuraava:

	Vienti Saksasta (milj. markkaa)		
	1889	1908	Kasvu-%
Finanssitaloudellisesti Saksasta riippuvaisiin maihin:			
Romania	48,2	70,8	+47%
Portugali	19,0	32,8	+73%
Argentiina	60,7	147,0	+143%
Brasilia	48,7	84,5	+73%
Chile	28,3	52,4	+85%
Turkki	29,9	64,0	+114%
<hr/>			
<i>Yhteensä</i>	234,8	451,5	+92%

	Vienti Saksasta (milj. markkaa)		
	1889	1908	Kasvu-%
Finanssitaloudellisesti Saksasta riippumattomiin maihin:			
Iso-Britannia	651,8	997,4	+53%
Ranska	210,2	437,9	+108%
Belgia	137,2	322,8	+135%
Sveitsi	177,4	401,1	+127%
Australia	21,2	64,5	+205%
Hollannin Intia	8,8	40,7	+363%
<i>Yhteensä</i>	1206,6	2264,4	+87%

Lansburgh ei tehnyt *johtopäätöksiä* eikä sen vuoksi, omituista kyllä, huomannut että *jos* nämä numerot jotakin todistavat, ne todistavat ainoastaan häntä *vastaan*, sillä vienti finanssitaloudellisesti riippuvaisiin maihin on *sittenkin* kasvanut *nopeammin*, vaikkakin vain finanssitaloudellisesti riippumattomiin maihin (korostamme sanaa »jos», sillä Lansburghin tilasto ei ole vielä läheskään täydellinen).

Tutkiessaan viennin yhteyttä lainoihin Lansburgh kirjoittaa:

Vuosina 1890/91 solmittiin Romanian lainasopimus Saksan pankkien välityksellä, jotka jo edellisinä vuosina olivat antaneet luottoa sen laskuun. Laina käytettiin pääasiassa rautatiemateriaalin ostoon Saksasta. Vuonna 1891 Saksan vienti Romaniaan oli 55 milj. mk. Seuraavana vuonna se aleni 39, 4 milj. markkaan ja aleni keskeytyksin 25, 4 miljoonaan vuonna 1900. Vasta aivan viime vuosina on uudelleen saavutettu vuoden 1891 taso – kahden uuden lainan ansiosta.

Saksan vienti Portugaliin oli noussut vuosien 1888/89 lainojen vaikutuksesta 21,1 miljoonaan (1890); sitten se kahtena seuraavana vuotena aleni 16,2 ja 7, 4 miljoonaan ja saavutti entisen tasonsa vasta vuonna 1903.

Vielä kuvaavampia ovat tiedot Saksan ja Argentiinan välisestä kaupasta. Vuosien 1888 ja 1890 lainojen johdosta Saksan vienti Argentiinaan kasvoi 60,7 miljoonaan v.1889. Kahta vuotta myöhemmin se oli vain 18,6 milj., ei edes kolmatta osaa entisestä. Vas-

ta v.1901 saavutettiin ja sivuutettiin vuoden 1889 taso, mikä johtui uusista valtion ja kaupunkien lainoista, rahojen myöntämisestä sähkötehtaitten rakentamiseen ja muista luotto-operaatioista.

Vienti Chileen kasvoi vuoden 1889 lainan johdosta 45,2 miljoonaan (1892) ja laski sitten vuoden kuluttua 22,5 miljoonaan. Saksan pankkien välityksellä v.1906 solmitun uuden lainasopimuksen jälkeen vienti kohosi 84,7 miljoonaan (1907) ja aleni jälleen 52, 4 miljoonaan v.1908.*

Lansburgh johtaa näistä tosiasioista huvittavan poroporvarillisen opetuksen, että lainoihin sidottu vienti on kovin epävarmaa ja epätasaista, että pääoman vienti ulkomaille on huono asia ja parempi olisi sen sijaan kehittää kotimaista teollisuutta »luonnollisesti» ja »sopusuhtaisesti» ja että monimiljoonaiset lahjukset ulkomaisten lainojen yhteydessä yms. tulevat kovin »kalliiksi» Kruppille. Tosi-asiat osoittavat kuitenkin selvästi: viennin nousu on *nimenomaan* yhteydessä finanssipääoman petkutustemppujen kanssa, finanssipääoman, joka ei huolehdi porvarillisesta moraalista, vaan nylkee juhdasta kaksi nahkaa: ensin korot lainasta ja sitten voiton *samasta* lainasta, kun se käytetään Kruppin tuotteiden tai terässyndikaatin rautatiekaluston ym. ostoon.

Toistamme, ettemme lainkaan pidä Lansburghin tilastoa moitteettomana, mutta se oli välttämättä esitettävä, koska se on Kautskyn ja Spektatorin tilastoa tieteellisempi, sillä Lansburgh on antanut viitteen, miten kysymys on oikein käsiteltävä. Jotta voitaisiin tehdä päätelmiä finanssipääoman merkityksestä viennissä ym., on osattava erottaa viennin yhteys erikoisesti ja yksinomaan finanssimiesten temppuihin, erikoisesti ja yksinomaan kartellituotteiden myyntiin jne. Mutta jos vertaillaan yksinkertaisesti vain yleensä siirtomaita ei-siirtomaihin, yhtä imperialismia toiseen imperialismiin, yhtä puolisiirtomaata tai siirtomaata (Egyptiä) kaikkiin muihin maihin, niin se on juuri asian *ytimen* kiertämistä ja hämäämistä.

* *Die Bank*, 1909, 2, s. 819 ja seur.

Juuri sen vuoksi Kautskyn teoreettisella imperialismin kritiikillä ei olekaan mitään yhteistä marxilaisuuden kanssa ja siksi se kelpaa-kin vain aasinsillaksi, jolta käsin voidaan saarnata rauhaa ja yhtenäisyyttä opportunistien ja sosiaali-sovinistien kanssa, sillä tämä kritiikki kiertää ja hämää juuri imperialismiin syvimmit perusristriidat: ristiriidan monopolien ja niiden rinnalla tapahtuvan vapaan kilpailun välillä, finanssipääoman jättiläismäisten »operaatioiden» (ja jättiläismäisten voittojen) sekä vapailla markkinoilla tapahtuvan »rehellisen» kaupan välillä, toisaalta kartellien ja trustien sekä toisaalta kartelloimattoman teollisuuden välillä jne.

Aivan yhtä taantumuksellinen on luonteeltaan Kautskyn keksimä paljon puhuttu »ultraimperialismiin» teoria. Verratkaa hänen järkeilyään tästä kysymyksestä v.1915 Hobsonin 1902 antamaan lausuntoon:

Kautsky:

...Eikö nykyistä imperialistista politiikkaa voi syrjäyttää uusi, ultraimperialistinen politiikka, joka asettaa kansallisten finanssipääomien keskinäisen taistelun tilalle kansainvälisesti yhdistyneen finanssipääoman yhteisen maailmanriiston? Tällainen kapitalismin uusi vaihe on joka tapauksessa ajateltavissa. Onko se toteutettavissa, sen ratkaisemiseksi ei vielä ole kylliksi edellytyksiä.*

Hobson:

Kristinusko, joka on vakiintunut muutamissa suurissa federaalisissa valtakunnissa, joilla jokaisella on monia sivistymättömiä siirtomaita ja riippuvaisia maita, näyttää monesta nykyaikaisten tendenssien lainmukaisimmalta kehitykseltä, nimenomaan sellaiselta kehitykseltä, joka antaisi enimmän toiveita pysyvästä rauhasta interimperialismin vankalla perustalla.

* *Neue Zeit*, 30. huhtikuuta 1915, 144.

Ultraimperialismiksi eli yli-imperialismiksi Kautsky nimittää sitä, mitä Hobson 13 vuotta ennen häntä sanoi interimperialismiksi eli keskinäis-imperialismiksi. Paitsi uuden rikkiviisaan sanan keksimistä vaihtamalla yhden latinalaisen esiliitteen toiseen, Kautskyn »tieteellisen» ajattelun edistys ilmenee vain siinä, että hän pyrkii esittämään marxilaisuutena sitä, mitä Hobson tosiasiaa esittää englantilaisten kyläpappien ulkokultaisuutena. Oli aivan luonnollista, että buurisodan jälkeen tuo korkeasti kunnioitettu sääty suuntasi ponnistuksensa niiden englantilaisten porvarien ja työläisten lohduttamiseen, jotka olivat menettäneet melkoisesti kaatuneita Etelä-Afrikan taisteluissa ja turvasivat Englannin rahamiesten suuremmat voitot maksamalla korotettuja veroja. Ja mikä lohdutus olisi ollutkaan parempi kuin se, että imperialismi ei ole niinkään huono, että se on lähellä inter- (eli ultra-) imperialismia, joka kykenee turvaamaan pysyvän rauhan? Olkootpa englantilaisten pappien ja makeilevan Kautskyn hyvät tarkoitukset mitkä tahansa, hänen »teoriaansa» objektiivinen, ts. todellinen yhteiskunnallinen ajatus on yksi ja vain yksi: mitä taantumuksellisin joukkojen lohduttelu pysyvän rauhan toiveilla kapitalismin vallitessa, vetämällä huomio pois nykyisyyden kärkeivistä ristiriidoista ja kärkeivistä ongelmista ja suuntaamalla huomio jonkin mukamas uuden, tulevan »ultraimperialismin» pettävään kangastukseen. Kautskyn »marxilainen» teoria ei ole mitään muuta kuin joukkojen pettämistä.

Tosiaankin, tarvitsee vain vertailla selvästi yleisesti tunnettuja ja kiistämättömiä tosiasioita vakuuttuakseen siitä, kuinka pettäviä ovat ne näköalat, joita Kautsky koettaa tyrkyttää Saksan (ja kaikkien maiden) työläisille. Ottakaamme Intia, Indokiina ja Kiina. On tunnettua, että näitä kolmea siirtomaata ja puolisiirtomaata, joissa on 600–700 milj. asukasta, riistää muutamien imperialististen suurvaltojen: Englannin, Ranskan, Japanin, Yhdysvaltain ym. finanssipääoma. Olettakaamme, että nämä imperialistiset maat muo-

dostavat liittoa toisiaan vastaan puolustaakseen tai laajentaakseen alueitaan, etujaan ja »vaikutuspiirejään» mainituissa aasialaisissa valtioissa. Ne olisivat »interimperialistisia» eli »ultraimperialistisia» liittoa. Olettakaamme, että kaikki imperialistiset vallat muodostavat liiton mainittujen aasialaisten maiden »rauhanomaista» jakamista varten, – se olisi »kansainvälisesti yhdistynyttä finanssipääomaa». Tosiasiallisia esimerkkejä tällaisesta liitosta löytyy 20. vuosisadan historiasta, esimerkiksi suurvaltojen suhteista Kiinaan. Herää kysymys, onko »ajateltavissa» olettaus, että tällaiset liitot kapitalismin säilyessä (juuri sen ehdon Kautsky edellyttää) eivät olisi lyhytaikaisia? että ne poistaisivat kannaukset, selkkaukset ja taistelun kaikkinaisissa ja kaikissa mahdollisissa muodoissa?

Tarvitsee vain asettaa kysymys selvästi, jotta kävisi ilmeiseksi, ettei siihen voida antaa muuta kuin kielteinen vastaus. Sillä kapitalismin vallitessa *ei ole* ajateltavissa muuta perustetta vaikutuspiirien, etujen, siirtomaiden ym. jakamiselle kuin jakoon osallistuvien voiman, yleistoloudellisen, finanssi-, sotilaallisen ym. *voiman* huomioonottaminen. Mutta voima muuttuu näillä jakoon osallistuvilla eri lailla, sillä eri yritykset, trustit, teollisuusalat ja eri maat eivät voi kehittyä *tasasuhteisesti* kapitalismin vallitessa. Puoli vuosisataa sitten Saksa oli säällittävä mitättömyys, jos sen kapitalistista voimaa verrataan Englannin silloiseen voimaan; samoin oli Japani Venäjään verraten. Onko »ajateltavissa» olettaus, että imperialististen suurvaltojen voimasuhteet olisivat vuosikymmenen tai parin vuosikymmenen kuluttua *ennallaan*? Ei millään muotoa.

Sen vuoksi »interimperialistiset» eli »ultraimperialistiset» liitot kapitalistisessa todellisuudessa – eikä englantilaisten pappien tai saksalaisen »marxistin» Kautskyn latteassa poroporvarillisessa mielikuvituksessa – esiintyivät nämä liitot muodoltaan millaisina tahansa, joko imperialistisena liittoumana toista imperialistista liittoumaa vastaan tai *kaikkien* imperialistivaltojen yhteisenä liittona,

ovat *kiertämättä* vain »hengähdystaukoja» sotien välillä. Rauhalliset liitot valmistelevat sotia ja vuorostaan kasvavat esiin sodista edellyttäen toisiaan, synnyttäen rauhallisen ja ei-rauhallisen taistelun muotojen vaihtelua *samalta* maailmantalouden ja maailmanpolitiikan imperialististen yhdyssiteiden ja keskinäissuhteiden pohjalta. Mutta rauhoittaakseen työläisiä ja lepyttääkseen heidät porvariston puolelle siirtyneiden sosiaalisovinnistien kanssa rikkiviisas Kautsky *erottaa* yhtenäisen ketjun yhden renkaan toisista, erottaa tämänpäiväisen, Kiinan »rauhottamiseksi» (muistakaa boksarikapinan kukistaminen) solmitun *kaikkien* suurvaltojen rauhallisen (ja ultraimperialistisen – jopa ultra-ultraimperialistisen) liiton huomisesta ei-rauhallisesta yhteentörmäyksestä, joka jälleen valmistaa ylihuomista »rauhallisia» yleistä liittoa, esimerkiksi Turkin jakamiseksi *jne. jne.* Kautsky tyrkyttää työläisille elotonta abstraktiota voidakseen sovittaa heidät elottomien johtajiensa kanssa, sen sijaan että valaisisi imperialististen rauhan- ja sodankausien elävää yhteyttä.

Amerikkalainen Hill erottaa teoksensa »Diplomatian historia Euroopan kansainvälisessä kehityksessä» esipuheessa seuraavat kaudet diplomatian uusimmassa historiassa: 1) vallankumouskausi; 2) perustuslaillinen liike; 3) nykypäivien »kauppaimperialismin»* kausi. Eräs toinen kirjoittaja jakaa Ison-Britannian »maailmanpolitiikan» historian vuodesta 1870 neljään kauteen: 1) ensimmäinen aasialainen kausi (Intiaan suuntautuvien Venäjän etenemispyrkimysten vastustaminen Keski-Aasiassa); 2) afrikkalainen kausi (liki-pitäen 1885–1902) – taistelu Ranskaa vastaan Afrikan jakamisesta (»Fashoda» 1898 – sodan puhkeaminen Ranskaa vastaan hiuskarvan varassa); 3) toinen aasialainen kausi (sopimus Japanin kanssa Venäjää vastaan) ja 4) »eurooppalainen» kausi – pääasiassa Saksaa vastaan.** »Poliittiset etuvartiokahakat tapahtuvat finanssipohjalla»,

* David Jayne Hill. *A History of the Diplomacy in the international development of Europe*, vol. I, p. X.

** Schilder, mt. 178.

kirjoitti pankkialan »tekijämies» Riesser jo v. 1905 viitaten siihen, kuinka ranskalainen finanssipääoma valmisteli Italiassa toimien näiden maiden poliittista liittoa, kuinka kehittyi Englannin ja Saksan taistelu Persiasta, kaikkien eurooppalaisten pääomien taistelu Kiinalle annettavien lainojen takia jne. Sellaista on »ultraimperialististen» rauhallisten liittojen elävä todellisuus niiden erottamattomassa yhteydessä tavallisiin imperialistisiin selkkauksiin.

Imperialismin syvimpien ristiriitojen hämääminen Kautskyn toimesta, mikä välttämättä muuttuu imperialismiin kaunisteluksi, ei ole jättämättä jälkeä myöskään tämän kirjoittajan antamaan imperialismiin poliittisten ominaisuuksien arvosteluun. Imperialismi on finanssipääoman ja monopolien aikakautta, jotka olennoivat kaikkialla pyrkimystä herruuteen eikä vapauteen. Taantumus pitkin linjaa kaikenlaisten poliittisten järjestelmän vallitessa, äärimäinen ristiriitojen kärjistyminen tälläkin alalla – siinä on maiden tendenssien tulos. Erikoisesti kärjistyy myös kansallinen sorto ja aluevaltauspyrkimys, ts. pyrkimys kansallisen riippumattomuuden loukkaamiseen (sillä aluevaltaus ei ole mitään muuta kuin kansakuntien itsemääräämisoikeuden loukkaamista). Hilferding puhuu aivan oikein imperialismiin yhteydestä kansallisen sorron kärjistymiseen:

Mitä tulee vasta löydettyihin maihin, niin niihin viety pääoma voimistaa siellä ristiriitoja ja aiheuttaa kansalliseen itsetajuntaan heräävien kansojen alituisesti kasvavaa vastarintaa vieraita tulokkaita kohtaan; tämä vastarinta saattaa helposti kasvaa vaaralliseksi, ulkomaista pääomaa vastaan suunnatuiksi teoiksi. Vanhat sosiaaliset suhteet vallankumouksellistuvat perinpohjin, ja »historian ulkopuolella olleiden kansakuntien» tuhatvuotinen agraarinen eristyneisyys murtuu, ne temmataan kapitalismin pyörteeseen. Itse kapitalismi antaa alistetuille vähitellen vapautumisen keinot ja välineet. Ja ne asettavat sen päämäärän, joka oli

aikoinaan Euroopan kansakunnille korkein: yhtenäisen kansallisen valtion luominen taloudellisen ja sivistyksellisen vapauden välikappaleeksi. Tämä itsenäisyysliike uhkaa eurooppalaista pääomaan sen arvokkaimmilla ja lupaavimmilla riistoalueilla, ja eurooppalainen pääoma voi säilyttää herruutensa vain lisäämällä jatkuvasti sotavoimiaan.*

Tähän on lisättävä, että imperialismi johtaa aluevaltauksiin, kansallisen sorron lisääntymiseen ja niin muodoin myös vastarinnan kiristymiseen vanhoissakin maissa eikä ainoastaan vasta löydettyissä maissa. Vastustaessaan imperialismiin aiheuttamaa poliittisen taantumuksen voimistumista Kautsky jättää varjoon varsin polttavaksi käyneen kysymyksen yhtenäisyyden mahdottomuudesta opportunistien kanssa imperialismiin aikakaudella. Vastustaessaan annektointia hän pukee vastaväitteensä sellaiseen muotoon, että se loukkaisi opportunisteja mahdollisimman vähän ja olisi näille mahdollisimman helposti hyväksyttävissä. Hän kääntyy välittömästi saksalaisen kuulijakunnan puoleen, mutta hämää silti juuri kaikkein tärkeimmän ja päivänpolttavimman, esimerkiksi sen, että Elsass-Lothringen on Saksan annektoima. Otamme esimerkin Kautskyn tämän »ajatuskäänteen» arviointia varten. Olettakaamme, että japanilainen tuomitsee amerikkalaisten suorittaman Filippiinien annektoinnin. Herää kysymys, uskookohan monikaan sen tapahtuvan vihamielisyydestä annektointia kohtaan yleensä eikä omasta halusta annektoida Filippiinit? Ja eiköhän pidä tunnustaa, että japanilaisen »taistelua» annektointia vastaan voidaan pitää vilpittömänä ja poliittisesti rehellisenä vain siinä tapauksessa, että hän nousee Japanin suorittamaa Korean annektointia vastaan, että hän vaatii Korealle vapautta erota Japanista?

Sekä Kautskyn suorittama imperialismiin teoreettinen analyysi että hänen taloudellinen ja myös poliittinen imperialismiin kritiik-

* *Финансовый капитал*, стр. 487.

kinsä on kauttaaltaan sellaisen hengen *läp*itunkema, mikä on ehdottomasti sovittamaton marxilaisuuden kanssa ja hämää ja lieventelee tärkeimpiä perusristiriitoja, pyrkii hinnalla millä hyvänsä pelastamaan luhistuvan yhtenäisyyden opportunistimin kanssa Euroopan työväenliikkeessä.

X

IMPERIALISMIN

PAIKKA HISTORIASSA

Olemme nähneet, että imperialismi on taloudelliselta olemukseltaan monopolistista kapitalismia. Jo tämä määrää imperialismin paikan historiassa, sillä vapaan kilpailun pohjalla ja juuri vapaasta kilpailusta esiinkasvava monopoli on siirtymistä kapitalistisesta muodosta korkeampaan yhteiskunnalliseen talousmuotoon. On pantava merkille erikoisesti monopolien neljä päälajia eli monopolistisen kapitalismin pääilmausta, jotka ovat luonteenomaisia tarkastelemallemme aikakaudelle.

Ensinnäkin monopoli kasvoi esiin tuotannon keskityksestä sen erittäin korkealla kehitysasteella. Se muodostuu kapitalistien monopolistisista liitoista, kartelleista, syndikaateista ja trusteista. Tiedämme, miten valtava merkitys niillä on nykyajan talouselämässä. 20. vuosisadan alkuun mennessä ne pääsivät täydelleen vallitseviksi edistyneimmissä maissa, ja jos ensi askelet kartelloitumisen tiellä otettiin ensin korkeitten suojelutullien maissa (Saksa, Amerikka), niin Englanti vapaakauppajärjestelmineen toi vain vähän myöhemmin päivänvaloon saman perustosiasian: monopolien syntymisen tuotannon keskityksestä.

Toiseksi monopolit johtivat tärkeimpien raaka-ainelähteiden voimistuneeseen valtaukseseen, varsinkin kapitalistisen yhteiskunnan kartelloituneinta perusteollisuutta, kivihiili- ja rautateollisuutta varten. Tärkeimpien raaka-ainelähteiden monopolistinen omistus lisäsi hirveästi suurpääoman valtaa ja kärjisti ristiriitaa kartelloidun ja kartelloimattoman teollisuuden välillä.

Kolmanneksi monopoli on kasvanut esiin pankeista. Ne ovat muuttuneet vaatimattomista välityslaitoksista finanssipääoman monopolisteiksi. Ottakaamme mikä tahansa edistyneimmistä kapitalistisista kansakunnista, niin näemme, että sen kolme – viisi suurinta pankkia on toteuttanut teollisuus- ja pankkipääoman »personaaliunionin», keskittänyt käsiinsä määrävallan miljardeihin ja yhä uusiin miljardeihin, jotka muodostavat valtaosan kokonaisen maan pääomista ja rahatuloista. Finanssioligarkia, joka levittää riippuvuussuhteiden tiheän verkon nykyisen porvarillisen yhteiskunnan poikkeuksetta kaikkien taloudellisten ja valtiollisten laitosten ylle – siinä tämän monopolin silmäänpiistävä ilmaus.

Neljänneksi monopoli on kasvanut esiin siirtomaapolitiikasta. Siirtomaapolitiikan monilukuisiin »vanhoihin» vaikuttimiin finanssipääoma on tuonut lisäksi taistelun raaka-ainelähteistä, pääoman viennistä, »vaikutuspiireistä» – ts. edullisten kauppojen, toimilupien, monopolivoittojen ym. piireistä – vihdoinkin, talousalueista yleensä. Silloin kun eurooppalaisten valtakuntien siirtomaina oli esimerkiksi yksi kymmenesosa Afrikasta, kuten asia oli vielä vuonna 1876, siirtomaapolitiikka saattoi kehittyä ei-monopolistisesti, niin sanoaksemme mahtien »vapaa-anastuksen» muodossa. Mutta kun 9/10 Afrikasta oli anastettu (vuoteen 1900 mennessä), kun koko maailma oli jaettu, silloin alkoi kiertämättä siirtomaiden monopolistisuuden ja niin ollen myös maailmanjaosta ja uudelleenjakamisesta käytävän erikoisen kärjistyneen taistelun aikakausi.

On yleisesti tunnettua, kuinka suuresti monopolistinen kapitalismi on kärjistänyt kaikki kapitalismin ristiriidat. Riittää kun viittaamme kartellisortoon ja kalliiseen aikaan. Tämä ristiriitojen kärjistyminen on historiallisen siirtymiskauden mahtavin liikkeelle-paneva voima, kauden, joka alkoi silloin kun maailman finanssipääoma pääsi lopullisesti voitolle.

Monopolit, oligarkia, pyrkimys herruuteen vapauspyrkimyksen asemesta, yhä useamman pienen tai heikon kansakunnan riisto muutamien rikkaimpien tai voimakkaimpien kansakuntain toimesta – kaikki tämä on synnyttänyt ne imperialismin erikoispiirteet, jotka pakottavat luonnehtimaan sen loismaiseksi eli mätäneväksi kapitalismiksi. Yhä kouraantuntuvammin esiintyy imperialismin eräänä tendenssinä »koroillaeläjävaltion», koronkiskurivaltion syntyminen, missä porvaristo elää yhä enemmän pääoman viennillä ja »leikkaamalla kuponkeja». Olisi virheellistä ajatella, että tämä mätänemistendenssi sulkee pois kapitalismin nopean kasvun; ei, teollisuuden erinäiset alat, porvariston erinäiset kerrokset, erinäiset maat tuovat imperialismin kaudella voimakkaammin tai heikommin esiin milloin toisen, milloin taas toisen näistä tendensseistä. Kokonaisuudessaan kapitalismi kasvaa verrattomasti nopeammin kuin ennen, mutta tämä kasvu ei käy ainoastaan yleensä yhä epätasaisemmaksi, vaan tämä epätasaisuus ilmenee myös pääomien puolesta rikkaimpien maiden (Englanti) mätänemisenä.

Saksan taloudellisen kehityksen nopeudesta sanoo Saksan suurpankkeja koskevan tutkimuksen kirjoittaja Riesser: »Jos verrataan edellisen kauden (1848–1870) melkoista edistystä kyseessä olevana kautena (1870–1905) tapahtuneeseen Saksan koko talouden ja varsinkin pankkien kehitykseen, on suhde likipitään sama kuin vanhan hyvän ajan postivaunujen kulkunopeus nykyajan auton nopeuteen verraten, kun auto kiittää niin, että se käy vaaralliseksi sekä huoltomalle jalankävijälle että itse autossa ajaville. Juuri siitä syystä, että finanssipääoma on kasvanut tavattoman nopeasti, ei sillä puolestaan olisi mitään siirtomaiden »rauhallisempaan» omistukseen siirtymistä vastaan, siirtomaiden, jotka tulee siepata rikkaammilta kansakunnilta muitakin kuin rauhanomaisia keinoja käyttäen. Yhdysvalloissa on taloudellinen kehitys viime vuosikymmeninä kulkenut vielä nopeammin kuin Saksassa ja juuri sen ansiosta uusimman

amerikkalaisen kapitalismin loismaiset piirteet ovat tulleet esiin erikoisen selvästi. Toiselta puolen esimerkiksi Amerikan tasavaltaisen porvariston vertaaminen Japanin tai Saksan monarkistiseen porvaristoon osoittaa, että suurinkin poliittinen erilaisuus pienenee imperialismien kaudella hyvin voimakkaasti – ei siksi, että se olisi yleensä merkityksetön, vaan siksi, että kaikissa näissä tapauksissa kyse on porvaristosta, jolla on määrätty loismaisuuden piirteet.

Kun kapitalistit jollakin teollisuuden monista aloista, jossakin yksityisessä maassa jne. saavat korkeita monopolivoittoja, se tekee heille taloudellisesti mahdolliseksi erinäisten työväenkerrosten, vieläpä aika ajoin näiden verrattain huomattavankin vähemmistön lahjonnan ja vetämisen kyseisen teollisuusalan tai kyseisen kansakunnan porvariston puolelle kaikkia muita vastaan. Ja maailmanjaon vuoksi kärjistynyt imperialististen kansakuntien antagonismi voimistaa tätä pyrkimystä. Siten muodostuu imperialismien yhteys opportunistisiin, joka ilmenee ensinnäkin ja räikeimmin Englannissa sen vuoksi, että eräitä kehityksen imperialistisia piirteitä on havaittu siellä paljon aikaisemmin kuin muissa maissa. Eräät kirjoittajat, esimerkiksi L. Martov, viittaavat mielellään kintaalla imperialismiin ja työväenliikkeessä esiintyvän opportunistien väliselle yhteydelle – tuolle nykyään erikoisesti silmäänpistäväälle tosiasialle – seuraavantapaisilla »virallis-optimistisillä» (Kautskyn ja Huysmansin henkisillä) järkeilyillä: kapitalismin vastustajain asia olisi toivoton, jos nimenomaan edistynein kapitalismi johtaisi opportunistien voimistumiseen tai jos juuri parhaiten palkatut työläiset osoittautuisivat taipuvaisiksi opportunistiin jne. Ei saa pettää itseään tällaisen »optimismin» merkitykseen nähden: se on optimismia opportunistiin nähden, se on opportunistien verhoamista auttavaa optimismia. Itse asiassa opportunistien kehityksen erikoinen nopeus ja erikoinen inhottavuus ei ole suinkaan takeena sen pysyvistä voitoista, samoin kuin pahanlaatuisen paiseen nopea

kehitys terveessä elimistössä voi vain jouduttaa paiseen puhkeamista ja elimistön vapautumista siitä. Kaikkein vaarallisimpia ovat tässä suhteessa henkilöt, jotka eivät halua käsittää, että taistelu imperiaalisuutta vastaan on tyhjä ja valheellinen korulause, ellei se kytkeydy erottamattomasti taisteluun opportunistia vastaan.

Kaikesta siitä, mitä imperialismin taloudellisesta olemuksesta on edellä sanottu, seuraa, että imperialismi on luonnehdittava siirtymäkauden kapitalismiksi tai oikeammin kuolevaksi kapitalismiksi. Tässä suhteessa on hyvin opettavaa, että uusinta kapitalismia kuvaavien porvarillisten taloustieteilijäin kesken ovat muodissa sellaiset sanonnat kuin »yhteenkietoutuminen», »eristäytyneisyyden puuttuminen» yms.; pankit ovat »liikkeitä, jotka tehtäviinsä ja kehitykseensä nähden eivät ole luonteeltaan puhtaasti yksityistaloudellisia, vaan yhä enemmän kasvavat ulos puhtaasti yksityistaloudellisen säännöstelyn puitteista». Ja sama Riesser, joka on lausunut edellä esitetyt sanat, selittää aivan vakavissaan, että marxilaisten »ennustukset» »yhteiskunnallistumiseen» nähden »eivät ole toteutuneet»! Mitä ilmaisee sanonta »yhteenkietoutuminen»? Se sisältää vain silmiemme edessä tapahtuvan prosessin silmäänpistävimmän piirteen. Se osoittaa, että havainnoitsija luettelee yksityisiä puuta näkemättä metsää. Se jäljentää orjallisesti ulkoista, satunnaista ja kaaosmaista. Se paljastaa havainnoitsijan henkilöksi, joka on lyyhistynyt muokkaamattoman aineiston painosta eikä laisinkaan kykene pääsemään selville sen sisällöstä ja merkityksestä. Osakkeiden omistus, yksityisomistajien keskinäiset suhteet »kietoutuvat yhteen satunnaisesti». Mutta tämän kietoutumisen pohjana, sen perustana ovat muuttuvat yhteiskunnalliset tuotantosuhteet. Kun suurliike kasvaa jättiläismäiseksi ja järjestää suunnitelmallisesti, joukko-tilaston tarkan huomioonoton perusteella raaka-ainehankinnan niin laajassa mitassa, että se tyydyttää $\frac{2}{3}$ tai $\frac{3}{4}$ kaikesta siitä, mitä väestön kymmenmiljoonaiset joukot tarvitsevat; kun järjestetään

systemaattisesti tämän raaka-aineen kuljetus kaikkein sopivimpiin, joskus satojen ja tuhansienkin virstojen päässä toisistaan sijaitseviin tuotantopaikkoihin; kun yhdestä keskuksesta käsin valvotaan raaka-aineen jalostusta sen kaikissa perättäisissä asteissa mitä erilaatuisimpien tuotteiden valmistukseen saakka; kun näiden tuotteiden jakko kymmenien ja satojen miljoonien kuluttajain kesken suoritetaan yhden suunnitelman mukaisesti (amerikkalaisen »Öllytrustin» öljynmyynti sekä Amerikassa että Saksassa); niin silloin käy ilmeiseksi, että edessämme on tuotannon yhteiskunnallistuminen eikä suinkaan yksinkertainen »yhteenkietoutuminen», että yksityistaloudelliset ja yksityisomistukselliset suhteet muodostavat kuoren, joka ei enää vastaa sisältöä ja jonka täytyy ehdottomasti mädäntyä, jos sen poistamista keinotekoisesti pitkitetään, ja että tämä kuori saattaa pysyä mätänemistilassa verrattain pitkän ajan (pahimmassa tapauksessa, jos opportunistisen paiseen parantuminen pitkistyy), mutta tulee kuitenkin kiertämättä poistetuksi.

Saksalaisen imperialismiin ihastunut palvoja Schulze-Gaevernitz huudahtaa:

Kun Saksan pankkien johto on viime kädessä tusinan henkilön hallussa, niin heidän toimintansa on jo nyt kansan hyvinvoinnille tärkeämpää kuin valtioministerien enemmistön toiminta» (pankkiherrojen, ministerien, teollisuudenharjoittajain ja koroilaeläjäin »yhteenkietoutuminen» on tässä edullisinta unohtaa). »... Jos ajatellaan loppuun saakka havaitsemiemme tendenssien kehitystä, niin tulos on seuraava: kansakunnan rahapääoma on yhdistetty pankkeihin; pankit ovat sidotut keskenään kartelliksi; sijoitusta etsivä kansakunnan pääoma on valautunut arvopaperien muotoon. Silloin toteutuvat Saint-Simonin nerokkaat sanat: "Nykyisen tuotannonanarkian, joka vastaa sitä tosiseikkaa, että taloudelliset suhteet laajentuvat ilman yhdenmukaista säännötelyä, täytyy luovuttaa paikkansa tuotannon järjestelylle. Tuotan-

toa eivät tule suuntaamaan eristyneet, toisistaan riippumattomat yrittäjät, jotka eivät tunne väestön taloudellisia tarpeita; tämä työ tulee olemaan tietyn sosiaalisen laitoksen tehtävänä. Keskushallintokomitea, jolla on mahdollisuus seurata korkeammasta näkökulmasta yhteiskunnallisen talouden laajaa alaa, tulee säännöstelemään tätä taloutta koko yhteiskunnan hyödyksi ja luovuttamaan tuotantovälineet sopiviin käsiin ja varsinkin huolehtimaan pysyvistä sopusoinnusta tuotannon ja kulutuksen välillä. On olemassa laitoksia, jotka ovat liittäneet tehtäviensä piiriin taloustyön tietyn järjestelyn: niitä ovat pankit." Olemme vielä kaukana näiden Saint-Simonin sanojen toteutumisesta, mutta olemme jo niiden toteutumisen tiellä: marxilaisuutta toisenlaisena kuin sen Marx itse käsitti, mutta vain muodoltaan toisenlaisena.*

Todellakin, on sekin Marxin »kumoamista», joka ottaa Marxin tarkasta tieteellisestä analyysistä askelen taaksepäin Saint-Simonin aavistukseen, vaikkakin nerokkaaseen, mutta silti vain aavistukseen.

* *Grundriß der Sozialökonomik*, 146.